

Canvis i continuïtats a l'àrea de Santa Coloma de Farners.
Una aproximació a partir dels capítols matrimonials.
1750-1805.

Treball Final del Màster en Recerca en Humanitats

Tutora: Dra. Rosa Congost i Colomer

Alumne: Josep Mas i Ferrer

Setembre 2015

Agraïments

La immensa majoria, per no dir tots, dels que es dediquen a la investigació en el camp de les humanitats coincidirien a dir que aquesta és una tasca profundament solitària. Lluny dels laboratoris d' investigació dels científics on el treball en equip és vital, l'investigador en humanitats té en moltes fases del treball com a únic company de viatge la documentació que es proposa tractar i analitzar. Malgrat aquesta premissa individualista, en qualsevol projecte vital (i un treball com el que presentem a continuació no queda exclòs d'aquesta categorització) la influència de l'entorn és essencial per poder arribar a bon port. Sense voluntat d'entrar ara en el camp de l'anàlisi antropològic, els humans som éssers socials per naturalesa i com a tals rebem i interactuem amb múltiples estímuls que ens envolten i els quals ens proporcionen les eines per poder dur a terme les tasques que ens encomanen, fins i tot aquelles de les que en som els únics responsables finals.

No voldria doncs que acabés aquest treball sense un modest record a totes aquelles persones que l'han fet possible. Agrair d'entrada a la doctora Rosa Congost, la tutora d'aquest treball, per la paciència, l'ajuda i totes les facilitats mostrades. Al cap i a la fi per haver-me guiat en la realització d'aquest treball, pels suggeriments, correccions i puntualitzacions que m'han permès comprendre millor la informació i les dades que estava tractant. A ella de nou i també al doctor Enric Saguer per haver-me obert les portes del Centre de Recerca en Història de les Societats Rurals, de la seva biblioteca i per haver-me proporcionat una base de dades on poder buidar els capítols matrimonials.

També voldria fer extensiu l'agraïment a tots els professors dels quals he tingut el plaer de rebre les seves lliçons docents, tant en els quatre anys del Grau en Història com aquest darrer anys en el Màster de Recerca en Humanitats i que m'han proporcionat les eines i el bagatge intel·lectual per poder dur a terme un treball d'aquestes característiques.

Per últim agrair també a la família i als amics l'enorme paciència demostrada aquests darrers mesos en aquells moments (i no precisament pocs) en que els maldecaps del treball m'han obligat a deixar de banda altres aspectes i responsabilitats del dia a dia, per endinsar-me en un món que si bé a ells els hi resultava totalment desconegut han sigut capaços de comprendre a la perfecció que per a mi era de gran importància.

A tots vosaltres, moltes gràcies!

Índex

1.Introducció	4
2. Els capítols matrimonials de la notaria de Santa Coloma de Farners (1750-1805)	8
2.1 Característiques geogràfiques.....	11
2.2 Característiques socioprofessionals.....	16
2.3 Condicions d'accés al matrimoni dels nuvis i núvies.....	27
3. Anàlisi dels dots aportats per les núvies del període 1750-1755	31
3.1 Els pagesos	33
3.2 Els treballadors.....	38
3.3 Els artesans.....	44
4. Anàlisi dels dots aportats per les núvies del període 1800-1805	49
4.1 Els pagesos	50
4.2 Els treballadors.....	56
4.3 Els artesans.....	61
5. Anàlisi de l'evolució dels dots	66
5.1 Els pagesos	68
5.2 Els treballadors.....	72
5.3 Els artesans.....	76
5.4 Els nuvis cabalers.....	81
6. Les soldades i l'escreix com a trets distintius de les filles de famílies més humils	86
6.1 Les soldades	86

6.2 L'escreix.....	91
7. Conclusions.....	98
8. Bibliografia	101
9. Arxius i series documentals consultats	103

1.Introducció

Fa ja gairebé un any, a mitjans d'octubre del 2014, tot coincidint amb l'inici del curs acadèmic del Màster en Recerca en Humanitats de la Universitat de Girona, vaig anar a veure a la doctora Rosa Congost i li vaig plantejar la intenció de fer un Treball Final de Màster relacionat amb les transformacions socials i econòmiques al segle XVIII. Ràpidament em va proposar treballar la comarca de la Selva. Ja d'entrada em va advertir que la percepció inicial que tenien era que es tractava d'una zona poc dinàmica i que segurament la comparació amb altres treballs que han tractat temàtiques i períodes cronològics similars a la Regió de Girona no seria massa encoratjador (Congost, 1993: 173-199). Vaig acceptar de bon grat el repte de *ballar amb la més lletja* (si se'm permet l'expressió col·loquial) i va començar la tasca d'acotar el treball a les característiques i demandes pròpies d'un Treball Final de Màster. Vam decidir focalitzar l'estudi en un tipus de font concreta: els capítols matrimonials; d'una sola notaria: Santa Coloma de Farners, actual capital de la dalt esmentada comarca de la Selva; i d'un període cronològic concret, la segona meitat del segle XVIII tot seleccionant dos talls cronològics, el període 1750-1755 i el 1800-1805.¹

Un cop establertes les delimitacions del treball vaig fixar com a segona residència el món dels arxius, més concretament el de Girona per als capítols matrimonials de 1750-1755 i de 1800-1802 i el Comarcal de la Selva per als de 1803-1805, tot passant llargues estones conversant, d'una forma indirecta òbviament, amb els individus protagonistes dels capítols matrimonials. En la mesura del possible tots ells m'intentaren explicar les seves situacions i condicions d'accés al matrimoni i també en la mesura del possible vaig intentar entendre el que m'explicaven, analitzar-ho i interpretar-ho.

¹ Posteriorment i veient que el treball avançava a bon ritme ens vam proposar buidar també el període 1850-1855 per poder tenir una visió d'un segle sencer. Finalment ho vam descartar perquè els capítols de 1850-1855 rarament indicaven l'ofici dels pares, només el del nuvi, el que ens limitava molt l'anàlisi de les dinàmiques socioeconòmiques, així que vam decidir tornar a la idea original i limitar-nos a l'estudi i anàlisi dels períodes 1750-1755 i 1800-1805.

Mapa 1: Situació geogràfica de Santa Coloma de Farners en la divisió municipal i comarcal de Catalunya vigent fins al 2014.

Abans de tot potser caldria respondre a la pregunta: que són els capítols matrimonials? El diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans defineix els capítols matrimonials com un *negoci jurídic accessori del matrimoni que permet als cònjuges pactar el règim econòmic familiar*. El cert és que efectivament l'objectiu principal dels capítols matrimonials és (i era) el de regular el règim econòmic (en el seu sentit més ampli) del matrimoni al que fa referència. Avui en dia gaudeixen d'un pes minoritari i marginal en el si del conjunt dels matrimonis però al llarg de molts segles foren habituals i en molts casos necessaris per regular i assegurar la continuïtat del patrimoni familiar. Ja que en un sistema d'hereu únic com era el cas del català i més encara quan la transmissió intergeneracional dels béns a l'hereu es produeix en el moment del matrimoni i no en el de la mort del progenitor (a no ser, lògicament, que aquest mori abans de que contregui matrimoni l'heretant), els capítols o contractes matrimonials foren uns

instruments centrals així com indispensables per regular aquesta transmissió des d'època medieval fins ben entrats el passat segle XX.

Ara bé, per què els capítols matrimonials i no una altra font, quina utilitat tenen? En el moment en que decidirem que donades les característiques del treball el millor era focalitzar l'estudi en el buidatge d'una sola font, havíem d'adaptar els objectius del treball a les potencialitats de la font, ja que de no ser així no es podria garantir la integritat ni la validesa del treball. Així doncs i amb la voluntat de treure el major profit possible de la font, l'explicació dels avantatges d'aquesta és de fet una declaració d'intencions i un resum bastant acurat dels propis objectius del treball.

Quines són doncs aquestes potencialitats i virtuts dels capítols matrimonials? D'entrada ens permeten analitzar la societat des d'una perspectiva flexible, podent veure i comparar cadascun dels grups socioprofessionals amb la resta de la societat. Però no només això sinó que també ens permeten veure i comparar les similituds i divergències en el si de cadascun dels grups, tot veient com individus que comparteixen una mateixa etiqueta i que podríem caure al parany de tractar-los com un tot homogeni, en realitat duen a terme, o no, pràctiques substancialment diferents. D'altra banda per a l'estudi dels nivells socioeconòmics el principal ítem de referència que ens aporten els capítols matrimonials són els dots de les núvies i al ser aquests majoritàriament en moneda són relativament senzills de quantificar, ordenar i classificar. També s'ha de tenir en compte que es tracta d'una font que ens mostra un col·lectiu de persones teòricament amb una edat similar, o en tot cas que es mouen en un rang d'edats no excessivament ampli (deixant de banda vidus i vídues). Aquest fet a l'hora d'analitzar els nivells econòmics suposa una diferència important respecte altres fonts com podrien ser els inventaris post-mortem i és que la gent pot triar quan es casa, no quan es mor, de tal manera que en els inventaris sempre hi ha el marge d'error de si s'estan buidant els béns d'un ancià o d'un jove mort prematurament. Aquest problema queda salvat en bona part quan analitzem els dots reflectits en els capítols matrimonials. Relacionat amb aquest darrer punt els capítols matrimonials estan protagonitzats per dues generacions: la dels nuvis i la dels pares. Si suposem que la generació que accedeix al matrimoni es mou en un rang d'edat similar, la dels progenitors d'aquests també s'hauria de moure en un rang d'edat determinat. Aquesta característica ens permet analitzar la societat des d'una doble perspectiva generacional tot podent interpretar les similituds i diferències, els canvis i les continuïtats entre allò que podem anomenar la capacitat d'estalvi dels pares i la d'atracció dels nuvis.

D'altra banda i per ser honestos cal esmentar també els inconvenients de la font, que efectivament en té: Malgrat que al dot en moneda el solen acompanyar alguns vestits i caixes de núvia, la informació que ens aporta entorn a les pautes i els canvis en el consum és força limitada. Igualment limitada és la informació sobre les transformacions en l'estructura de la propietat i dels sistemes productius. D'altra banda sense creuar els capítols matrimonials amb altres fonts tampoc podem saber fins a quin grau la font és representativa del conjunt dels matrimonis, ni si aquest grau de representativitat és similar per tots els grups socioprofessionals o si pel contrari els individus sota una determinada etiqueta socioprofessional estan sobrerepresentats i d'altres infrarepresentats.

Així el que mostrem a continuació és una anàlisi comparativa dels capítols matrimonials escripturats a la notaria de Santa Coloma de Farners en els períodes 1750-1755 i 1800-1805; tot intentant maximitzar els avantatges i minimitzar-ne els inconvenients. Una comparació a més que tindrà en tot moment com a objecte no només la pròpia evolució dels capítols buidats sinó les similituds i diferències amb altres treballs que han tractat temàtiques i èpoques similars per tal de poder comprendre amb més detall que significa i representa el que estem analitzant.

2. Els capítols matrimonials de la notaria de Santa Coloma de Farners (1750-1805)

Disposem d'un total de 315 capítols matrimonials, 192 dels quals pertanyen al sexenni 1750-1755 i els 123 restants al 1800-1805. Més de tres centenars de nuvis i núvies amb els seus corresponents pares i mares, alguns també amb germans i parents, amb trets i característiques molt diferents, que decidiren acudir al notari a formalitzar les condicions que havien de regir el seu matrimoni en el present i en el futur. En el present capítol proposem analitzar els trets més essencials de totes aquestes famílies que hem pogut obtenir a partir d'aquests capítols i més enllà de quina sigui l'aportació dotal en cadascun d'ells. Per tal de realitzar aquesta tasca ho abordem des d'una triple perspectiva: d'una banda a través dels trets geogràfics, és a dir, dels municipis d'origen d'uns i altres; d'altra banda des d'una perspectiva socioprofessional tot interpretant els oficis dels protagonistes d'aquests capítols; i per últim també analitzarem les seves característiques civils i el seu rang dins de la unitat familiar: serà el moment de veure el pes d'hereus / pubilles i cabalers/es, de vidus/es i de solters/es. Tot plegat ens permetrà entendre una mica millor les característiques i situacions de les diverses famílies protagonistes del nostre estudi tant a mitjans del XVIII com en els primers anys del XIX.

Abans de tot però, cal fer notar d'entrada que els 123 capítols del període 1800-1805 suposen una reducció respecte els 192 capítols del període 1750-1755. Implica per tant una pèrdua nominal de 69 contractes que partint de la base que la segona meitat del XVIII fou un període de creixement demogràfic comporta forçosament una reducció proporcional encara més notable. No sabem les xifres exactes de població de 1750 respecte 1800 per a l'àrea estudiada. Un cop d'ull al *Vecindario General* del 1718 i al primer cens modern d'Espanya, que data del 1787², ens mostra que la localitat on es trobava ubicada la notaria, Santa Coloma de Farners, hauria gairebé triplicat la seva població en els 69 anys que separen un i altre recompte, tot passant de 823 habitants a 2425³. Municipis propers a Santa Coloma de Farners i que com veurem més endavant tenen força pes en els capítols també haurien patit importants augments, com seria el cas de Maçanet de la Selva (186%), Sils (140%), Riudarenes (89%) o Vilobí d'Onyar (62%).

² Dades recollides per Pierre Vilar (1966:152).

³ Cal esmentar també que el contemporani Francisco de Zamora pels volts de 1790, per tant molt poc temps després del cens de 1787, deia de Santa Coloma de Farners que: *tiene este pueblo unas 600 casas* (1973: 303).

El cert és que si bé el creixement demogràfic de la Catalunya setcentista no és qüestionat per ningú, sí ho és així la fiabilitat de les dues fonts dalt mencionades. Des de mitjans dels anys 60 arribaren les primeres crítiques al recompte de 1718 (Nadal, 1963 i 1965) i al llarg de la dècada següent prosseguiren per part de diversos demògrafs com Francisco Bustelo (1972) o Massimo Livi Bacci (1978). Tots plegats partien del supòsit que el cens de 1787 era correcte i a partir d'aquí intentaven establir la població real de 1718 per obtenir el grau d'ocultació d'aquesta font. Un cop corregides les dades de 1718 i si es seguissin donant per bones les de 1787 el creixement seria insignificant, el que portà a pensar que en el cens de 1787 també hi hauria ocultació. Malgrat això i al llarg de les dècades següents es seguí utilitzant com a font fiable ja que d'assumir que tant el punt de partida (1718) com el de destí (1787) són erronis, resultaria impossible establir qualsevol aproximació al moviment demogràfic.

Per tal de superar aquestes limitacions calia recórrer a altres fonts, com poden ser els registres parroquials on a priori no s'ha de pensar que hi pugui haver cap tipus d'ocultació. En aquesta línia ha treballat recentment Llorenç Ferrer i a la llum de la seva reconstrucció a partir de sèries de registres parroquials per establir la població de 1700 i la de 1800, la comarca de la Selva hauria passat en aquest període d'uns 21781 - 24500 habitants a 35107 – 39499⁴ (Ferrer, 2007: 54). Més enllà de quin fos el guany exacte de població, resulta innegable que aquest es va produir i que per tant la reducció nominal de capítols matrimonials entre i un altre període suposa que la notaria analitzada perdé de ben segur representativitat respecte el total de matrimonis que s'hagueren de celebrar en els mateixos anys.

Els motius d'aquesta pèrdua en tot cas es fan difícils d'establir. L'any 1775 es crea el Registre d'Hipoteques, antecessor del Registre de la Propietat. Pel període que estudiem els capítols matrimonials havien de ser inscrits a dit registre. El fet que la vil·la de Santa Coloma de Farners a principis del dinou no disposés encara de Registre d'Hipoteques podria haver suposat una pèrdua d'influència de la notaria en detriment d'altres vil·les o ciutats relativament properes com ara Hostalric o Girona, a menys de 30 km de Santa Coloma de Farners, que gaudien tant de notaria com de Registre d'Hipoteques. Lògicament, una pèrdua de l'àrea d'influència de la notaria afectaria més als municipis del voltant, és a dir, aquells que es troben a mig camí d'una o altra notaria. Com veurem més endavant, lluny d'augmentar, el percentatge de nuvis i núvies de Santa Coloma s'haurà reduït lleugerament en el segon període analitzat.

No podem per tant descartar d'entrada la hipòtesi de l'erosió de la pràctica d'escripturar els capítols matrimonials. A que es deuria aquest fet? El cert és que la literatura jurídica de

⁴ Les xifres no estan desglossades per municipis.

principis del segle XX encara destacava el caràcter hegemònic del sistema d'hereu únic i de la pràctica d'escripturar capítols matrimonials⁵. Una afirmació pensant especialment en la pagesia de mas, en menor mesura en la resta de treballadors de la terra i encara menys en artesans, professionals del ram del comerç i altres oficis de tota mena. Els escassos treballs que han analitzat les pràctiques matrimonials a les vil·les catalanes de l'època (on tenen més pes els oficis no vinculats a la terra) si que han detectat ja al llarg del segle XVIII i principis del XIX una considerable erosió d'aquesta pràctica. Així ho detectava Rosa Ros (2010: 121-123 i 2011: 23-26) a Sant Feliu de Guíxols, Julie Marfany (2010: 110-112) a Igualada, Llorenç Ferrer (2010: 86-87) a Manresa o Jaume Codina (1997: 80-82) per l'àrea del Delta del Llobregat.

La notaria que hem buidat es trobava ubicada en una vil·la, com és el cas de Santa Coloma de Farners, que en l'època gaudia d'unes dimensions de poblament com hem vist anteriorment gens menyspreables. A més, bona part dels nuvis i núvies (entre el 30% i el 40%⁶) tant dels capítols de 1750-1755 com de 1800-1805 procedeixen d'aquesta localitat. No seria doncs tant estrany detectar una erosió dels capítols matrimonials en aquesta vil·la. Volem fer notar però que una part considerable d'aquests colomencs procedeixen d'entitats de poblament dispers (com Sant Andreu de Castanyet, Sant Pere Cercada o Vallors) i estan vinculats a la terra. Descartant aquests, els colomencs vilatans protagonistes dels nostres capítols no representarien gaire més del 20%. Donat aquest fort caràcter rural de la clientela de la notaria, una pèrdua tant considerable de capítols matrimonials creiem que només es podria explicar per dos motius que poden ser (o no) complementaris entre ells. D' entrada podria ser degut a un creixement espectacular del percentatge de persones que es dedicaven a oficis no vinculats al treball de la terra i que com hem vist semblaria que ja en aquesta època en altres indrets propers estaven perdent la pràctica d'anar al notari a formalitzar les condicions del matrimoni. De no ser així, per força aquells individus vinculats a la terra haurien de ser també protagonistes d'aquesta erosió, fet que li conferiria un caràcter remarcablement precoç.

⁵ Ens referim a treballs com els de Josep Faus i Condomines (1907), Emili Saguer i Olivet (1907) o una mica més endavant Francesc Maspons i Anglasesell (1935).

⁶ Vegeu quadres 1 i 2.

2.1 Característiques geogràfiques

Com era d'esperar, tant en un com altre període, bona part tant dels nuvis com de les núvies presents en els contractes analitzats procedeixen de Santa Coloma de Farners. Concretament el 36,27% dels nuvis i 38,84% de les núvies per a 1750-1755 i el 34,96% i 35,77% als primers sis anys del segle dinou. Als quadres següents mostrem la distribució per municipis d'uns i altres:

Municipi	1750-1755	1800-1805
Sta. Coloma de Farners	70 / 36,27%	43 / 34,96%
Riudarenes	34 / 17,62%	16 / 13%
Vilobí d'Onyar	17 / 8,81%	5 / 4,06%
Brunyola	15 / 7,77%	6 / 4,88%
Sils	13 / 6,74%	20 / 16,26%
Maçanet de la Selva	11 / 5,7%	5 / 4,06%
Vidreres	6 / 3,11%	4 / 3,25%
Caldes de Malavella	4 / 2,07%	2 / 1,63%
Massanes	3 / 1,55%	0
Anglès	2 / 1,04%	1 / 0,81%
Bescanó	2 / 1,04%	2 / 1,63%
Osor	2 / 1,04%	4 / 3,25%
Riudellots de la Selva	2 / 1,04%	2 / 1,63%
St. Hilari Sacalm	2 / 1,04%	0
Tordera	2 / 1,04%	0
Aiguaviva	1 / 0,52%	0
Arbúcies	1 / 0,52%	1 / 0,81%
Arenys de Munt	1 / 0,52%	0
Foixà	1 / 0,52%	0
Fornells de la Selva	1 / 0,52%	0
Girona	1 / 0,52%	0
Palafolls	1 / 0,52%	2 / 1,63%
St. Feliu de Buixalleu	1 / 0,52%	2 / 1,63%
Campllong	0	3 / 2,44%
Amer	0	1 / 0,81%
Breda	0	1 / 0,81%
Quart	0	1 / 0,81%
St. Miquel de Cladells	0	1 / 0,81%
Toses	0	1 / 0,81%

Quadre 1: Municipi d'origen dels nuvis dels dos períodes estudiats i percentatge sobre el total.

Municipis	1750-1755	1800-1805
Sta. Coloma de Farners	75 / 38,86%	44 / 35,77%

Riudarenes	29 / 15,03%	17 / 13,82%
Vilobí d'Onyar	17 / 8,51%	6 / 4,88%
Brunyola	14 / 7,25%	7 / 5,69%
Sils	13 / 6,74%	19 / 15,45%
Maçanet de la Selva	10 / 5,18%	2 / 1,63%
Caldes de Malavella	4 / 2,07%	5 / 4,06%
Bescanó	4 / 2,07%	5 / 4,06%
St. Hilari Sacalm	3 / 1,55%	0
St. Miquel de Cladells	3 / 1,55%	1 / 0,81%
Aiguaviva	3 / 1,55%	0
Cassà de la Selva	2 / 1,04%	0
Cellera de Ter, la	2 / 1,04%	0
Massanes	2 / 1,04%	0
Riudellots de la Selva	2 / 1,04%	1 / 0,81%
Vidreres	2 / 1,04%	4 / 3,25%
Hostalric	1 / 0,52%	0
Anglès	1 / 0,52%	0
Arbúcies	1 / 0,52%	0
St. Feliu de Guíxols	1 / 0,52%	0
St. Andreu Salou	1 / 0,52%	0
Foixà	1 / 0,52%	0
Osor	0	5 / 4,06%
Vilablareix	0	1 / 0,81%
St. Hipòlit de Voltrega	0	1 / 0,81%
St. Feliu de Buixalleu	0	1 / 0,81%
Breda	0	1 / 0,81%
Campllong	0	1 / 0,81%
Amer	0	1 / 0,81%
Lloret de Mar	0	1 / 0,81%
No s'indica	2 / 1,04% ⁷	0

Quadre 2: Municipi d'origen de les núvies dels dos períodes estudiats i percentatge sobre el total.

Es pot apreciar també que juntament amb Santa Coloma de Farners els altres municipis amb més pes en els capítols matrimonials redactats en aquella notaria són aquells més propers, molts d'ells limítrofs els seus termes municipals com Riudarenes, Sils, Vilobí d'Onyar o Brunyola. Si comparem un i altre període cal destacar el cas de Sils que passa de ser el cinquè

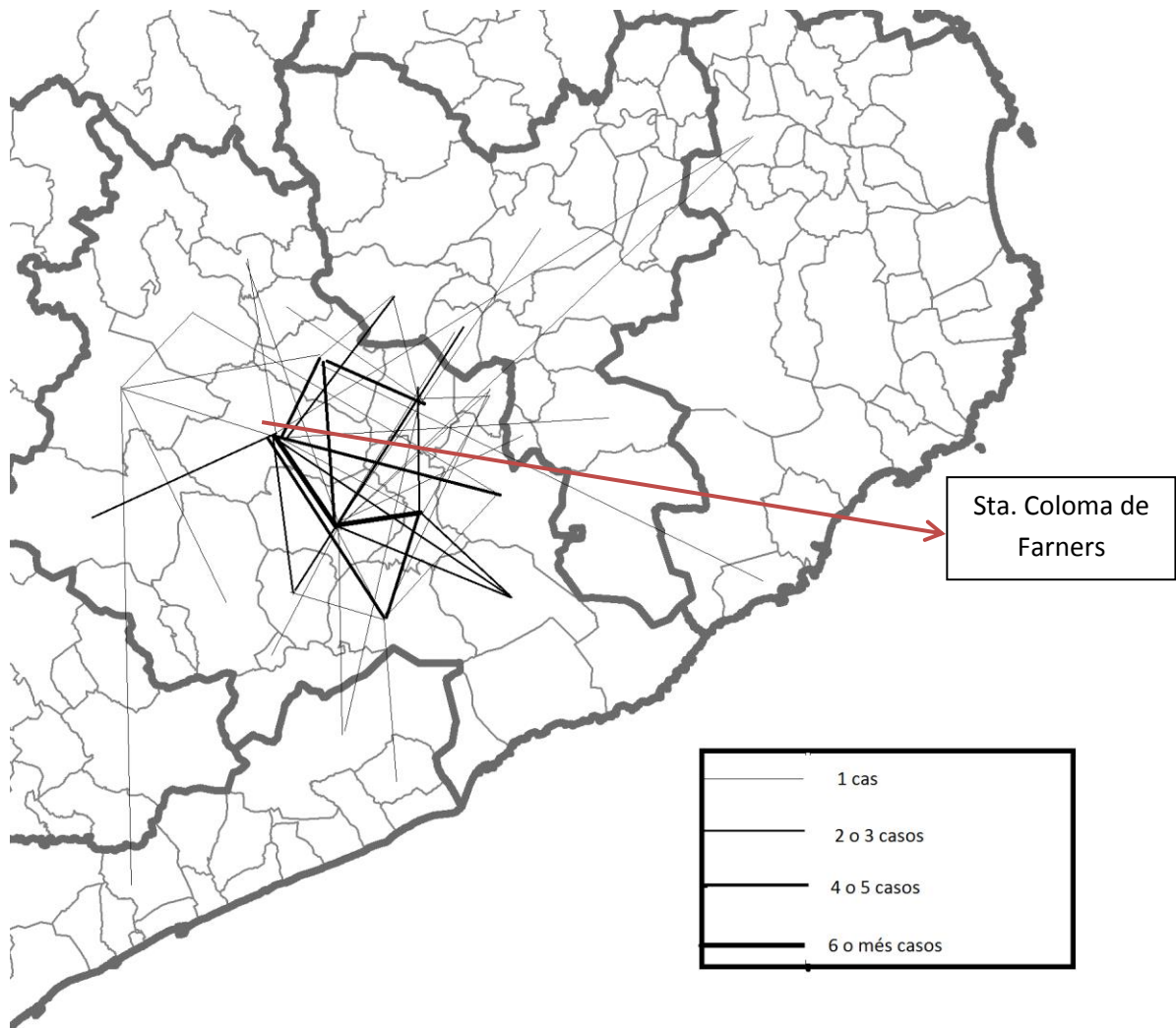
⁷ De fet el notari no indica mai de forma explícita el municipi de residència de les núvies. S'entén que és el del pare en el cas de les núvies solteres i el del darrer marit en el de les vídues. En dos capítols matrimonials però no ens hem atrevit a indicar el municipi de residència de la núvia per no tenir els pares vius i residir aquests, abans de morir, en municipis molt llunyans a Santa Coloma de Farners. Són els casos d' Agnès Simón filla d'uns pagesos d'Ordis, ambdós difunts i amb un oncle prevere a Riudarenes; i el de Francisca Llinàs vídua d'un ferrer de Figueres i filla d'uns pagesos de Crespià també difunts.

al segon més representat (el primer per tant si deixem a banda la pròpia vil·la de Santa Coloma), que d'altra banda i a jutjar per les xifres de població de 1718 i 1787 citades anteriorment era un dels pobles de la comarca de la Selva que més augmentà la seva població al llarg del segle XVIII.

Ara bé, aquesta preeminència de Santa Coloma de Farners i alguns dels municipis més propers no ens dibuixa una àrea d'influència homogènia al voltant de dita vil·la sinó que només s'estén en dos dels quatre sentits possibles. D'una banda a l'oest de Santa Coloma de Farners comencen les Guillerries que de ben segur deurien dificultar les comunicacions d'aquesta vil·la amb localitats veïnes com Sant Hilari o Arbúcies. Al nord de Santa Coloma no hi hauria cap obstacle natural per explicar que municipis veïns i molt propers com pot ser el cas d'Anglès no tinguin gairebé cap cas representat. La presència molt propera d'una notaria consolidada ja des d'època medieval com la d' Amer podria ser l'explicació. Així doncs l'àrea d'influència d'aquesta notaria es dibuixa especialment cap al sud i cap a l'est, és a dir: direcció mar i direcció Girona.

Pel que fa a l'horitzó matrimonial, tal i com era d'esperar al procedir la majoria d'individus d'un grup petit i proper de municipis, és força reduït. D'entrada gairebé la meitat dels contractes matrimonials (47,4% en el primer període i 48,78% en el segon) són entre nuvi i núvia del mateix municipi i prop del 30% dels casos procedeixen de municipis contigus. Per tant, només al voltant del 25% dels matrimonis a nuvi i núvia els separava com a mínim un municipi.

Per poder comprendre millor aquesta realitat hem elaborat els mapes subsegüents on mostrem la freqüència en que els diferents municipis s'intercanviaven contraents. Hem tractat indistintament si el municipi d'origen és el del nuvi o el de la núvia, ja que considerem que no només no afecta a l'anàlisi de la tendència dels municipis a establir vincles matrimonials entre ells, sinó que ens ajuda a comprendre-ho millor.

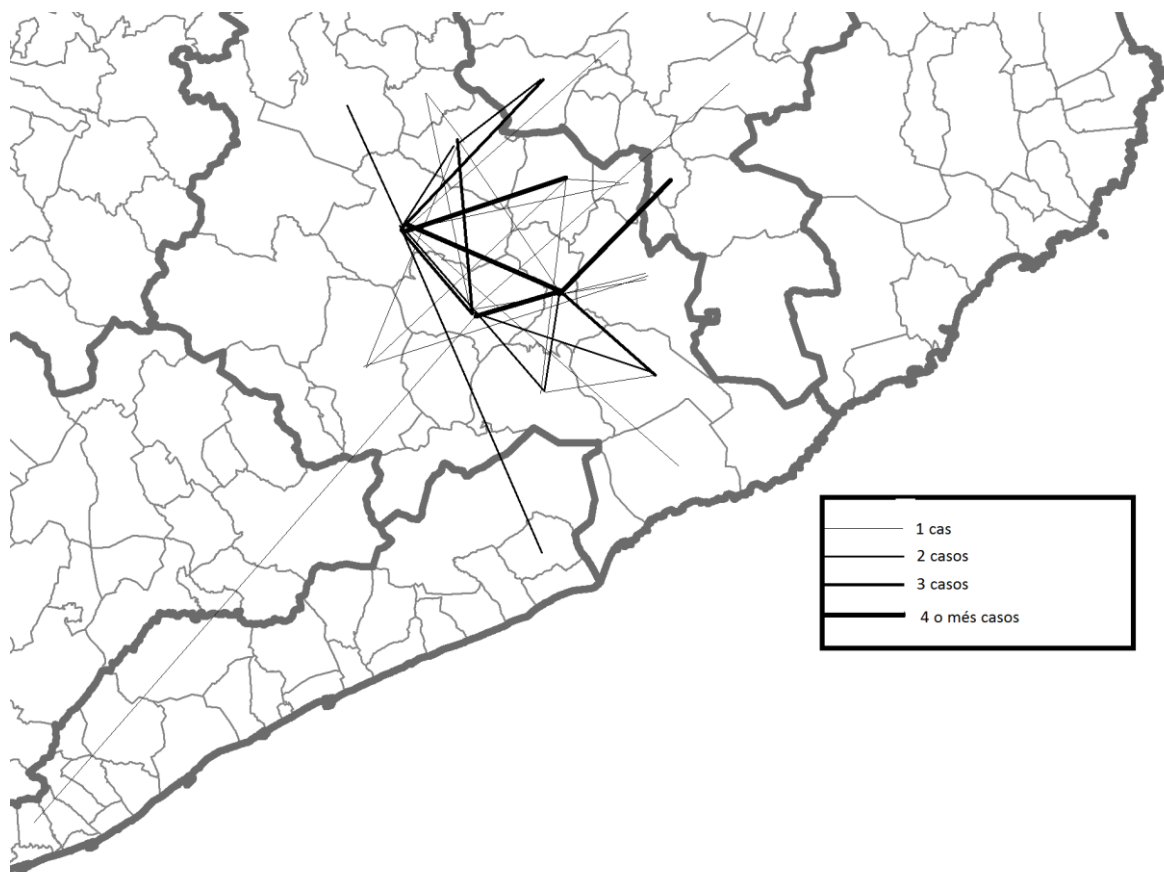

Total de Casos: 192

Casos representats: 101

Capítols amb nuvi i núvia residents a la mateixa localitat: 91

Mapa 2: Total de casos d'intercanvis de contraents entre municipis (1750-1755).

Total de casos: 123

Casos representats: 61⁸

Casos amb nuvi i núvia residents a la mateixa localitat: 61

Mapa 3: Total de casos d'intercanvis de contraents entre municipis (1800-1805).

Com es pot apreciar al primer mapa, les línies més gruixudes, que representen aquells municipis que s'intercanviaven més habitualment nuvis i núvies, són tots ells molt propers entre si i molt propers també a Santa Coloma de Farners. Els dos municipis amb més intercanvis són Santa Coloma de Farners i Riudarenes (9) i Riudarenes i Sils (7).

Cinquanta anys més tard aquest patró sembla haver-se mantingut bastant si bé es pot intuir un augment relatiu de l'horitzó dels matrimonis i un augment també dels casos on tant nuvi com núvia són de municipis diferents a Santa Coloma de Farners i dels quals aquesta vil·la no queda entremig d'un i altre, com per exemple els 4 matrimonis entre contraents de Campllong i de Sils, o els 3 entre Sils i Vidreres. Aquest fet ens porta a pensar, com ja anunciàvem

⁸ Hem descartat un capítol on el nuvi era de Dorrià (Toses) al Ripollès i la núvia de Sant Hipòlit de Voltregà (Osona), perquè ens obligava a ampliar massa el mapa i dificultava l'anàlisi de la resta de municipis.

anteriorment, que malgrat haver-se reduït la quantitat de capítols matrimonials no sembla haver sigut fruit d'una pèrdua d'àrea d'influència de la notaria sinó que tot sembla indicar que hauria guanyat, moderadament això si, influència entre les localitats veïnes.

2.2 Característiques socioprofessionals

Un cop vista l'àrea geogràfica dels diversos capítols matrimonials analitzats considerem interessant mostrar a continuació els trets més singulars de les tipologies laborals que en podem extreure d'aquests contractes. El cert és que gairebé sempre el notari ens indica l'ofici de tots els individus masculins, sigui quin sigui el seu rol en el capítol (fins i tot el dels testimonis), no així el de les dones per a les que mai s'indica cap tipus d'activitat laboral. Per poder analitzar i comprendre millor les diverses tipologies laborals hem agrupat els múltiples oficis en cinc categories: pagesos, treballadors, artesans, comerciants i altres.

En els pagesos hi hem considerat tant els masovers com els propietaris de mas. Per bé que les condicions d'un i altre havien de ser prou diferents el notari en moltes ocasions no els diferencia i els anomena simplement pagesos, en poques ocasions sí que especifica la condició de masover (*pagès masover del mas...*) o de propietari (*pagès i senyor útil del mas...*). En la categoria de treballadors hi hem inclòs aquells individus amb oficis vinculats al treball de la terra sense disposar d'un mas, per al primer període bracers i treballadors i per al segon s'hi suma també un hortolà. En la categoria d'artesans hi hem considerat els múltiples oficis vinculats al treball artesà. En la de comerciants tots aquells oficis del món del comerç. Finalment la categoria altres actua com un calaix de sastre on hi hem situat tots aquells oficis que per la seva baixa representativitat no valia la pena constituir-los en una categoria individual car en resulta impossible fer-ne qualsevol anàlisi.

Per al període 1750-1755 la classificació dels diversos oficis en les cinc categories socioprofessionals no ha implicat grans complicacions. En canvi per als capítols de 1800-1805 ens hem topat amb vint-i-cinc individus que afirmaven tenir dos oficis, a saber: sis deien ser traginer i negociant, sis més traginer i treballador, tres rajoler i treballador, tres més negociant i treballador, dos escloper i treballador, un corder i treballador, un altre mestre de cases i negociant, un altre sabater i negociant, un altre sastre i treballador i finalment un traginer i teixidor de lli.

En aquells que es consideren traginer i negociant creiem que podria estar indicant en alguns casos una reivindicació en relació a que no només es dediquen al transport de mercaderies sinó que intervenen en la negociació comercial. Classificar-los en una categoria socioprofessional resulta certament complicat doncs no tenim cap referència en relació a quina de les dues activitats dedicaven més temps o quina els hi suposava la font principal d'ingressos. En els casos on un dels oficis és el de treballador i l'altre és de tipus artesanal o comercial podríem pensar que el treballar la terra és un complement als ingressos de l'altre ofici però tampoc ho podem saber del cert.⁹ En els casos on un ofici és de tipus comercial i l'altre artesanal encara resulta més complex.

Una font complementària per entendre millor la conjuntura socioprofessional d'aquest període ens l'aporta la llista d'armament del 1795 que registrà a tots els homes majors de 16 anys del corregiment de Girona. Aquesta font l'hem de prendre amb una triple cautela, d'una banda per la constatació que no a tots els municipis els encarregats d'elaborar les llistes van entendre igual les categories professionals proposades per l'administració (Congost, 2014: 180-182); d'altra perquè existeix la possibilitat que en 5-10 anys haguessin canviat d'ofici (o de municipi de residència); i finalment perquè no hi podem localitzar tots els individus degut a que molts dels nuvis el 1795 encara no tindrien 16 anys i que els pares que ens apareixen difunts en els capítols de 1800-05 podrien ja ser-ho també a l'alçada de 1795. De totes maneres hem buscat tots aquests individus amb doble ofici a les llistes de l'armament de 1795 amb el resultat que mostrem a continuació:

Oficis capítol matrimonial	Casos	Categoria llista 1795
traginer i negociant	6	2 <i>menestral / 1 jornaleros y criados / 3 no localitzats</i>
traginer i treballador	6	1 <i>menestral / 5 no localitzats</i>
rejoler i treballador	3	no localitzats
negociant i treballador	3	1 <i>A más de su oficio se emplean en el comercio / 2 no localitzats</i>
escloper i treballador	2	<i>Artistas con ejercicio</i>
corder i treballador	1	No localitzat

⁹ De fet, el caràcter estacional del treball agrícola fa possible plantejar-nos que en algunes èpoques de l'any pogués ser un mer complement i en altres l'ofici principal.

mestre de cases i negociant	1	<i>A más de su oficio se emplean en el comercio</i>
sabater i negociant	1	<i>Zapatero</i>
sastre i treballador	1	<i>Artistas con ejercicio</i>
traginer i teixidor de lli	1	<i>Jornaleros y criados</i>

Quadre 3: Individus amb doble ofici als capítols de 1800-05 i categoria laboral a la llista d'armament del 1795.

En relació a l'ús diferent de les etiquetes en funció del municipi no suposa en aquest exercici un problema perquè només 3 dels 25 individus amb doble ofici no són de Santa Coloma de Farners i dos no els hem localitzat perquè son de municipis que no entraren a la llista del 1795. L'únic cas localitzat i que no és de Santa Coloma és el del sabater i negociant que ens apareix com a *zapatero* i era de Lloret de Mar. De totes maneres però el resultat que mostra la taula no ens permet poder treure gaires conclusions sobre les condicions laborals d'aquestes persones. Només en dos dels individus els que elaboraren la llista optaren per una etiqueta que defineix una situació de pluriactivitat (*A más de su oficio se emplean en el comercio*). També és interessant veure com aquells que tenen una etiqueta fent referència a un ofici artesà i l'altre al treball de la terra ens apareixen com *artistas con ejercicio* fet que ens porta a pensar que el treball de la terra seria el complement.

Finalment per classificar en categories totes aquestes persones hem considerat el primer ofici que esmenta. Val a dir que tots els que tenen l'etiqueta de treballadors aquesta apareix en segon lloc així que no hi hagut problemes de classificació. Al quadre següent mostrem com ha quedat finalment dividida la distribució d'oficis per categories:

Categorías socioprofesionales	1750-1755	1800-1805
Artesà	calderer, calsater, corder, escloper, ferrer, fuster, manyà, mestre de cases, rajoler, sabater, sastre, serrador, teixidor de lli, terrisser, vidrer	teixidor de lli, ferrer, mestre de cases, sastre, oller, fuster, escloper, moliner, rajoler, roder, sabater, serrador, terrisser, carboner, calsater, sabater i negociant, sastre i treballador, rajoler i treballador, corder i treballador, escloper i treballador, mestre de cases i negociant

Comerciant	adroguer, apotecari,negociant, paraire, traginer	Traginer, negociant, paraire, flequer, adroguer, traginer i negociant, traginer i treballador, negociant i treballador, traginer i teixidor de lli
Treballador	bracer, treballador	bracer, hortolà, treballador
Pagès	pagès, pagès senyor, pagès masover	pagès, pagès senyor, pagès masover
Altres¹⁰	cirurgià, fuseller de les esquadres, notari, mariner, domer, prevere, rector, familiar del sant ofici de la Inquisició	estudiant, estudiant de teologia, patró mariner, mossos d'esquadra

Quadre 4: Categories socioprofessionals i oficis inclosos.

Més enllà de quina fos la ocupació principal i quina el complement de cadascun d'aquests individus, el que ens hem de preguntar és el per què de l'ús del doble ofici, és a dir, per quin motiu un seguit de persones veieren la necessitat d'identificar-se davant del notari, tant a si mateixes com en alguns casos als seus pares difunts, amb una doble etiqueta socioprofessional. No podem obviar que ens trobem en les darreries de la societat d'antic règim, podria ser que alguna cosa estigués canviant? Que la necessitat d'indicar, i d'alguna manera reivindicar, la pluriactivitat fos degut a que els propis protagonistes s'estaven donant compte que les etiquetes tradicionals ja no servien?

El cert és que el segle XVIII fou un segle de canvis considerables en les dinàmiques laborals i productives tant a Catalunya com en molts indrets d' Europa. L'any 1972 Franklin F. Mendels utilitzava per primera vegada el terme protoindústria per referir-se a totes aquelles activitats econòmiques prèvies a la industrialització i que trencaven amb la forma de producció tradicional tot suposant una base prèvia i preparatòria per a l'arribada de la industrialització. El

¹⁰ A efectes de comptabilització hi considerarem també un capítol on l'ofici del pare de la núvia resultava il·legible.

model proposat per Mendels entre altres coses deia que un desenvolupament protoindustrial implicava una producció de mercat destinada a l'exportació fora de la regió així com la necessitat d'haver-hi una sèrie de camperols acomodats que produeixen un excedent agrari; en paral·lel a una sèrie de camperols amb terres insuficients que cercarien en les activitats artesanals i comercials un complement per a sobreviure. Dit amb altres paraules expansió del comerç i pluriactivitat pagesa (en el sentit ampli del terme “ pagès”, no en el que coneixem a la Catalunya dels masos) en un context d'agricultura pobre que afavoreix aquesta diferenciació entre pagesos amb excedent i pagesos amb necessitats.¹¹

En tot cas i des de la publicació del treball de Mendels molts són els autors que s'hi han referit ja sigui per refutar-lo o per confirmar-lo. Més enllà d'aquest debat sabem que al llarg del divuitè segle es desenvoluparen a indrets molt diversos de Catalunya transformacions econòmiques en també sectors productius molt diversos. Des de les conegudes manufactures d'indianes a Barcelona o els aiguardents del Camp de Tarragona fins a la indústria del ferro al Pirineu, tot passant per la indústria paperera a la Catalunya Central, les puntes al Maresme o els teixits de llana en molts indrets de la Catalunya Vella, entre molts d'altres (Ferrer, 2012: 199-201). Arribats a aquest punt ens hem de preguntar si es va desenvolupar a l'àrea que nosaltres estem estudiant algun tipus de transformació d'aquest tipus o pel contrari van continuar amb els sistemes productius purament d'antic règim. Pel que fa a la comarca de la Selva al llarg del segle XVIII es desenvolupa la indústria del suro, especialment a municipis com Sils o Vidreres i en municipis de costa, però no tant a Santa Coloma de Farners que ja al peu de les Guilleries no hi abunda tant aquest tipus d'aprofitament forestal més propi del litoral. Hi hagué però alguna transformació en aquesta vil·la? Una primera impressió ens l'aporta el viatger Francisco de Zamora qui als volts de 1790 al seu pas per Santa Coloma de Farners deia que:

Hay en Santa Coloma dos fábricas de lienzo, la una llamada de Josef Gironés y Creguet, y la otra de Dalmau Fàbregas y Gelpí. Ambas están en buen estado, conteniendo cada una en su casa unos 40 telares, su prado y calandrias [...]De ambas se surtén la caballería, dragones y guardias. A más de los dichos hay varios que tejen en sus casas algunas piezas, que entre todos seran unos 25 telares. (p. 303)

Una mica més endavant continua dient que:

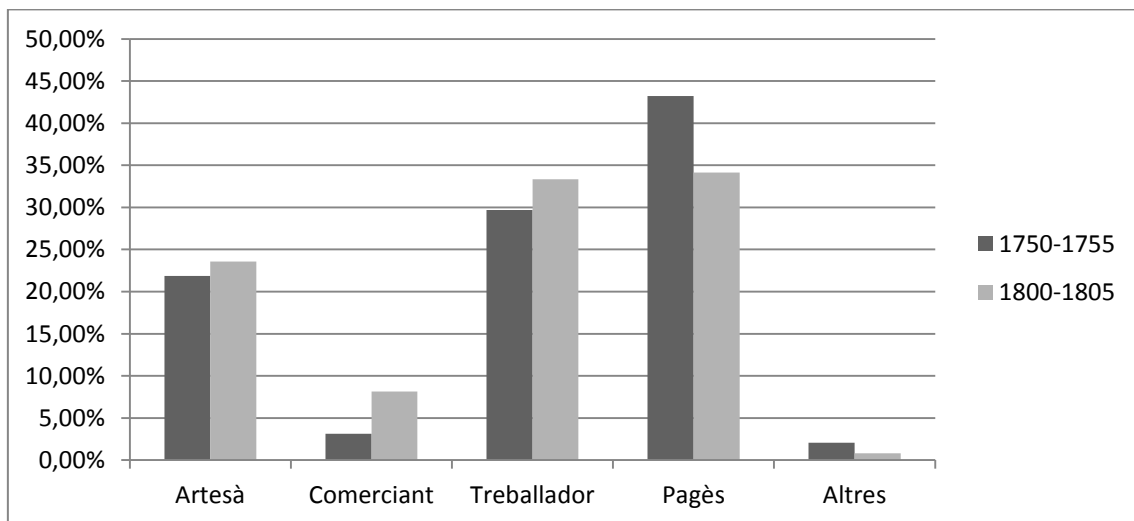
¹¹ D'aquesta diferenciació social en el si de la pagesia ens n'ocupem abastament en l'apartat dedicat a l'anàlisi dels dots de les famílies pageses, ara només volem apuntar les bases teòriques del model.

Tiene este pueblo unas 600 casas y un mercado cada lunes, que es de los más concurridos y único en cuanto a la madera de botas. Véndese mucho trigo y otros granos, y especialmente volateria, huevos y caza para el consumo de Barcelona que viene a importar cada día unas mil y doscientas libras [...] Se vende mucho piñon y manzanas para Mahón, Valéncia, Cartagena, Cádiz y otras partes.(p.303)

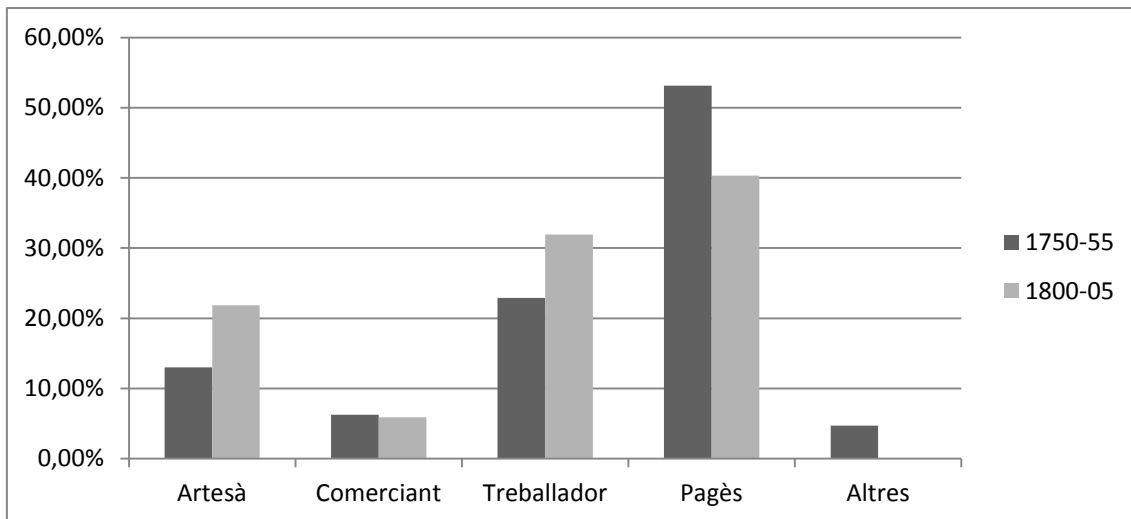
Si intentéssim aplicar el model de Mendels a partir de la descripció del viatger castellà, tot semblaria indicar que a finals del XVIII Santa Coloma de Farners ja disposava d'una economia enfocada en part a l'exportació fora de la regió així com el desenvolupament d'una protoindústria dels teixits de lli, (que convivia amb uns 25 teixidors "tradicionals"). El dinamisme del comerç i del transport l'intuíem amb el fet que molts dels individus dedicats a aquest tipus d'activitats utilitzaven la doble etiqueta de traginer i negociant i sembla confirmar-se quan tal i com es pot apreciar al gràfic 1, els nuvis amb un ofici comercial representen gairebé el 9% de la mostra quan en el període 1750-55 amb prou feines superaven el 3%, és a dir, s'haurien gairebé triplicat.

Pel que fa a la manufactura dels teixits de lli i fent cas a les xifres que ens aporta el viatger castellà hi hauria en aquella època a la vil·la de Santa Coloma de Farners uns 105 telers dels quals aproximadament 80 es trobaven en les dues *fàbricas* existents. Intentar diferenciar uns i altres teixidors a partir dels capítols matrimonials resulta impossible. Si que volem fer notar que si aproximadament tres quartes parts dels telers es trobaven en una de les dues *fàbricas*, tres dels quatre nuvis teixidors de lli amb residència a Santa Coloma de Farners no han seguit el model tradicional de transmissió de l'ofici artesanal. En efecte, només un dels quatre nuvis és l'hereu d'un teixidor de lli. Els altres tres tenen orígens ben diversos, un és l'hereu d'un sastre, l'altre l'hereu d'un traginer i el darrer del qual no tenim dades sobre l'heretament és fill d'un traginer i treballador. Aquest darrer nuvi a més de teixidor de lli fa constar que és també traginer. Per tant, si el seu pare trobà en el treball de la terra un complement als beneficis del transport, el fill ha anat a cercar l'activitat complementària en els teixits de lli. No podem aportar gaire més però considerem que no és ni molt menys inversemblant pensar que aquests tres "nous teixidors" podrien ser candidats a teixir per compte d'altri en alguna de les dues "protoindústries" locals, especialment el darrer nuvi, que té a més un altre ofici. Dels altres dos tampoc seria estrany pensar que la seva condició d'hereus els conduís cap a la pluriactivitat tot mantenint l'ofici de teixidors i heretant l'ofici patern, convertint-se així en un futur sastre i teixidor i traginer i teixidor respectivament.

Pel que fa al pes de cadascun dels grups socioprofessionals sobre el total de capítols buidats cal dir d'entrada que tant pels nuvis com pels pares de les núvies i tant per a 1750-1755 com per a 1800-1805 el col·lectiu més ben representat és el dels pagesos i a continuació els dels treballadors. Trobem per tant una clara preeminència d'aquells oficis vinculats a la terra. Val a dir d'altra banda que en els dos períodes sempre s'observa un major nombre de pares de núvia pagesos que no pas de nuvis. Aquesta diferència s'explica en bona part pel sistema d'hereu únic. Totes les filles d'un pagès són filles de pagès, mentre que els fills cabalers de pagesos ens apareixeran en algunes ocasions amb un ofici diferent al del seu pare sobretot si ja han abandonat el mas familiar abans de casar-se doncs només hereta el mas (i amb ell l'etiqueta de pagès) l'hereu.

Gràfic 1: Evolució del percentatge de casos a cada categoria socioprofessional segons l'ofici del nuvi.

Gràfic 2: Evolució del percentatge de casos a cada categoria socioprofessional segons l'ofici del pare de la núvia.

En tot cas, per al sexenni 1750-1755 nuvis i pares de núvia amb oficis vinculats a la terra representarien el 72,92% i el 76,04% de la mostra. Cinquanta anys més tard s'haurà vist reduït a un 67,48% en el cas dels nuvis i a un 72,27% en el cas dels pares de les núvies. De fet, al llarg de la segona meitat del XVIII s'han reduït el nombre de pagesos i ha augmentat el de treballadors. Fet totalment lògic en un context de creixement demogràfic on creix la quantitat de persones però no la de masos. De totes maneres, les pèrdues de pagesos no es compensen exclusivament amb els guanys del col·lectiu dels treballadors. En el cas dels nuvis tindríem un 9,08% menys de pagesos per només un 3,64% més de treballadors i en el cas dels pares de núvia els pagesos es reduïrien un 13,42% per un augment del 8,53% de treballadors. Aquesta circumstància és la que provoca que caigui la suma dels oficis relacionats amb la terra.

Resultats en tot cas completament diferents als que pel mateix període obtenia Eulàlia Esteve (2011: 257) pel Baix Empordà. En el conjunt de les quatre notaries analitzades de la veïna comarca augmentaven els oficis relacionats amb la terra, tant pel que fa als pagesos que passaven respecte 1750-55 d'un 42% a un 44%, com especialment els treballadors (d'un 19% passaven a un 38%). En canvi es reduïen els artesans d'un 16% a un 12% i desapareixien aquells oficis relacionats amb el comerç.

No podem però extreure gaires conclusions més dels resultats perquè tal i com explicàvem a l'inici d'aquest capítol el fet que s'hagin reduït el nombre de capítols matrimonials en un context de crescuda demogràfica ens deixa sempre l'interrogant obert de quin ha sigut el grau d'afectació d'aquesta pèrdua en les diferents categories socioprofessionals. Sí que volem

destacar però que en el cas dels nuvis, el canvi més important és en el sector dels oficis comercials que respecte el període 1750-55 haurien passat d'un 3,13% a un 8,13%. En el cas dels pares de núvia el cas més destacable és el dels artesans que passarien d'un 13,30% a un 23,58%. De nou ens topem amb els dos sectors que en un context de teòrica protoindustrialització més canvis haurien de suscitar.

Una altra possibilitat d'anàlisi que ens permet l'estudi dels oficis dels protagonistes dels capítols matrimonials és poder copsar l'endogàmia i a l'exogàmia social de cada categoria socioprofessional, és a dir, la tendència dels diversos col·lectius a casar-se entre ells i amb la resta. Òbviament la capacitat endogàmica d'un grup ve determinada per la diferència entre el nombre de nuvis d'un determinat col·lectiu i el nombre de pares de núvia d'aquest mateix col·lectiu. Per contrarestar aquest biaix hem calculat la ratio entre casos reals i casos esperats en un context hipotètic on nuvis i núvies es casessin indiscriminadament sense tenir en compte la categoria de l'altre.

Pel que fa al període 1750-1755 observem que és el col·lectiu dels artesans el que mostra una tendència més clara a l'endogàmia social, essent l'únic grup que mostra una ràtio superior a dos. Aquests resultats concordarien amb l'observat per Rosa Congost i Rosa Ros (2013: 273-304) pel conjunt de la regió de Girona en el bienni 1769-1770 en el que eren també únicament els artesans els que obtenien una ràtio endogàmica superior a 2. Cal dir d'altra banda que aquesta forta tendència endogàmica dels artesans queda una mica matisada pel fet que només en tres dels dotze casos observats nuvi i pare de la núvia comparteixen el mateix ofici (en un cas teixidors de lli i en els altres dos ferrers). Els nou casos restants tenen un i altre oficis artesans diferents.

Pel que fa als oficis relacionats amb la terra els nostres resultats d'endogàmia social no són gaire diferents dels obtinguts en l'estudi mencionat anteriorment, si bé lleugerament inferiors en el nostre cas. Així doncs, si pel conjunt de la Regió de Girona tant pagesos com treballadors obtenien una ràtio endogàmica del 1,7 nosaltres la situem al 1,50 i 1,56 respectivament. On si que hi ha més diferència és amb les xifres del Baix Empordà on tant pagesos com treballadors assolien un 2.1.

A la llum d'aquestes xifres per tant podríem dir que l'àrea de Santa Coloma de Farners presenta una tendència a l'endogàmia social lleugerament inferior a la del conjunt de la demarcació gironina i força per sota de la comarca del Baix Empordà.

ofici dels pares de les núvies	ofici dels nuvis			
	<i>artesà</i>	<i>treballador</i>	<i>pagès</i>	<i>comerciant</i>
1750-1755				
<i>artesà</i>	2,19	1,10	0,28	1,28
<i>treballador</i>	1,25	1,56	0,47	0,16
<i>pagès</i>	0,58	0,64	1,50	0,94
<i>comerciant</i>	1,52	1,43	0,39	0
1800-1805				
<i>artesà</i>	0,82	0,93	0,57	3,32
<i>treballador</i>	1,12	1,18	0,92	0,32
<i>pagès</i>	0,79	1	1,34	0,26
<i>comerciant</i>	3,03	0	0,42	1,75

Quadre 5: Ràtio de casos reals / casos esperats d'endogàmia i exogàmia social.

En canvi i per al segon període estudiat, aquell que correspon als capítols de 1800-1805 les dades són força més diferents: la tendència a l'exogàmia social s'ha eixamplat encara més respecte el conjunt de la Regió i a més els artesans han passat de ser el grup més endogàmic al més exogàmic.

En efecte i analitzant la ràtio de casos reals per casos esperats veiem com els artesans que pel període 1750-1755 tenien una tendència endogàmica del 2,19 ara s'ha reduït al 0,82 i en canvi tenen una tendència molt alta a unir-se amb famílies de l'àmbit comercial i és que els nuvis artesans que es casen amb filles de comerciants presenten una ràtio de 3,03 i els nuvis comerciants que es casen amb filles d'artesans del 3,32. És a dir, que tant vist des d'un punt de vista com de l'altre hi ha més del triple de casos reals que de casos esperats. La mostra és petita, especialment la d'aquells individus amb oficis de tipus comercial, però de totes maneres creiem que els resultats no ens deixen lloc al dubte. Un i altre col·lectiu socioprofessional mostra una clara tendència a establir vincles matrimonials entre ells. El cert és que des d'una mentalitat purament d'antic règim l'endogàmia social té sentit en tant que és un mecanisme per assegurar l'autoreproducció familiar incorporant nova ma d'obra a l'heretat que procedeixi d'un ambient laboral similar. En un context de transformacions i des d'una mentalitat ja més de tipus capitalista (o precapitalista), tant si tu produeixes manufactures destinades al comerç com si tu transportes i comercies aquestes manufactures, unir-te amb l'altre agent del procés per reforçar els vincles existents és possiblement una opció força més interessant que el fet d' incorporar a la família un del mateix sector per tal que s'adapti millor a les dinàmiques domèstiques.

Pel que fa als oficis relacionats amb la terra si bé les xifres no són tant espectaculars com en el cas d'artesans i comerciants si que resulta sorprenent que mostrin una tendència tant baixa a l'endogàmia social. Si pel conjunt de la Regió de Girona pel bienni 1806-07 els pagesos tenen una ratio de 1,8 i els treballadors de 1,6 en el nostre estudi aquesta es veu reduïda a un 1,34 i 1,18 respectivament. De fet, si pel període 1750-55 vèiem un cert recel d'un i altre col·lectiu a unir-se en matrimoni ara observem que tenen unes xifres força similars en quant a casos reals i casos esperats. De fet els nuvis treballadors casant-se amb filles de pagesos tenen una ràtio de 1, és a dir mateix nombre de casos, i els nuvis pagesos amb filles de treballadors només hi ha dos casos menys dels esperats situant la ràtio en 0,92.

Paral·lelament a aquests canvis que hem esmentat en els darrers paràgrafs cal fer esment a la relativa continuïtat de la ràtio d'exogàmia entre el col·lectiu dels treballadors de la terra i el dels artesans, que sempre es manté en xifres properes a l' 1: en el cas dels nuvis artesans casant-se amb filles de treballadors passa de 1,25 a mitjans XVIII a 1,12 a principis del XIX i en el cas de les unions matrimonials entre treballadors i filles d'artesans oscil·la de l'1,1 al 0,93.

Per últim i abans d'acabar aquest apartat dedicat a l'anàlisi de les dades socioprofessionals, només apuntar que pel que fa a les dues noves etiquetes que apareixen a finals del XVIII a la Regió de Girona i que servirien per identificar aquells pagesos més acomodats (hisendat) com aquells treballadors en una situació més favorable (menestral) encara no ens apareixen en els nostres capítols. Sí que apareixen en la proposta de classificació de la llista de l'armament de 1795. De fet, que l'etiqueta hisendat (etimològicament d'origen castellà) aparegui per primera vegada en els contractes notariais de la Regió de Girona l'any després de l'elaboració d'aquesta llista (Congost, 1997: 51-72) fa pensar que fou adoptada precisament a partir de l'elaboració d'aquest recompte de població. La de menestral en canvi ja havia començat a aparèixer tímidament en les dècades anteriors en alguns punts del territori gironí (Congost, 2014: 165-191). Sigui com sigui a principis del segle XIX a l'àrea de Santa Coloma de Farners tot sembla indicar que encara no s'havia començat a desenvolupar l'ús d'aquests nous termes, o com a mínim, no a l'hora d'acudir al notari.

2.3 Condicions d'accés al matrimoni de nuvis i núvies

Finalment i com ja esmentàvem a l'inici d'aquest capítol, dedicarem el darrer apartat a analitzar les condicions d'accés al matrimoni des del punt de vista del rol o la situació familiar. Bàsicament analitzarem dos aspectes, d'una banda l'estat civil a l'hora d'accedir al matrimoni que en l'època estudiada quedava reduït a solteria o viduitat; i d'altra la seva condició o no d'heretants del patrimoni familiar.

Pel que fa l'estat civil el tret més destacable és que entre un període i un altre s'ha duplicat el percentatge de vidus i de vídues, que si a l'alçada de 1750-1755 n'hi havia 22 de cada, que suposaven l'11,45% del total respectivament, cinquanta anys més tard han passat a ser 29 nuvis i 27 núvies els que accedeixen com a mínim per segona vegada al matrimoni, el que suposa el 23,58% i el 21,95% respectivament dels 123 capítols.

Per tant i malgrat la reducció del nombre de capítols matrimonials registrats a la notaria de Santa Coloma de Farners entre 1800 i 1805 respecte cinquanta anys enrere, el nombre absolut de vidus i vídues s'ha mantingut similar, fins i tot ha crescut i en conseqüència el que ha patit una forta davallada tant en xifres absolutes com percentuals són els nuvis i núvies solters.

Tipus de matrimoni	Casos 1750-1755	Casos 1800-1805
solter - soltera	153 (79,69%)	77 (62,6%)
solter - vídua	17 (8,85%)	17 (13,82%)
vidu - soltera	17 (8,85%)	19 (15,45%)
vidu - vídua	5 (2,60%)	10 (8,13%)

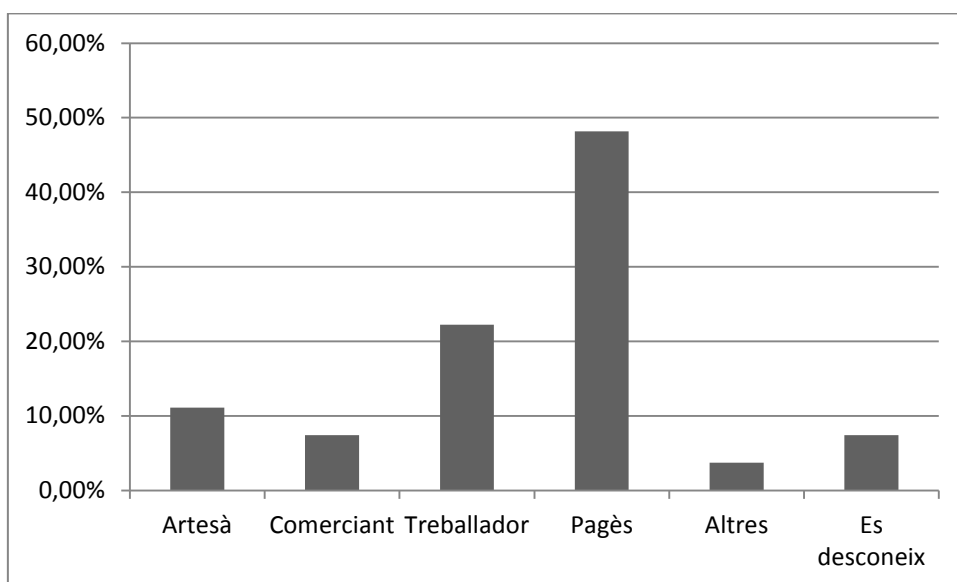
Quadre 6: Tipus de matrimoni segons l'estat civil dels contraents

D'aquest augment tant significatiu de contraents en situació de viduitat se'n deriva que a principis del segle XIX hagin augmentat força els tres tipus de matrimonis on com a mínim un dels contraents és vidu (47 capítols, un 37,4% del total) en detriment del matrimoni entre solters, malgrat que continua essent clarament el més comú de tots.

Si ho comparem amb el treball d'Eulàlia Esteve (2011: 263), ja per a 1750-1755 trobàvem un major nombre de vidus i de vídues (especialment d'aquestes ultimes) respecte la veïna comarca baix empordanesa. Cinquanta anys més tard la diferència encara s'ha ampliat més ja que si nosaltres detectem un augment significatiu de vidus i vídues a la comarca veïna passa tot el contrari, fet que provoca que els matrimonis en els que ambdós contraents són solters augmenti d'un 85,8% a un 88,6%, quan tal i com es pot observar en el quadre 6 nosaltres l'hem vist reduir-se d'un 79,69% a un 62,6%.

Tot plegat ens insinua una tendència, ja de per si més alta i en trajectòria ascendent, dels vidus i vídues de l'àrea de Santa Coloma de Farners a la renupcialitat. També es podria donar el cas que no hi hagués una major tendència de les vídues a casar-se sinó una major tendència a escripturar aquests matrimonis. Creiem però que això en tot cas podria succeir més en aquells matrimonis en els que ambdós contraents són vidus que no pas en aquells en que només un dels dos ho és, ja que aquests presenten unes peculiaritats (especialment quan la vídua és la dona i encara més si té fills) que fan difícil pensar que majoritàriament decidissin estalviar-se la visita al notari.

El cert és que desconeixem els motius pels quals en un context de forta davallada de la redacció de capítols matrimonials a la notaria de Santa Coloma de Farners per part de contraents solters, els vidus i vídues no han seguit aquesta tendència, el que ha provocat un augment tant important en termes relatius. L'anàlisi de l'ofici del marit anterior de les núvies vídues ens revela una preeminència dels oficis relacionats amb la terra, però comparat amb l'estructura socioprofessional tant de nuvis com de pares de núvia tampoc es significatiu. Hi ha un 77% de primers marits amb un ofici relacionat amb la terra, xifra molt similar al total de pares de núvia amb aquest mateix tipus d'ofici (72%) i idèntica a la del total de nuvis. No sembla doncs que hi hagi un grup que destaquí especialment en quan a la tendència renupcial de les seves vídues.

Gràfic 3: Ofici de l'anterior marit de les núvies vídues (1800-1805).

Pel que fa al seu rol dins de la unitat familiar disposem de la certesa que per al sexenni 1750-1755 hi ha com a mínim 75 hereus i 15 pubilles que representen un 39,06% i un 7,81% del total. Diem com a mínim perquè en la majoria de capítols no hi ha cap indicació entorn les condicions d'heretament dels contraents. Díficilment la quantitat de pubilles sigui superior ja que fins i tot en els casos en els que la núvia era pubilla i ja havia heretat els béns per tenir els pares difunts, era mencionada en el capítol la seva condició d'hereva universal com a justificant per la no entrega de dot al marit. En canvi en el cas dels nuvis amb els pares difunts resulta gairebé impossible saber les seves condicions d'heretament. Només sabem que no és hereu quan o bé apareix el germà gran entregant-li la legitima o bé si és ell el que aporta dot al casar-se amb una pubilla.

Cinquanta anys més tard les xifres no hauran variat massa, es produeix un descens del 6% en el nombre d'hereus en paral·lel a un augment de gairebé el 5% pel que fa a les núvies pubilles que arriben a representar el 12,2% del total¹². En tot cas, tant en un període com en un altre i deixant de banda els matrimonis on desconeixem les dades sobre l'heretament, el tipus de matrimoni més comú és aquell que uneix a un hereu amb una cabalera. Pel que fa als capítols de mitjans segle XVIII aquesta tipologia matrimonial representa el 37,50% dels casos, que es reduirà fins al 30% mig segle més endavant degut al descens d'hereus.

Tipus de matrimoni	Casos 1750-1755	Casos 1800-1805
hereu - pubilla	3 (1,56%)	4 (3,25%)
hereu - cabalera	72 (37,50%)	37 (30,08%)
cabaler - pubilla	12 (6,25%)	6 (4,88%)
cabaler - cabalera	14 (7,29%)	10 (8,13%)
No consten dades sobre heretament	91 (47,40%)	66 (53,66%)

Quadre 7: Tipus de matrimoni segons condicions d'heretament del nuvi i de la núvia.

D'altra banda i pel que fa als matrimonis entre hereu i pubilla si bé augmenten tant percentualment com nominalment a principis del XIX segueixen essent molt minoritaris. Xifres lleugerament inferiors a les del Baix Empordà (Esteve, 2011: 259) on en el mateix període de temps augmentaren d'un 4,5% a un 5%, fet que ens insinua en la línia d'una menor tendència a la unió de patrimonis a l'àrea de Santa Coloma de Farners respecte la comarca baix empordanesa.

¹² Si en el Quadre 7 hom fa la suma dels dos tipus de matrimoni amb pubilla (hereu –pubilla i cabaler – pubilla) per al període 1800-1805 veurà que junts suposen només un 8,13% dels casos. Aquest 4% que manca per assolir el 12,2% de pubilles està dins de la categoria de “No consten dades sobre l'heretament” per tractar-se de matrimonis entre una pubilla i un vidu del qual rarament se'ns diu si rebé o no heretament en el seu primer matrimoni.

Cal destacar d'altra banda que dels tres matrimonis entre hereu i pubilla que trobem en els capítols de 1750-1755 només un entraria dins de la lògica del que d'entrada hom esperaria trobar en un matrimoni d'aquest tipus: és tracta de la unió entre Pere Xarabau, pagès de Maçanet de la Selva amb Maria Blavi, vídua d'un pagès de Riudarenes i filla de pagesos de Sils. La núvia rep a més del seu pare 400 lliures en concepte de drets d'herència de la seva difunta mare. No s'indica que tingui fills del primer matrimoni, ni hi ha cap referència als béns del primer marit de manera que probablement no tingués cap dret sobre els béns d'aquest, de tenir-ne estaríem parlant d'una triple unió de patrimoni, però no sembla el cas. Dèiem que aquest matrimoni entraria dins la lògica d'una unió hereu – pubilla perquè tots dos procedeixen de famílies pageses i ella a més a més ja té experiència com a mestressa d'un mas.

Les altres dues unions entre hereus i pubilles sorprenen una mica més. D'una banda tenim a Pere Sastre, treballador i fill de treballador de Brunyola casant-se amb Maria Pi, filla d'un difunt ferrer de Vilobí d'Onyar. Resulta curiós que en morir el pare i per tal de donar continuïtat al negoci no haguessin buscat un ferrer per casar-se amb la filla (o amb la mateixa mare en segones núpcies). Creiem que és plausible pensar que el nuvi malgrat la seva condició de treballador tingués formació com a ferrer, o fins i tot per què no, compaginés habitualment el treball com a ferrer amb el treball agrari. En tot cas, un interrogant més sobre el sempre ambigu significat de l'etiqueta treballador.

Per últim tenim el matrimoni entre Salvador Pou, apotecari de Santa Coloma de Farners i Caterina Gibernau, filla d'un pagès també de Santa Coloma. El pare de la núvia es reserva l'usdefruit de l'heretat familiar fins que es mori. Ara bé, el destí del mas un cop traspassat el pare resulta certament incert. El que resulta clar és que des del punt de vista del nuvi, ser apotecari i a mitjà termini convertir-te en pagès propietari el deuria col·locar en una situació força preeminent i avantatjosa respecte els teus veïns.

En canvi dels quatre matrimonis entre hereu i pubilla que trobem en els capítols de 1800-1805, en tres d'ells nuvi i pare de la núvia comparteixen ofici: pagès, pagès masover¹³ i treballador respectivament. En l'altre un fuster hereu d'un fuster es casa amb la pubilla d'un difunt treballador. Desconeixem el patrimoni d'una i altra família però podria molt ben ser que un cop casats aquest nuvi passés a ser un fuster i treballador, en la línia de la pluriactivitat que indicàvem anteriorment.

¹³ Es tracta a més d'un matrimoni doble, en la mateixa escriptura la mare del nuvi i el pare de la núvia també redacten capítols matrimonials.

3. Anàlisi dels dots aportats per les núvies del període 1750-1755

A continuació mostrem l'anàlisi dels dots entregats per les núvies en els diferents capítols matrimonials buidats, abordat des d'una doble perspectiva socioprofessional: la capacitat d'atracció i la d'estalvi. O dit d'una altra manera, les dots que rebien els nuvis d'un determinat grup socioprofessional i paral·lelament els dots que aportaven les núvies d'aquests grups. Per fer-ho, tot inspirant-nos en altres treballs que han analitzat èpoques similars a la nostra hem pres com a element de divisió per a l'anàlisi de dits dots la creació de sis intervals, utilitzant la molt habitual xifra rodona com a llindar inferior de cadascun d'ells.

Intervals	Llindars	Casos
I	1 a 49 lliures	29 (16,02%)
II	50 a 99 lliures	61 (33,70%)
III	100 a 199 lliures	51 (28,18%)
IV	200 a 499 lliures	30 (16,57%)
V	500 a 999 lliures	6 (3,31%)
VI	1000 o més	4 (2,21%)
Total		181 (100%)

Quadre 8: Intervals de dot utilitzant la xifra rodona com a llindar inferior i casos obtinguts (1750-1755).

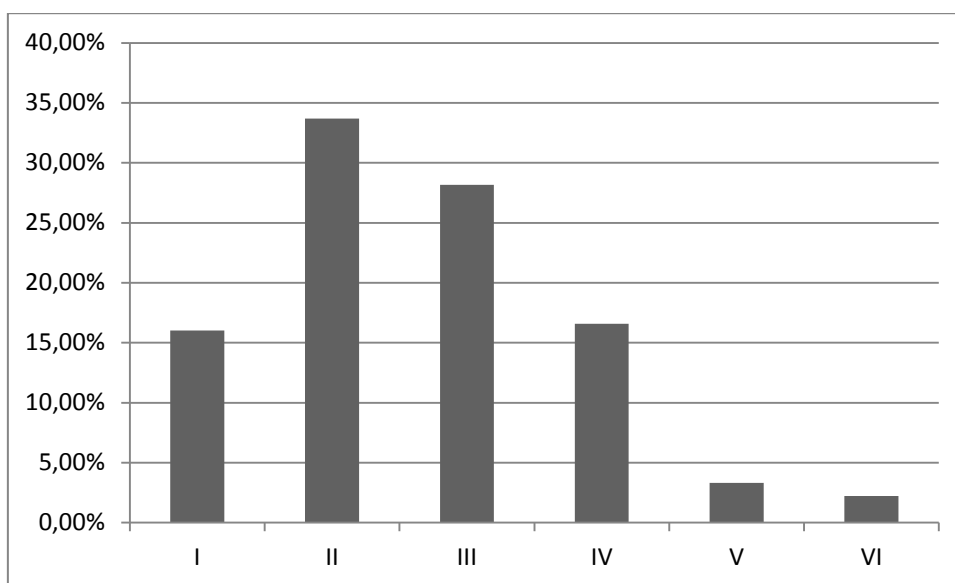
Intervals	Llindars	Casos
I	1 a 50 lliures	51 (28,18%)
II	51 a 100 lliures	58 (32,04%)
III	101 a 200 lliures	42 (23,20%)
IV	201 a 500 lliures	21 (11,60%)
V	501 a 1000 lliures	6 (3,31%)
VI	1001 o més	3 (1,66%)
Total		181 (100%)

Quadre 9: Intervals de dot utilitzant la xifra rodona com a llindar superior i casos obtinguts (1750-1755).

Tal i com es pot apreciar en els quadres 8 i 9 la diferència entre analitzar els dots utilitzant un o altre llindar provoca grans diferències en els resultats. Especialment rellevants són aquestes diferències en el primer interval ja que és l'únic que només guanya casos (tots els dots de 50 lliures) i que en canvi no en perd cap en detriment d'un interval inferior. Davant d'aquestes xifres, reafirmen la voluntat d'utilitzar les xifres rodones com a llindar inferior ja que

considerem que per poder estudiar aquell sector de la població més desfavorits val realment la pena aïllar aquelles famílies que es pogueren permetre l'esforç d'arrodonir el dot a 50 lliures d'aquelles que no ho pogueren fer (Congost, 2010: 171-174).

Deixant de banda el tema dels llandars sí que cal remarcar que utilitzant un o altre mètode queda més que palesa la dominància de dots integrats en els primers intervals. Així doncs els dots dels tres primers intervals ens suposarien el 77,9% utilitzant la xifra rodona com a llandar inferior i el 83,43% com a superior. En tot cas una importància cabdal d'aquells col·lectius tradicionalment més oblidats.

Gràfic 4: Distribució per intervals dels dots entregats en els capítols de 1750-1755 utilitzant la xifra rodona com a llandar inferior

En comparació amb el Baix Empordà (on s'utilitzà la xifra rodona com a llandar superior) les xifres obtingudes en el nostre treball són lleugerament més dolentes: el segon i tercer interval mostren uns resultats similars però pel que fa al primer, si nosaltres assolíem un 28,18% dels casos (utilitzant també la xifra rodona com a llandar superior), en el cas baix empordanès representava poc més del 20%. Pel que fa als tres llandars superiors també mostrem percentatges més alts en el cas empordanès. A l'àrea de Santa Coloma de Farners tindríem per tant un percentatge més alt de gent de classe molt pobre, un similar de pobre i mitja –pobre i inferior de classes mitges i altes.

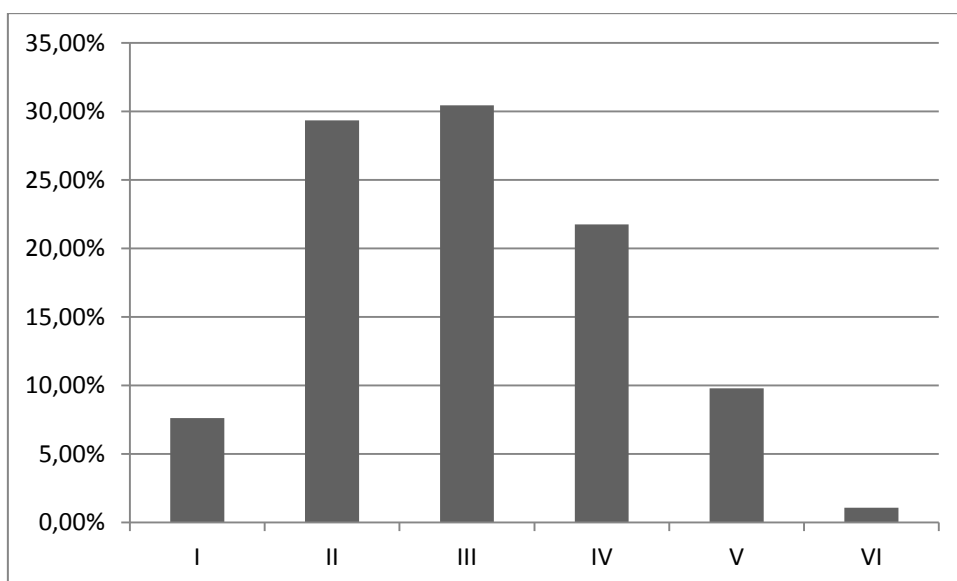
Comparat amb el conjunt de la regió de Girona (si bé pel període 1769-70) també es pot apreciar un nivell de riquesa més alt que l'obtingut per nosaltres, especialment en aquells

grups més rics doncs els dos darrers intervals superen cadascun d'ells el 5% dels casos quan en canvi en el nostre treball entre tots dos tot just sumen un 5,52%.

3.1 Els pagesos

Com hem vist anteriorment en els 192 capítols buidats hi havia fins a 83 nuvis i 92 pares de núvia que afirmaven ser pagesos. Com ja hem dit també en l'anterior capítol, en alguns casos, pocs, el notari indicava la condició o bé de masover (*pagès masover del mas...*) o bé de propietari (*pagès i senyor útil del mas...*). La majoria de vegades però utilitzava simplement l'etiqueta *pagès*, fet que fa impossible fer un anàlisi diferenciat dels dos grups, malgrat que de ben segur que les diferències entre ser propietari d'un mas o ser-ne masover havien de ser notòries.

Tot seguit passarem a mostrar els indicadors socioeconòmics que presenten els integrants d'aquest grup a partir dels dots rebuts pels nuvis i els aportats pels pares de les núvies. Per fer-ho hem exclòs aquells nuvis pagesos que no reben dot i els pares d'aquelles núvies que o bé no entreguen dot o bé l'entreguen com a vídues, fet que podria distorsionar l'anàlisi de la capacitat d'estalvi de dit grup. Així doncs ens ha quedat una mostra de 81 nuvis i 92 filles de pagès.

Gràfic 5: Dots entregats per filles de pagesos en intervals de lliures (1750-1755).

Pel que fa als dots entregats per les filles de pagesos la majoria es situen en el segon i tercer interval, és a dir entre les 50 i les 199 lliures. Malgrat això cal destacar també la quantitat considerable de famílies que aconseguien casar les seves filles aportant un dot del quart i cinquè interval (22% i 10% respectivament). Pel que fa als dots més pobres i els més rics, aquells inferiors a 50 lliures representen només el 7.61% de la mostra i d'altra banda només tenim un cas d'un dot de 1000 lliures rodones que suposa també l'únic cas de dot al sisè interval. Xifres força pobres comparades amb les que obtingué Eulàlia Esteve pel Baix Empordà (2011: 278) en les que malgrat utilitzar la xifra rodona com a llindar superior obtenia una proporció gairebé idèntica a la nostra de dots al primer interval. Si nosaltres traslladéssim tots els dots de 50 lliures del segon al primer interval, aquest augmentaria fins a un 17,39%. A més, l'interval més representat en el cas baix empordanès era el quart (35% del total), és a dir, el d'aquelles dots iguals o superiors a 201 lliures, mentre que en el nostre estudi aquest interval és només el tercer més representat suposant un 22% de la mostra, que si l'hi restéssim els set dots de 200 lliures rodones i l'hi suméssim l'únic dot de 500 encara resultaria ser exageradament més baix.

Comparat amb el conjunt de la regió de Girona pel bienni 1769-70 (Congost i Ros, 2013: 273-304) les nostres xifres són clarament més pobres, essent més alts en el nostre cas els dos primers intervals i més baixos els quatre següents.

Pel que fa a l'origen d'aquests dots la majoria pertanyen a la legítima, ja sigui pagada pel pare, pel germà hereu o per tots dos si aquest últim ja s'havia casat i per tant havia rebut l'heretament. Val a dir que dels 92 capítols només en tres d'ells la núvia aporta diners adquirits en soldades. En dos d'aquests casos les soldades representen una porció ínfima del dot, es tracta d'una soldada de 5 lliures i una de 10 en dots de 105 i 120 lliures respectivament. En l'altre cas en canvi la soldada constitueix la part principal de la dot suposant 43 de les 68 lliures totals.

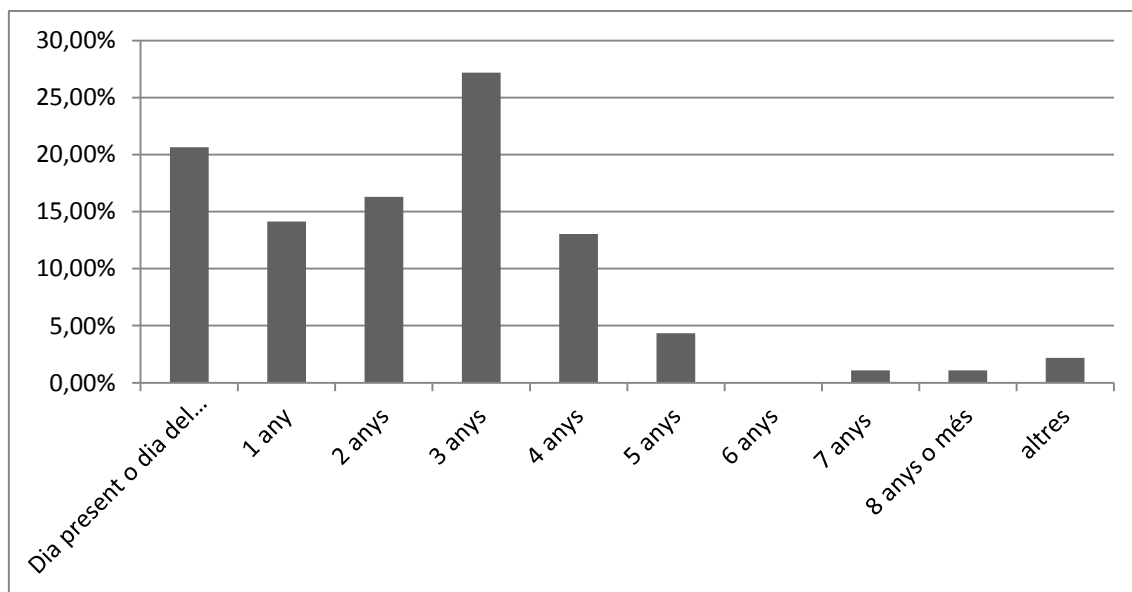
Si analitzem la quantitat de vestits i de caixes que aportaven les núvies com a dot, les xifres obtingudes en el nostre estudi són, ara sí considerablement més positives que en el cas baix empordanès. No tant en el nombre de vestits, on les xifres són gairebé idèntiques, sinó en la quantitat de caixes de núvia, que si al Baix Empordà només el 15,2% aportaven 2 caixes, en el nostre cas aquestes representen el 29,55% de la mostra, és a dir, gairebé el doble.

Béns entregats	Casos
1 vestit	3 (3,41%)
1 caixa	3 (3,41%)
1 vestit i 1 caixa	33 (37,50%)
1 vestit i 2 caixes	3 (3,41%)
2 vestits	2 (2,27%)
2 caixes	1 (1,14%)
2 vestits i 1 caixa	21 (23,86%)
2 vestits i 2 caixes	13 (14,77%)
3 vestits i 2 caixes	9 (10,23%)

Quadre 10: vestits i caixes de núvia aportats per filles de pagesos (1750-1755).

No creiem però que el fet d'entregar més caixes de núvia pugui corregir les grans diferències que hi ha amb el Baix Empordà pel que fa a les aportacions en moneda, però en tot cas considerem rellevant que malgrat pagar menys hi hagués una tendència clara a entregar més caixes de núvia.

D'altra banda i pel que fa al termini d'entrega del dot, els vestits i caixes eren sempre entregats el dia del matrimoni o bé el dia en que es redactava el contracte. No així el dot en moneda que en alguns casos podia allargar-se molt en el temps.

Gràfic 6: Termini d'entrega del dot de les filles de pagesos (1750-1755)¹⁴.

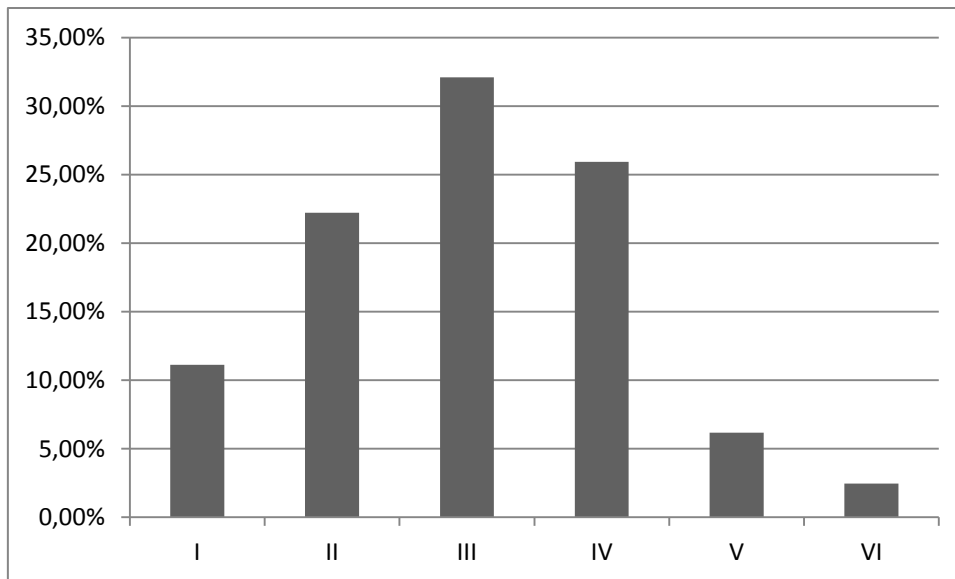
¹⁴ A la columna altres hi hem considerat dos capítols que no estipulen terminis, en un senzillament es diu que més endavant ja es firmarà un censal. L'altra és més complex, es tracta d'una dot de 100 lliures que es intercanvia per la redempció d'un censal de 66 lliures que el nuvi tenia amb el sogre i l'entrega de 3 vessanes de terra valorades en 34 lliures.

El cas més exagerat és el del matrimoni que uní a Salvador Gubau, treballador de Santa Coloma de Farners, i Theresa Agustí, filla d'un pagès de la mateixa vil·la. Aquest entrega a la seva filla un dot de 125 lliures en concepte de legítima i es compromet a pagar-la a raó de 3 lliures anuals, fet que allargaria el pagament del dot fins a 42 anys. En la firma del contracte també hi participa l'hereu qui curiosament es casa dos anys més tard (ja amb el pare difunt), rebent un dot també de 125 lliures però en aquest cas pagada íntegrament el dia del casament. Cal dir que la núvia d'aquest segon matrimoni és filla d'un treballador. Així doncs, tenim en una mateixa família dos casos extrems com són un el pagament del deute de cop i l'altre en un termini de 42 anys. Per acabar-ho de fet tot plegat més sorprenent qui paga de cop és el sogre treballador i qui s'endeuta a quatre dècades és el sogre pagès.

En tot cas i deixant de banda aquest cas particular es pot apreciar en el gràfic que la tendència general és a pagar o bé el dia present o del matrimoni si es pot i sinó allargar-ho entre un i quatre anys, essent especialment rellevants aquells que estipulaven terminis de tres anys. Xifres força més dispars de les del Baix Empordà on més del 40% dels dots eren pagats en el termini d'un any a la signatura del contracte i on els casos de quatre anys o més eren molt minoritaris. Val a dir que també eren molt minoritaris els casos on el dot s'entregava el dia present o el del matrimoni, mentre que en la nostra mostra són prou significatius.

La necessitat d'allargar els terminis de pagament del dot havia de suposar un maldecap important per les famílies i especialment aquelles amb varies filles en edat de casar-se, doncs podien veure's sotmesos a un espiral de deutes per fer front a les diferents aportacions dotals. Un exemple seria el de la família Torrellas, pagesos de Vilobí, que entre 1750 i 1752 casaren tres filles per dots de 55 la primera i 50 les altres dues a pagar en terminis que oscil·laven entre els 23 i els 26 mesos, de tal manera que en el moment de casar la tercera possiblement encara no havien acabat de pagar el dot de la primera.

Si ho analitzem ara des del punt de vista dels dots que atreien els nuvis pagesos podem apreciar algunes diferències significatives si ho comparem amb les pagades pels pares de núvies amb el mateix ofici.

Gràfic 7: Dots rebuts per nuvis pagesos en intervals de lliures (1750-1755).

S'observa d'entrada que es relativament més alt el percentatge de nuvis que reben dots inferiors a les 50 lliures i en canvi és força més baix els que reben dots del segon interval, és a dir, aquells situats entre les 50 i les 99 lliures. El tercer i quart interval són més alts, el cinquè més baix i el sisè, aquell que representa els dots més rics, lleugerament més alt.

Dit d'un altra manera, si comparem la capacitat d'atracció dels nuvis pagesos amb la capacitat d'estalvi dels pares pagesos el que veiem és que en el col·lectiu dels nuvis hi havia unes desigualtats més accentuades, de tal manera que hi havia força nuvis que no podien atreure al seu patrimoni dots iguals o superiors a 50 lliures però paral·lelament hi havia forces nuvis que aconseguien atreure dots alts. S'observa també que aquells pagesos més pobres es mantenen en proporcions força estables però que en canvi aquells amb una situació millor tenen possibilitats de prosperar i d'atreure dots superiors als esperats.

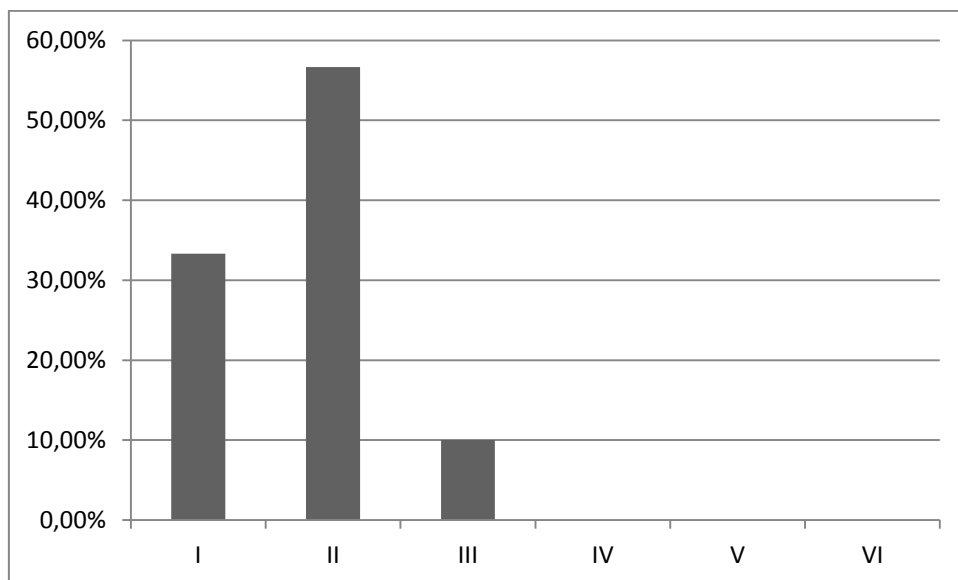
Comparat de nou amb el conjunt de la regió de Girona pels anys 1769-70 i igual que passava amb els dots pagats pels pares de núvia pagesos les nostres xifres són de nou més baixes, si bé amb alguns matisos. Així doncs, si en el cas dels pares de les núvies eren més nombrosos els casos de dots pobres (els dels dos primers intervals) i més baixos la resta; en el cas dels nuvis tenim de nou més dots en el primer interval, menys en els dos últims però en canvi unes xifres similars en els intervals intermedis. De tal manera que semblaria que la posició socioeconòmica dels nuvis pagesos de l'àrea de Santa Coloma de Farners en el conjunt de la regió de Girona no seria tant desfavorable com ho era la dels pares pagesos.

3.2 Els treballadors

L'altre gran grup d'oficis relacionats amb la terra és el dels treballadors, igualment com hem fet amb els pagesos, per a l'anàlisi dels dots aportats per les núvies hem exclòs aquelles en condició de viduïtat i també hem exclòs els matrimonis en els que el nuvi pagès no rebia dot. Fet això ens ha quedat una mostra de 50 nuvis i 30 pares de núvia que tot seguit passarem a mostrar-ne els trets més singulars.

Cal dir d'entrada que es tracta d'un grup força més homogeni que el dels pagesos amb unes xifres de dot molt menys disperses, agrupades totes elles en els tres primers intervals en el cas dels pares de les núvies i en els quatre primers en el cas dels nuvis. No havent-hi per tant en cap cas dots ni rebuts ni entregats superiors a les 500 lliures.

En tot cas el que sí que és evident és que es tracta d'un col·lectiu, el dels treballadors, més pobre que el dels pagesos i que normalment paguen i reben dots inferiors a les 100 lliures. De fet el 90% dels dots entregats per filles de treballadors i el 74% dels rebuts pels nuvis d'aquesta categoria es situen en els dos primers intervals dotals, és a dir, aquells que no assolixen aquesta xifra rodona del centenar de lliures.

Gràfic 8: Dots entregats per filles de treballadors en intervals de lliures (1750-1755).

Xifres les nostres força més pobres que les que s'observen al Baix Empordà on pel mateix període hi havia un 8,6% de dots entre les 101 i les 200 lliures i un 5,7% entre les 201 i les 300. És a dir, un 14,3% de filles de treballadors que aconseguiren col·locar-se en matrimoni

superant el centenar de lliures de dot, quan nosaltres en canvi només disposem de dues dots superiors a 100 lliures (125 i 150) que suposarien un 6,66% de la mostra.

Comparat amb el conjunt de la regió de Girona pel període 1769-70 s'observa la mateixa proporció de dots inferiors a les 50 lliures, però en canvi una quantitat més alta de dots del tercer interval, en detriment dels dots del segon, que és amb clara diferència el més nombrós en el nostre estudi. Salvant les dues dècades de diferència entre una i altra anàlisi sí que es pot apreciar que a l'alçada de 1770 el conjunt de la regió de Girona mantenia un percentatge similar (idèntic de fet) de treballadors molt pobres que el que trobem nosaltres a l'àrea de Santa Coloma de Farners. En canvi ja emergia en el conjunt de la regió de Girona un col·lectiu de treballadors que col·locaven les seves filles amb dots relativament alts, procés que en el nostre estudi encara no es pot apreciar.

Pel que fa a l'origen d'aquests dots i tal i com passava amb els pagesos, es nodreixen principalment de les aportacions legítimes per part dels pares i en menor mesura per part dels germans o d'algun parent. Val a dir que en comparació amb els pagesos hi ha una mica més de diversitat i el pes de les legítimes és inferior. D'una banda tenim un llegat que feu un tal *Joseph de Cordova* pel qual s'havia d'entregar *25 lliures bar. a les minyones pobres i orfes per col·locar-se en matrimoni* . D'aquesta ajuda se'n beneficiarien tres de les trenta filles de treballadors d'aquesta mostra. Aparentment sembla que es tractaria d'una ajuda a aquelles noies més desfavorides però com que una de les condicions per rebre-la era a més de ser orfe haver servit com a minyona aquestes tres noies aportaven juntament amb la donació de 25 lliures els diners adquirits en soldades. La suma d'aquests dos factors les acabava situant en una posició força bona dins del col·lectiu. De fet una d'elles acaba suposant el tercer dot més alt de tots els entregats per filles de treballadors, ja que a la donació de 25 lliures i a les 40 que aporta per soldada se li sumen les 35 de llegítima que li pagà el seu germà en morir els seus pares.

Juntament amb les tres núvies mencionades, cinc més aporten soldades, suposant per tant 8 de les 30 núvies d'aquest col·lectiu, essent especialment rellevant en el primer interval de dot on 4 de les 10 núvies que el conformen aporten soldades. Suposa a més en tres dels casos la totalitat del dot (38, 40 i 43 lliures respectivament). Entre les núvies del segon interval, dues de les tres que aporten soldada també representa la totalitat del dot (53 i 54 lliures). Estaríem davant de casos de noies que per uns motius determinats s'han de finançar elles mateixes la col·locació en matrimoni a través exclusivament del propi treball.

Pel que fa a la quantitat de vestits i de caixes aportades per les filles de treballadors també és inferior a les aportades per les filles de pagesos però a diferència del que passava amb aquestes, en comparar-ho amb el Baix Empordà la quantitat de vestits i de caixes és inferior en el nostre estudi.

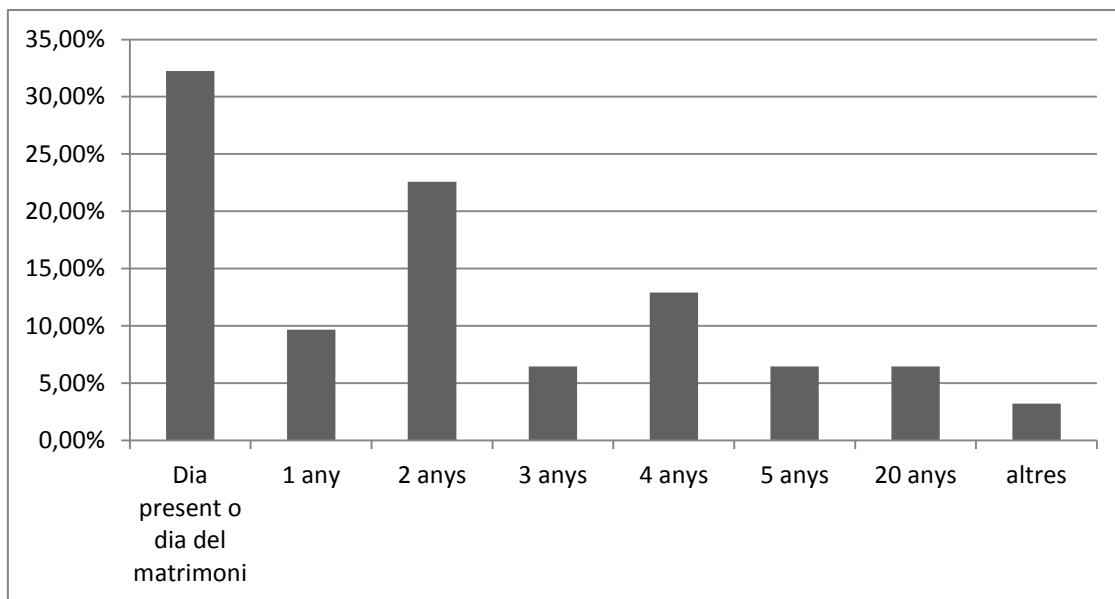
Béns entregats	Casos
cap vestit i cap caixa	10 (33,33%)
1 vestit	5 (16,67%)
1 caixa	3 (10%)
1 vestit i 1 caixa	10 (33,33%)
1 vestit i 2 caixes	0
2 vestits	1 (3,33%)
2 caixes	0
2 vestits i 1 caixa	1 (3,33%)

Quadre 11: vestits i caixes de núvia aportats per filles de treballadors (1750-1755).

En efecte si al Baix Empordà hi havia fins a un 41% de capítols sense cap vestit i un 40% sense cap caixa, en el nostre estudi augmenta fins a un 53,33% de casos sense cap caixa i un 43,33% sense cap vestit.

Per tant, si en el cas de les filles de pagesos les inferiors quantitats de dot en moneda quedaven en part matisades per un major nombre de caixes de núvia, en el cas de les filles de treballadors els dots monetaris inferiors del nostre estudi no només no es matisen sinó que s'eixamplen més degut a una quantitat inferior de vestits i de caixes. Aquest fet situa per tant la capacitat d'estalvi, i per conseqüència de col·locació en matrimoni de les filles, de les famílies treballadors de l'àrea de Santa Coloma de Farners força per sota de les famílies baix empordaneses.

Pel que fa als terminis de pagament el gràfic que es pot observar a continuació podria induir a error i pensar que si bé les famílies treballadores pagaven poc ho feien amb rapidesa. Com hem vist anteriorment bona part de les filles de treballadors aportaven soldades i en molts casos aquesta suposava la totalitat o quasi de la constitució dotal. Les soldades s'aportaven sempre en el moment del matrimoni doncs eren diners que tenia en possessió la núvia.

Gràfic 9: Termini d'entrega del dot de les filles de treballadors (1750-1755)¹⁵.

Deixant de banda aquesta primera columna de dots pagats al moment i que és degut als capítols on el dot és a través de soldades, podem apreciar que la tendència general era a pagar en uns dos anys, essent també significatiu aquells que ho feien en quatre.

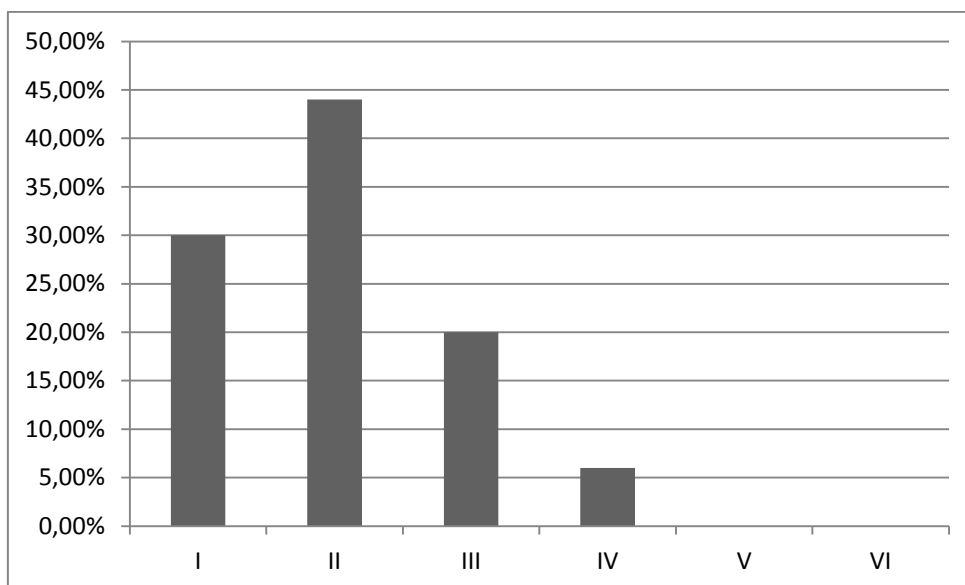
Podem apreciar també que hi ha dos casos de pagament a vint anys, creiem interessant explicar-los ja que tots dos responen a la mateixa fórmula: en ambdós casos es paga una part del dot gairebé de forma immediata i pel pagament de la quantitat restant es pacta un pagament anual en sous de la mateixa quantitat que es deu en lliures. En equivaldre una lliura a vint sous, faran falta vint pagaments per satisfer el deute. En els dos casos concretament es tracta de deutes de 30 i 50 lliures a un pagament anual per tant de 30 i 50 sous respectivament.

Comparat amb el Baix Empordà i tal i com passava amb el cas dels pagesos s'observa en el nostre estudi una major tendència a o bé a pagar al moment o bé allargar-ho a dos anys o més, mentre que en la veïna comarca la opció majoritària era a pagar al llarg del primer any després de signar el contracte.

Si analitzem ara els dots rebuts pels nuvis treballadors les xifres són força més bones que les dels pares de les núvies. Segueixen, tal i com passava amb els pares, clarament per sota tant de les que rebien els treballadors baix empordanesos com els del conjunt de la regió de

¹⁵ En aquest cas a la columna altres hi hem considerat un capítol en el que no es llegeixen els terminis pel mal estat del document. Si que es pot llegir que s'emetrà un censal i per tant possiblement es tractaria d'un pagament a mitjà - llarg termini.

Girona. I és que de fet el que es pot observar comparant el nostre i els altres estudis és que en general la capacitat d'atracció dels nuvis treballadors era força més alta que la capacitat d'estalvi que es dedueix dels pares de núvies treballadors.

Gràfic 10: Dots rebuts per nuvis treballadors en intervals de lliures (1750-1755).

Així doncs si dèiem que els dots aportats pels pares de núvies d'aquest col·lectiu no superaven el tercer interval, trobem tres casos de nuvis treballadors en el quart. És cert que dos d'aquests responen a la xifra rodona de 200 lliures (quantitat gens menyspreable tractant-se de treballadors), l'altra en canvi ascendeix fins a les 425 lliures. Aquest darrer matrimoni la núvia del qual es filla d'un pagès, aporta a més de les mencionades lliures, 3 vestits i 2 caixes que tal i com es pot apreciar en el quadre 10 era el millor aixovar que aportaven les filles de pagesos en aquest període.

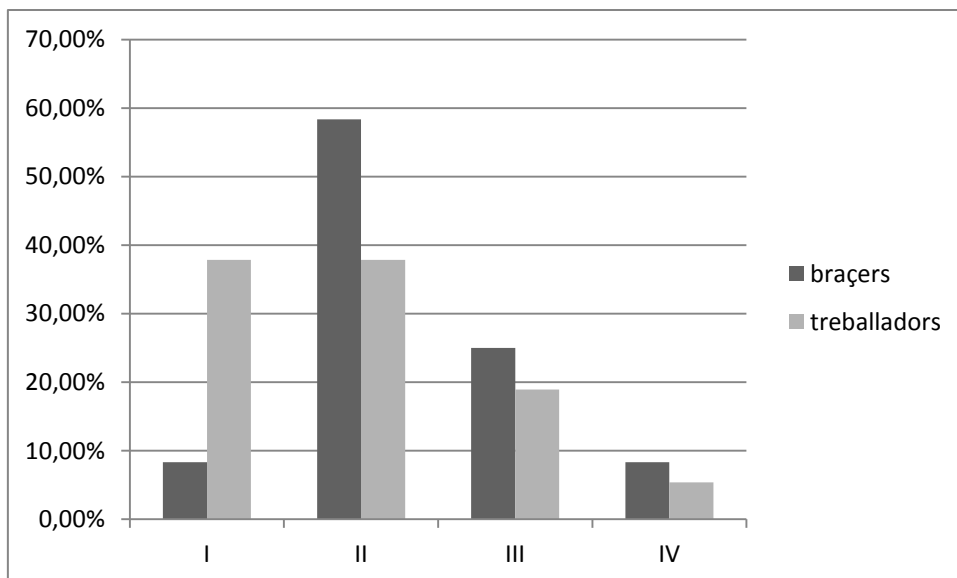
Aquest darrer nuvi (que era hereu) malgrat ser treballador havia de gaudir per força d'un patrimoni considerable per atreure un dot d'aquestes característiques. El cert és que cada contracte matrimonial pot respondre a una casuística diferent i no es poden establir a la lleugera paral·lelismes entre el dot de la núvia i l'hipotètic patrimoni del nuvi. Ara bé, creiem interessant remarcar que pocs mesos abans havia signat també capítols matrimonials una germana de la núvia, casant-se en aquest cas amb un pagès, també hereu, rebent només 350 lliures de dot. És a dir, el pare, casant dues filles al mateix any, invertí 75 lliures més per casar una d'elles amb un treballador hereu que les que invertí per casar una altra filla amb un pagès hereu.

D'altra banda i a més de tenir dots en el quart interval, cosa que no passava amb les filles de treballadors, la quantitat de dots al tercer interval és el doble, passant d'un 10% a un 20%. Lògicament el primer i segon interval perden pes per compensar aquests guanys del tercer i el quart.

Curiosament però el que perd més pes és el segon interval, mentre que el primer, aquell que representa els més pobres és manté força similar, havent-hi un 33,33% de pares de núvia i un 30% de nuvis respectivament.

Considerem que aquest fet és molt destacable i que ens insinua que es manté estable una bossa de gent molt pobre i amb moltes dificultats però que en canvi alguns d'aquells amb una pobresa més moderada estan avançant cap a les classes mitges, mitges – baixes, de tal manera que els converteix en un col·lectiu força atractiu en comparació amb la capacitat d'estalvi de la generació anterior. Això ens dibuixaria als treballadors com un grup dinàmic i en una transformació, que possiblement tot just està començant però que ja mostraria els seus primers símptomes.

Al principi d'aquesta entrada dedicada als treballadors dèiem que era un grup més homogeni que el dels pagesos, ara bé, que sigui més homogeni no significa que fos en si un grup tancat i fàcil d'analitzar. De fet si ser pagès va indubtablement vinculat a un mas, ja sigui en forma de masoveria o de propietat, creiem que darrera l'etiqueta de treballadors s'hi amaga una varietat de tipologies laborals i de condicions socioeconòmiques molt diverses. Hem considerat dins el col·lectiu dels treballadors aquells que pròpiament s'identifiquen com a treballadors però també els bracers. Establir la diferència entre un bracer i un treballador és certament complicat. No creiem que respongués a dues maneres diferents de referir-se al mateix ofici doncs tenim alguns casos en els que el nuvi i el seu pare són un treballador i l'altra bracer. La idea que teníem inicialment era que els treballadors tendien a pagar i a rebre dots més alts. Malauradament la mostra de bracers és massa petita com per extreure'n gaires conclusions però en tot cas creiem de justícia exposar-les. Només disposem de set pares de núvia bracers (i alguna d'elles era vídua) de manera que seria inútil fer cap exercici al respecte.

Gràfic 11: Dots rebuts per nuvis bracers i nuvis treballadors en intervals de lliures (1750-1755).

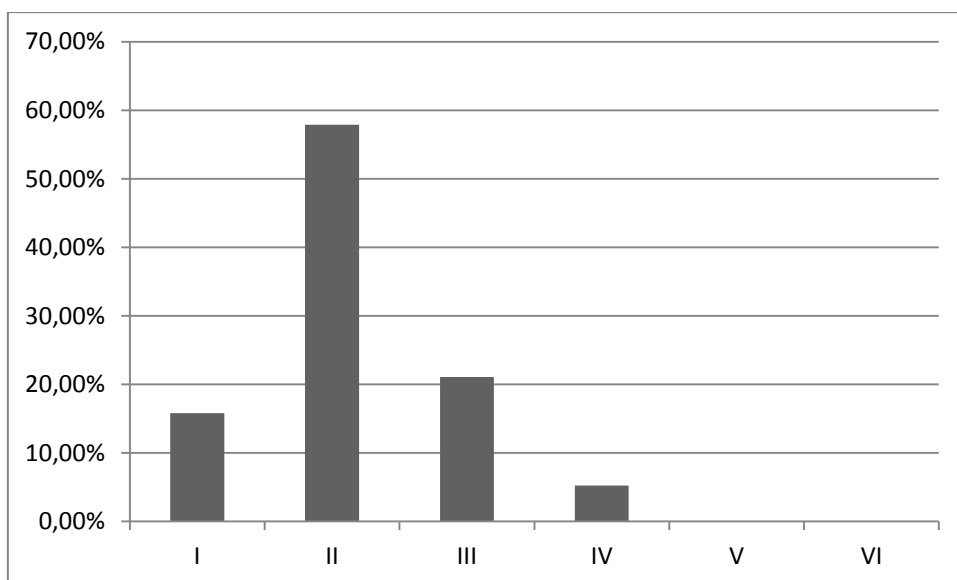
Disposem però de 12 nuvis bracers, per 37 nuvis treballadors. Segueix essent una mostra petita de bracers però en tot cas el resultat és clar i totalment oposat a la nostra idea inicial. Només un sol nuvi bracer rep un dot inferior a les 50 lliures. Concretament rep 36 lliures però també rep la donació d'una casa que posseïa el germà gran de la núvia en la que podran viure-hi gratuïtament els quatre primers anys posteriors al matrimoni. Aquesta donació fa augmentar sens dubte el valor del dot. Els 11 nuvis bracers restants reben tots ells dots iguals o superiors a les 50 lliures, quatre d'ells superiors a les 100 i un assoleix fins i tot la xifra de 200 lliures que a més les cobrarà íntegrament el dia del casament (amb la filla d'un pagès masover). Amb aquestes xifres no volem tampoc afirmar que la situació econòmica d'un bracer fos millor que la d'un treballador. Faria falta una mostra més àmplia i altres fonts documentals (com podrien ser els inventaris post mortem) per comprendre exactament quines eren les condicions de tots aquests *sensem*s en la Catalunya dels masos.

3.3 Els artesans

Vistes les característiques d'aquells oficis vinculats a la terra considerem interessant fer el mateix amb aquell col·lectiu més nombrós després d'aquests: els artesans. La mostra és certament més petita que la de pagesos i treballadors però creiem que suficientment gran,

especialment en el cas dels nuvis, on disposem de fins a 40 casos, només 10 menys que en el cas dels nuvis treballadors.

Pel que fa a les famílies de les núvies disposem tant sols de 19 casos per bé que ens aporten algunes informacions rellevants. A simple vista la conclusió a la que hom pot arribar ràpidament és que en termes socioeconòmics estarien un esgló per sobre dels treballadors i un per sota dels pagesos. La majoria d'ells (57,89%) pagaven dots inferiors a les 100 lliures i superiors a les 50, situant-se per tant en el segon interval. Sumat al 15,79% que les pagava inferiors a 50 ens situa a la majoria d'artesans en un nivell de col·locació de les filles per sota del centenar de lliures. Comparat amb els treballadors tindriem de fet el mateix percentatge al segon interval però en canvi al primer, aquell que representa les classes més pobres, la mostra s'ha reduït a la meitat, doncs les filles de treballadors que es casaven amb dots que no assolien les 50 lliures representaven el 33,33% del total.

Gràfic 12: Dots entregats per filles d'artesans en intervals de lliures (1750-1755).

Tenim també un 21,05% en el tercer interval, és a dir dots que igualaven o superaven la centena i un cas d'un dot de 200 lliures que apareix representada al quart interval. Per bé que aquest darrer cas resulta força peculiar: el pare de la núvia, un sastre de Santa Coloma de Farners, acorda amb el nuvi i futur gendre, un corder de la mateixa vil·la, pagar-li les 200 lliures de mica en mica, sense estipular terminis. Fins que el deute estigui pagat la parella podrà residir a la casa del pare que actuarà com a garantia del deute. Si en el moment que mori el pare el deute no ha estat satisfet la casa passa a ser per ells (desconeixem que opinava l'hereu de tot plegat...) A més en el moment de signar el contracte el nuvi li entrega al seu futur gendre set lliures per fer front a uns deutes urgents que es compromet a retornar-li juntament

amb les 200 lliures del dot. Sembla més que evident l'esforç enorme que suposà per aquest sastre aconseguir col·locar la seva filla amb el dot més alt pagat per un artesà en els contractes matrimonials signats a la notaria de Santa Coloma de Farners entre el 1750 i el 1755.

Comparat amb els dots pagats pels artesans baix empordanesos, i com ja van sent habitual al llarg del treball, les nostres xifres de nou són força més baixes. Si utilitzéssim la xifra rodona com a líndar superior tal i com es feu en l'estudi d'aquesta comarca, tindriem fins a un 47,37% de casos al primer interval per poc més d'un 20% al Baix Empordà. Mantindriem això si un percentatge similar del tercer interval. És a dir, que tindriem més o menys la mateixa proporció d'artesans amb un nivell socioeconòmic intermedi però en canvi molts més artesans amb nivells alts de pobresa.

Comparat amb el conjunt de la Regió de Girona succeeix el mateix que amb els treballadors: malgrat les dues dècades de diferència tenim el mateix percentatge de casos al primer interval, però en canvi pel conjunt de la regió gironina augmenten el tercer i el quart en detriment del segon. Aquest fet ens apunta de nou en la línia que ja hem insinuat anteriorment que el col·lectiu de gent molt pobre es mantien estable però que en canvi alguns d'aquells que representarien nivells de pobresa més moderada si que tenien algunes possibilitats de prosperar i de millorar la seva situació.

En relació a l'origen d'aquests dots cal destacar que ni una de les 19 filles d'artesans presents en aquesta mostra aporta cap tipus de soldada.

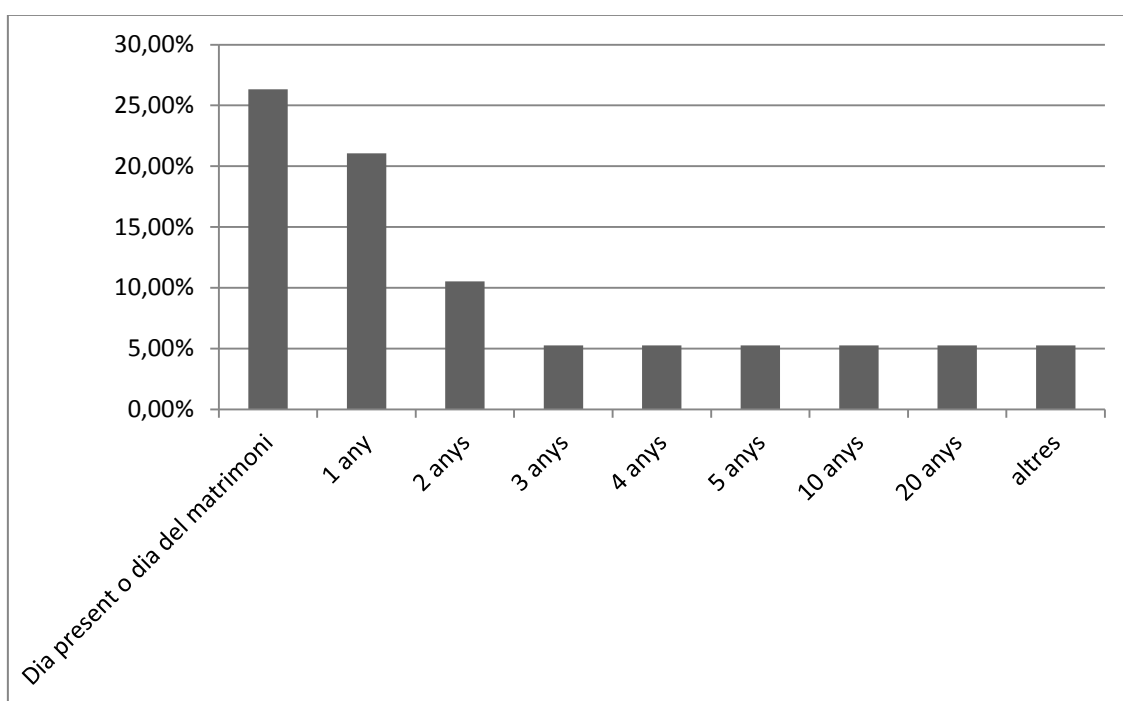
Pel que fa als béns mobles, vestit i caixes, que entregaven les filles dels artesans hom pot apreciar d'entrada que les dues fórmules clarament predominants eren les d'un vestit i una caixa i dos vestits i una caixa. Entregues clarament més bones que les de les filles de treballadors. Només en un 10,52% dels casos no hi havia cap caixa i en un 15,79% cap vestit.

Béns entregats	casos
cap vestit i cap caixa	1 (5,26%)
1 vestit	1 (5,26%)
1 caixa	2 (10,53%)
1 vestit i 1 caixa	8 (42,11%)
1 vestit i 2 caixes	1(5,26%)
2 vestits	0
2 caixes	0
2 vestits i 1 caixa	6 (31,58%)

Quadre 12: vestits i caixes de núvia aportats per filles d'artesans (1750-1755).

No sabem les xifres exactes de caixes i vestits dels capítols baix empordanesos, ara bé, el fet que l'autora afirmi que ... *majoritàriament es feia entrega d'un vestit i d'una caixa i en algunes fins i tot dos.* (Eulàlia Esteve, 2011: 305) ens fa pensar que l'entrega de dos vestits no era tant habitual com en el nostre cas i que per tant, tal i com succeïa amb els pagesos, malgrat pagar dots més baixos tendien a entregar millors aixovars.

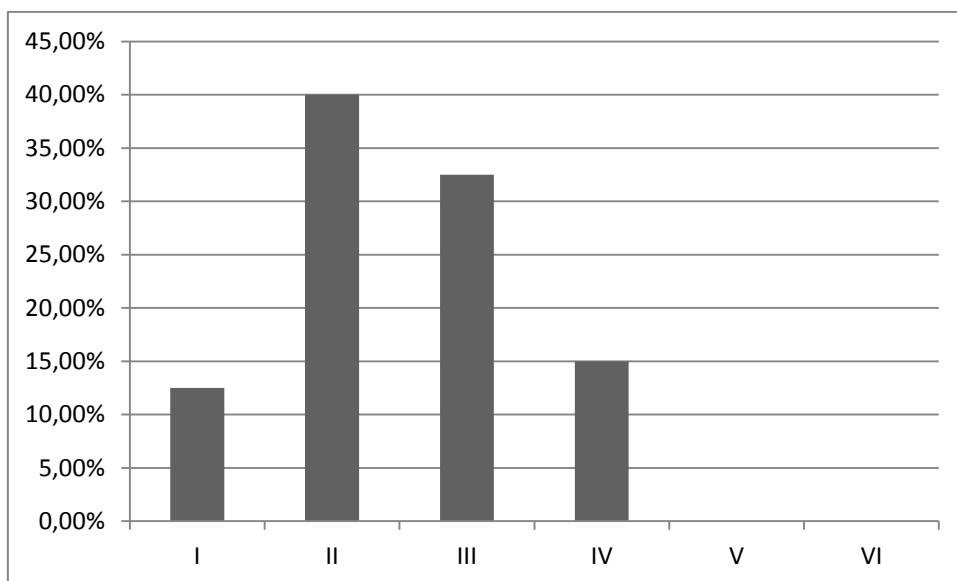
D'altra banda i en relació als terminis de pagament del dot el col·lectiu dels artesans és el que ho fa més ràpid de tots essent l'únic que tendeix a pagar majoritàriament al llarg del primer any a la rubrica del contracte (tal i com passava amb tots els col·lectius socioprofessionals del Baix Empordà).

Gràfic 13: Termini d'entrega del dot de les filles d'artesans (1750-1755).

Tenim de nou un cas de pagament a 20 anys seguint la fórmula que havíem explicat anteriorment en el capítol dedicat als treballadors; consistent en pagar una petita part de forma gairebé immediata i la quantitat restant amb pagaments anuals d'una vintena part del deute total. El cas representat a la columna altres és el que hem explicat anteriorment de l'artesà que pagarà el dot de 200 lliures quan pugui i mentrestant els contraents poden viure amb ell.

Per últim cal veure els dots que rebien els nuvis artesans. Malgrat ser el grup amb una tendència més alta a l'endogàmia social les xifres ens aporten de nou unes dades interessants per bé que en aquesta alçada gens sorprenents:

Gràfic 14: Dots rebuts per nuvis artesans en intervals de lliures (1750-1755).

En efecte, una vegada més la idea que se'n dedueix de comparar aquest gràfic amb el dels dots pagats per pares de núvies artesans, és la que ja venim insistint des de pàgines anteriors: l'estancament de casos al primer interval i el transvasament de dots del segon en direcció al tercer i al quart. Per tant tenim també pel grup dels artesans la sensació que es mantenen estables aquells individus més pobres però que en canvi aquells amb una pobresa més moderada tenen un comportament més dinàmic que els permet començar a atreure dots més alts que els que paguen els pares de núvia amb oficis artesans.

4. Anàlisi dels dots aportats per les núvies del període 1800-1805

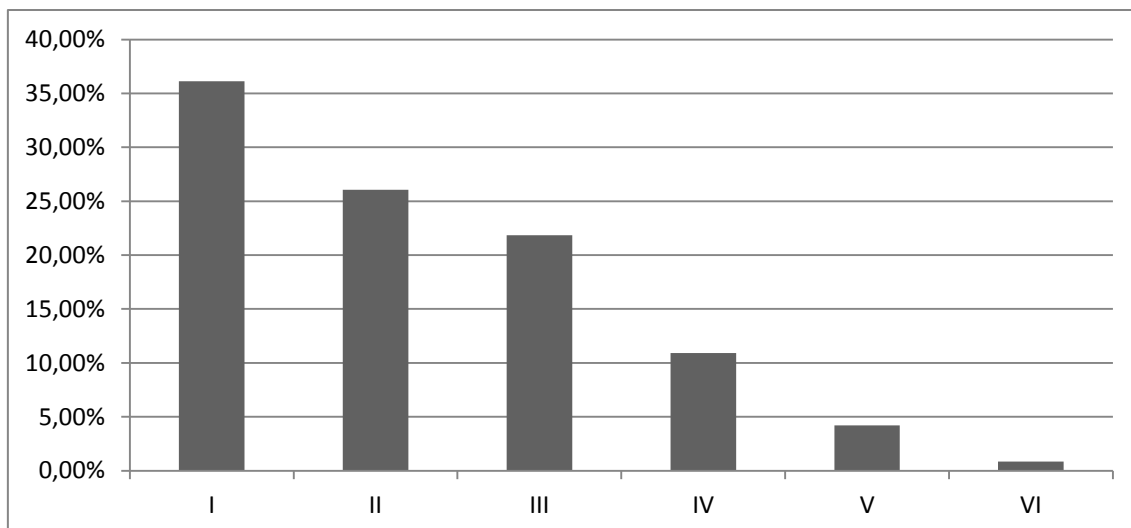
A continuació mostrem l'anàlisi dels dots entregats per les núvies en els 123 capítols matrimonials d'aquest segon període estudiat. Igualment com férem pel període anterior ho abordarem des d'una doble perspectiva, tant la referent a la capacitat d'estalvi de les famílies de les núvies com a la d'atracció dels nuvis, és a dir, intentant esbrinar les característiques tant de qui pagava com de qui rebia els dots. Per poder analitzar correctament els dots hem de tenir present que els preus no eren els mateixos a mitjans segle XVIII que a principis del XIX i per tant el valor d'ús de la moneda no era el mateix. És necessari doncs deflactar el valor dels dots per poder fer-los equiparables. Prenent com a referència el model emprat per altres treballs¹⁶, utilitzarem com a indicador l'evolució del preu del blat i a manca de conèixer aquesta evolució a l'àrea de Santa Coloma de Farners utilitzarem com a referència la de Girona. Per últim i aprofitant que el valor del blat pràcticament es duplicà en els cinquanta anys que separen uns i altres capítols hem doblat el valor dels intervals tot mantenint la xifra rodona com a llindar inferior, degut als motius que ja justificarem anteriorment.

Intervals	Llindars 1750-55	Llindars 1800-05
I	1 a 49 lliures	1 a 99 lliures
II	50 a 99 lliures	100 a 199 lliures
III	100 a 199 lliures	200 a 399 lliures
IV	200 a 499 lliures	400 a 999 lliures
V	500 a 999 lliures	1000 a 1999 lliures
VI	1000 o més	2000 o més lliures

Quadre 13: Correspondència dels intervals de dot segons l'evolució del preu del blat a Girona.

Feta aquesta conversió dels intervals i si distribuïm els diferents dots al lloc que els hi correspongui el resultat ens dibuixa una escala descendent visualment molt nítida:

¹⁶ El més recent a Congost i Ros, 2013: 284.

Gràfic 15: Distribució per intervals dels dots entregats en els capítols matrimonials de 1800-1805.

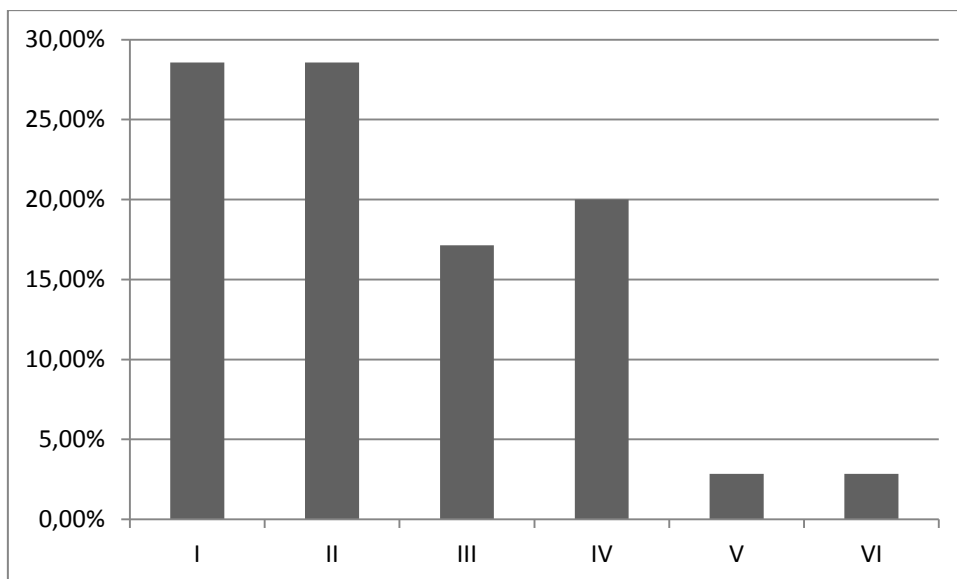
Aquesta gràfica d'entrada ens dona una imatge força empobrida de la nostra àrea d'estudi respecte tant amb el Baix Empordà com amb el conjunt de la Regió de Girona on la gràfica resultant dibuixa més aviat la forma d'una piràmide, o el que és el mateix, on destacaven no els dots més baixos sinó aquells situats en els intervals intermedis. Els motius i causants d'aquest resultat intentem esbrinar-ho a continuació amb l'anàlisi dels dots dels diversos grups socioprofessionals.

4.1 Els pagesos

Pel que fa a l'estudi del col·lectiu dels pagesos, que com veiérem anteriorment era el més representat tant entre els nuvis com entre els pares de núvia, hem descartat, igualment com férem pel període anterior, aquells dots entregats per filles de pagesos vídues, per tal de poder copsar millor la capacitat d'estalvi de les famílies pageses. Descartades també les dues pubilles per no entregar dot ens ha quedat una mostra de 38 filles de pagès que entreguen algun tipus de dot.

La gràfica resultant de classificar aquestes 38 entregues dotals en intervals ens dona una imatge força pobre del conjunt dels pagesos. Els dos primers intervals agrupen cadascun d'ells un 28,57% dels dots, fet que suposa que gairebé el 60% dels pagesos els podríem considerar pobres. En canvi pel Conjunt de la Regió de Girona al bienni 1806-1807 els dos primers

interval·sumarien encara no el 20% i a més els del primer interval no arribarien al 5% de la mostra.

Gràfic 16: Dots entregats per filles de pagesos en intervals de lliures (1800-1805).

Paral·lelament trobem però que hi ha més dots en el quart interval que en el tercer i uns quants casos, gens menyspreables si ho comparem amb la clara predominança de dots molt baixos, en els dos darrers intervals que ja implicarien una capacitat econòmica alta. Tenint en compte l'enorme diferència que hi ha en els dos primers intervals, que els casos en el quart interval siguin superiors al tercer i només un 10% inferiors que en el conjunt de la Regió de Girona ens insinua en la línia d'un procés de diferenciació social força accentuat. Si ho comparem amb el Baix Empordà el resultat és similar al del conjunt de la Regió i més si tenim en compte que allà s'utilitzà la xifra rodona com a llindar superior, encara resulta més evident que la situació socioeconòmica dels pagesos dels voltants de Santa Coloma de Farners era força més dolenta que la de la majoria dels pagesos gironins.

Pel que fa a l'origen d'aquests dots, ja de per si força modestos, s'observa a més una importància cabdal de les soldades aportades per la pròpia núvia, fet que encara deixaria en pitjor posició la capacitat d'entrega legítima dels seus pares. Si 50 anys enrere les soldades semblaven ser un fenomen exclusiu de les filles de treballadors, en aquests primers anys del segle XIX semblen haver-se incorporat al mercat laboral les filles de pagesos i 13 de les 38 núvies aporten algun tipus de soldada, normalment monetària però en alguns casos ja invertida en robes i caixes.

Pel que fa als objectes aportats per les núvies en dot cal destacar d'entrada que juntament amb les caixes de núvia apareix un nou moble que s'aporta en alguns dots: la calaixera. És un tipus de moble més luxós, manufacturat sempre en fusta de noguer, que anà entrant a les llars catalanes en el transcurs del segle XVIII (Piera, 2005: 259-282 i Llobet, 2010: 205-206). A diferència de la caixa de núvia és tracta d'un moble més sofisticat amb varis calaixos, cadascun amb el seu corresponent pany i clau. Sense cap dubte el poder incorporar una calaixera al dot havia de suposar un increment del valor d'aquest força important. Un augment que afectaria tant al seu valor material per ser més cara una calaixera que una caixa de núvia com al valor simbòlic per haver-se pogut adaptar les famílies que n'entregaven a les noves pautes de consum. No cal dir que tal i com s'aprecia al quadre 15, les famílies pageses que entregaven calaixeres es situaven en nivells de dot força alts. Com es pot apreciar, vuit dels deu casos en que s'entrega calaixera el dot en diner correspon als tres intervals superiors, quan en el conjunt dels pagesos només representaven aproximadament una quarta part dels dots.

D'altra banda tenim dos capítols que a més de la calaixera entreguen també en un cas un llit i en l'altre un escriptori. L'escriptori és de fet una evolució encara més sofisticada i luxosa de la calaixera, de tal manera que ens està dibuixant un dot en béns mobles molt significatiu. De fet, monetàriament correspon al dot més alt dels 123 capítols matrimonials d'aquesta mostra (2500 lliures) i el segon amb un horitzó matrimonial més llunyà: la núvia es de Teià al Maresme i el nuvi de Riudarenes. Si entregar una calaixera ja significava un indicador d'un nivell socioeconòmic força alt, un dot com el que acabem de descriure et conferia indubtablement l'etiqueta d'elit.¹⁷ Etiqueta que molt possiblement també podríem conferir a la família que entregà dues calaixeres a la seva filla pubilla al casar-se amb un pagès també hereu.

En canvi el dot que inclou un llit és un dels més modestos aportats per filles de pagesos. Monetàriament aporta només 50 lliures que corresponen a soldades. Amb els dos pares difunts, el germà hereu li entrega el llit i la calaixera fent constar que corresponen a l'herència de la mare. En cap moment es parla de la llegítima paterna.¹⁸

¹⁷ Que la núvia d'aquest capítol sigui la única dona de tots els capítols matrimonials (tant d'aquest període com del 1750-1755) que sap signar ve a demostrar l'innegable caràcter preeminent d'aquesta família maresmenca.

¹⁸ Que no s'entregui llegítima econòmica i en canvi sigui una família que en algun moment pogué adquirir una calaixera ens fa pensar que es podria tractar d'una família pagesa vinguda a menys. Que l'hereu que entrega el llit i la calaixera a la seva germana sigui treballador quan el seu difunt pare fou pagès també sembla indicar en aquesta línia.

Béns entregats	Casos
Cap vestit i cap caixa	5 (13,89%)
2 vestits i 1 caixa	6 (16,67%)
1 vestit i 1 caixa	4 (11,11%)
3 vestits i 1 caixa	4 (11,11%)
1 caixa	2 (5,56%)
3 vestits i 1 calaixera	2 (5,56%)
5 vestits i 1 caixa	2 (5,56%)
6 vestits i 1 calaixera	2 (5,56%)
2 vestits	1 (2,78%)
2 vestits i 2 caixes	1 (2,78%)
1 calaixera i 1 llit	1 (2,78%)
2 calaixeres	1 (2,78%)
5 vestits i 2 caixes	1 (2,78%)
4 vestits i 1 calaixera	1 (2,78%)
5 vestits i 1 calaixera	1 (2,78%)
7 vestits i 1 calaixera	1 (2,78%)
10 vestits, 1 calaixera i 1 escriptori	1 (2,78%)

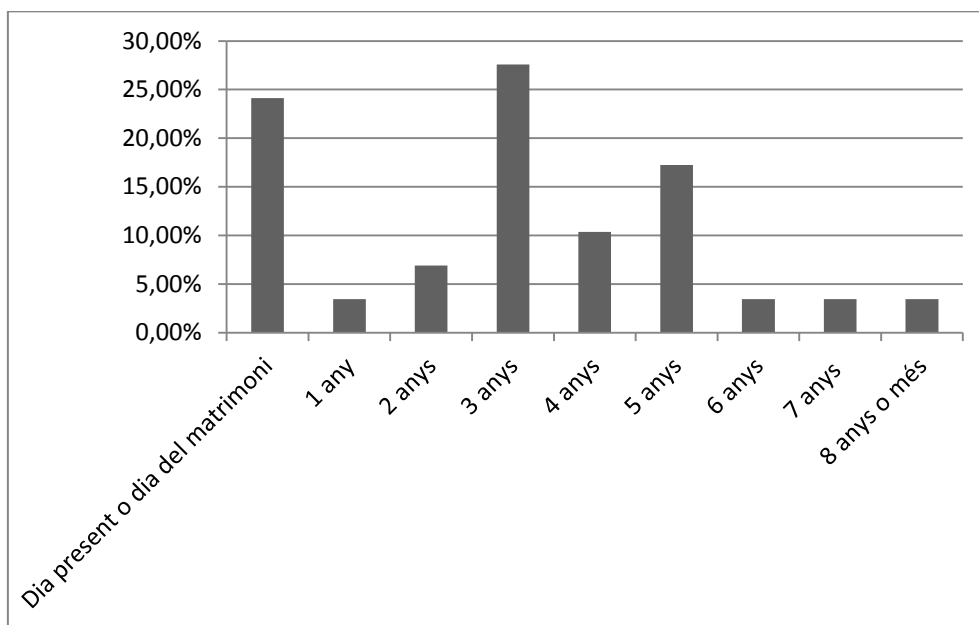
Quadre 14: caixes i vestits entregats per filles de pagesos (1800-1805).

Béns entregats	Dot en lliures
1 calaixera i 1 llit	50
3 vestits i 1 calaixera	300
6 vestits i 1 calaixera	500
4 vestits i 1 calaixera	575
3 vestits i 1 calaixera	675
5 vestits i 1 calaixera	800
6 vestits i 1 calaixera	1000
7 vestits i 1 calaixera	1000
10 vestits, 1 calaixera i 1 escriptori	2500
2 calaixeres	Pubilla

Quadre 15: Dots que inclouen calaixera i aportació monetària d'aquests (1800-1805).

Juntament amb aquests dots més luxosos podem observar com hi ha una xifra prou significativa de dots on no s'aporta cap caixa ni cap vestit, corresponen majoritàriament als dots monetàriament més modestos. Aquest fet encara accentuaria més el diferencial entre uns i altres pagesos. Val a dir que aquesta proporció de dots de filles de pagesos sense entregar vestits ni caixes també es detectava al Baix Empordà en aquest mateix període.

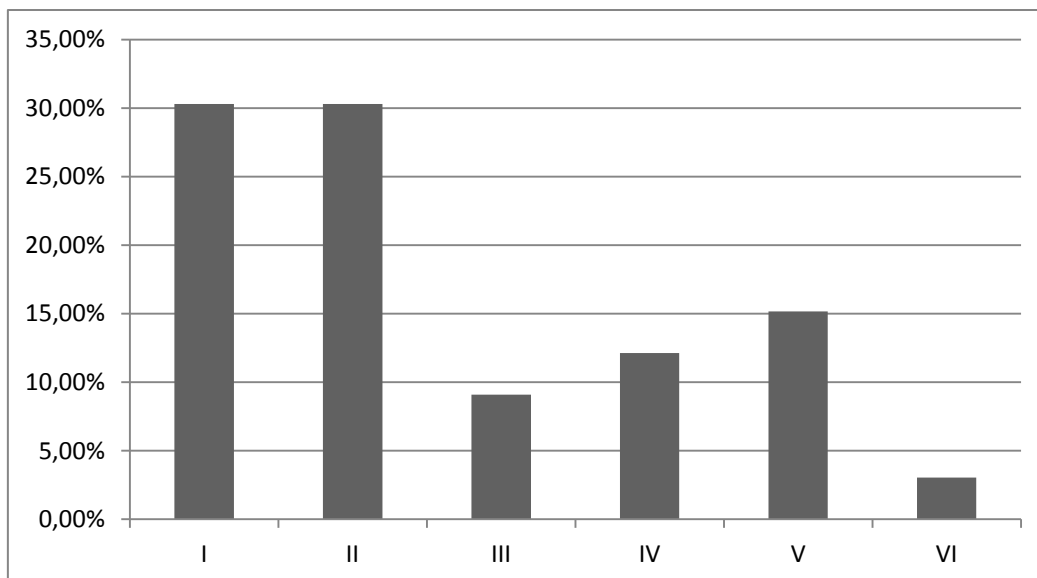
En relació a les dates de pagament del dot podem constatar com una part important es pagaven el dia de la redacció del contracte o el dia del casament, però en el cas de no ser així tendien a allargar-se entre 3 i 5 anys essent molt pocs els dots que es saldaven en els 24 mesos posteriors a la signatura dels capítols. Comparat amb el Baix Empordà, allà n'entregaven menys de forma immediata però en canvi els terminis eren més curts, entre 2 i 4 anys.

Gràfic 17: Terminis de pagament dels dots entregats per filles de pagesos (1800-1805).

Pel que fa als dots rebuts pels nuvis pagesos i en comparació als entregats per núvies d'aquesta mateixa categoria socioprofessional encara se'ns dibuixa una diferenciació social més clara en el si del grup. Els dos primers intervals sumen un 2%, superant, encara que sigui per unes dècimes, el 60% dels casos. Al marge d'aquests el següent interval més representat és el cinquè, que és superior al quart que al seu temps és superior al tercer. Tercer i quart interval representen un 21,21% dels casos, quan cinquè i sisè sumen un 18,18%. És a dir, que en una mostra on 6 de cada 10 nuvis pagesos es situen en un nivell econòmic pobre n'hi ha gairebé tants de rics com de pertanyents a les classes mitges.

De fet i si ho comparem amb el conjunt de la Regió de Girona pels anys 1806-07 observem que la suma dels dots del cinquè i sisè interval sumarien al voltant del 20%, és a dir, un escàs 2% per sobre de la nostra suma. En canvi pel primer i segon interval que hi agrupàvem el 60% dels dots de la nostra mostra, en el conjunt del territori gironí superaria per poc el 20%. Lògicament això implica que els nivells intermedis (tercer i quart intervals) que com es pot apreciar tenien un pes força baix en el nostre estudi són els més comuns en el conjunt de la regió gironina.

Gràfic 18: Dots rebuts per nuvis pagesos (1800-1805).

D'altra banda i malgrat que com hem esmentat anteriorment per aquest període encara no s'utilitzava l'etiqueta d'hisendat en els capítols matrimonials per a definir aquells pagesos rendistes, hem considerat interessant anar a cercar els nuvis pagesos més rics a la llista d'armament del 1795. Hem seleccionat els 11 nuvis que reben dots iguals o superiors a les 500 lliures i el resultat és el que es pot observar al quadre següent¹⁹:

Nom del nuvi	Ofici llista armament	Dot rebut en lliures
Joseph Vinyolas de Munt	Masover	500
Francisco Piferrer	Masover	600
Agustí Matas	Menestral	650
Jaume Noguer i Puig	No localitzat	675
Pau Fontseca	Hisendat	800
Joseph Pla Hermitas	Hisendat	1000
Rafel Mollera	Hisendat	1000
Salvador Casellas	<i>Labradores propietarios</i> ²⁰	1000
Pere Blavi Coma	Hisendat	1050
Geroni Rossell	No localitzat	1100
Joseph Xifré	Hisendat	2500

Quadre 16: Relació dels nuvis pagesos que reben dots superiors a les 500 lliures i ofici a la llista d'armament del 1795.

Com es pot apreciar aquells que reben dots més alts són classificats com a hisendats, situació que entra dins d'allò que esperaríem trobar. Si que pot arribar a sorprendre que entre els tres

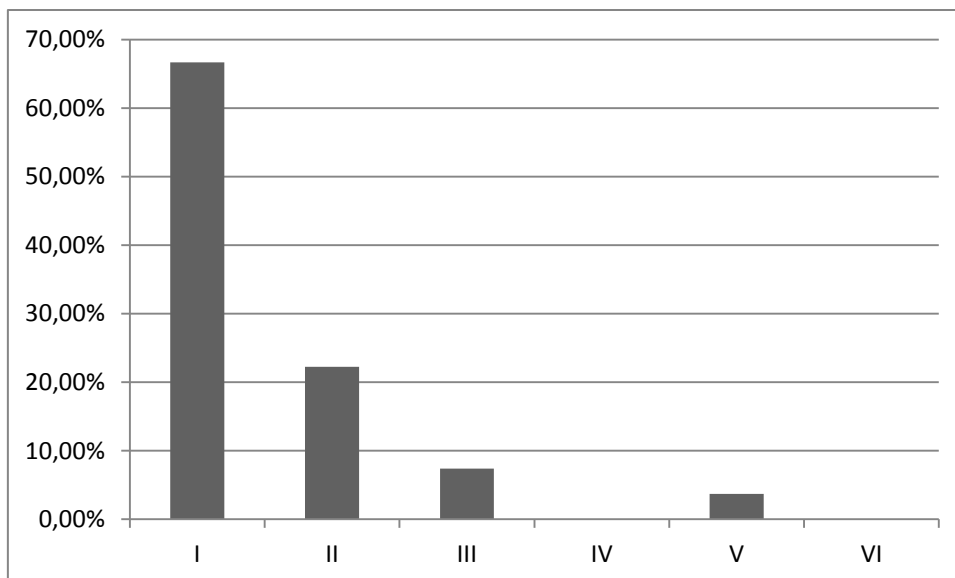
¹⁹ En alguns casos no hem localitzat al nuvi, perquè devia ser menor de 16 anys el 1795, hem pres com a referència l'ofici del pare.

²⁰ És de Santa Coloma de Farners on els encarregats d'elaborar la llista no feren servir l'etiqueta hisendat.

primers del quadre, aquells que reben dots d'entre 500 i 650 lliures, hi hagi dos masovers i un menestral. Resulta poc creïble pensar que els vint-i-dos nuvis restants que reben dots inferiors a les 500 lliures fossin tots ells masovers. Per tant, aquestes dades ens indicarien que hi havia masovers amb nivells econòmics força superiors al d'alguns pagesos propietaris.

4.2 Els treballadors

Si anteriorment dèiem que del conjunt dels capítols matrimonials se'n deduïa un empobriment força considerable si ho comparàvem amb altres treballs que prenen com a marc de referència la Regió de Girona; el col·lectiu que sembla més perjudicat d'aquesta situació és el dels treballadors de la terra. A diferència dels pagesos on s'intuïa un cert procés de diferenciació social, el col·lectiu dels treballadors de la terra es mostra sense paliatius en nivells de pobresa. Més de dos terços dels dots entregats per filles de treballadors són inferiors a les 100 lliures i excepte tres casos la resta es situen entre les 100 i les 199. Dos dots de 200 i 260 lliures respectivament donen representativitat al tercer interval. Al quart no n'hi ha cap i al cinquè, on hi ha aquells dots compresos entre les 1000 i les 1999 lliures hi trobem un contracte que assoleix exactament les 1000 lliures de dot (650 de les quals es paguen de cop el mateix dia de la firma del contracte). Es tracta del matrimoni entre Salvador Casellas pagès propietari de Santa Coloma de Farners i Margarida Valls filla de l'hortolà Thomàs Valls. No tenim cap altre hortolà ni en aquesta mostra ni en la de 1750. L'hem considerat com a treballador perquè la seva etiqueta semblaria indicar que treballa la terra però que no es pagès. En tot cas i si descartem aquest contracte, la resta de famílies treballadores semblen moure's gairebé totes en nivells força destacables de pobresa.

Gràfic 19: Dots entregats per filles de treballadors en intervals de lliures (1800-1805).

No cal dir que aquests resultats són clarament més dolents que els del conjunt de la Regió de Girona on el 25% de les famílies treballadores entregaven dots del tercer interval, quan nosaltres assolim un escàs 7%. En canvi, els casos de pobresa més elevada, és a dir els que ve a representar el primer interval, pel conjunt de la regió eren del 30%, menys de la meitat dels que tenim en el nostre estudi. Comparat amb el Baix Empordà el resultat segueix essent igualment dolent pels nostres protagonistes. A simple vista no tant exagerat com en el cas de la Regió de Girona però s'ha de tenir en compte que en l'estudi baix empordanès s'utilitza la xifra rodona com a llindar superior. Si en el nostre estudi consideréssim els dots de 100 lliures en el primer interval aquest agruparia ja el 80% dels casos, just el doble que al Baix Empordà.

D'altra banda, volem destacar també que si en el quadre 5 ja s'apreciava una poca tendència a l'endogàmia social dels treballadors (obteníem una ràtio de 1,18) aquesta quan es produeix és entre els dots més pobres, abundant per tant els matrimonis treballador – treballador en el primer interval. Com hem vist anteriorment el dot més alt, el de 1000 lliures, fou entregat a un pagès propietari. El segon més alt, de 260 també tingué com a receptor un pagès de mas, el tercer, de 200 lliures anà a parar a un teixidor de lli. De fet, el dot més alt entregat per una filla de treballador a un treballador fou de 104 lliures, 80 de les quals procedien de soldades, en el matrimoni que uní a Francisca Cavaller amb Benet Ferrer i Vilar²¹.

²¹ Aquest capítol matrimonial té la peculiaritat que el nuvi és sordmut. Sense esmentar-se cap familiar viu, l'acompanya a la notaria un amic que assegura comunicar-se bé amb ell a través de signes. Després de cadascun dels pactes nupcials el notari fa constar que l'amic li explica les clàusules amb signes i que el nuvi respon afirmativament sacsejant el cap amunt i avall.

En relació a l'origen d'aquests dots cal destacar de nou un pes molt important de les soldades aportades per les núvies. Si bé el pagament de la llegítima, normalment per part del pare o de l'hereu, segueix suposant la major aportació dotal, en 17 dels 27 dots entregats per filles de treballadors hi ha aportacions fruit del treball fora de la llar. Igualment com passava amb les filles de pagesos, en algunes ocasions aquestes soldades ja han estat invertides en la compra de vestits i caixes.

Pel que fa als vestits i caixes aportats en dot per les filles de treballadors, que en algunes ocasions eren adquirits a través de les pròpies soldades, val a dir que observem que un terç dels capítols matrimonials no aporten cap caixa ni cap vestit. A part d'aquests l'entrega més comuna sembla ser la de 1 vestit i 1 caixa. Aportacions força més modestes que les que hem vist anteriorment pels pagesos.

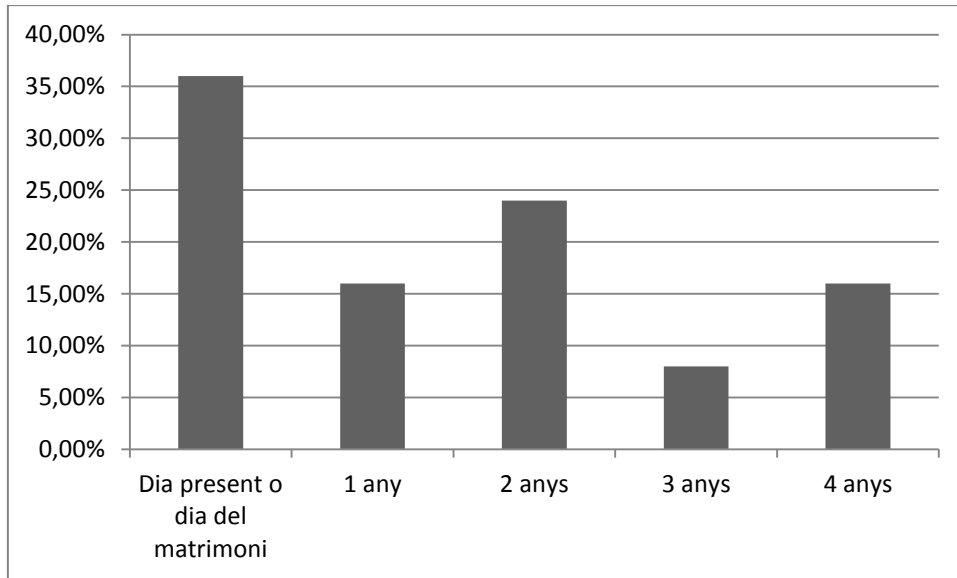
Béns entregats	Casos
Cap vestit i cap caixa	9 (33,33%)
1 vestit i 1 caixa	6 (22,22%)
1 vestit	3 (11,11%)
2 vestits i 1 caixa	3 (11,11%)
1 caixa	2 (7,41%)
5 vestits i 1 caixa	1 (3,70%)
6 vestits i 1 calaixera	1 (3,70%)
2 vestits	1 (3,70%)
3 vestits i 1 caixa	1 (3,70%)

Quadre 17: caixes i vestits entregats per filles de treballadors (1800-1805).

Destaca el capítol que aporta 6 vestits i 1 calaixera i que correspon al dot de 1000 lliures entregat per la filla d'un hortolà i al que hem fet esment anteriorment. L'altra aportació destacable en comparació amb la resta, la de 5 vestits i 1 caixa correspon al tercer dot més alt (200 lliures). Comparat amb el Baix Empordà les nostres xifres són lleugerament més dolentes, però no tant com en l'anàlisi dels dots en moneda. Hi ha una proporció similar de casos sense caixes ni vestits però en canvi, quan se'n entregaven era més habitual que fossin dos vestits en comptes d'un.

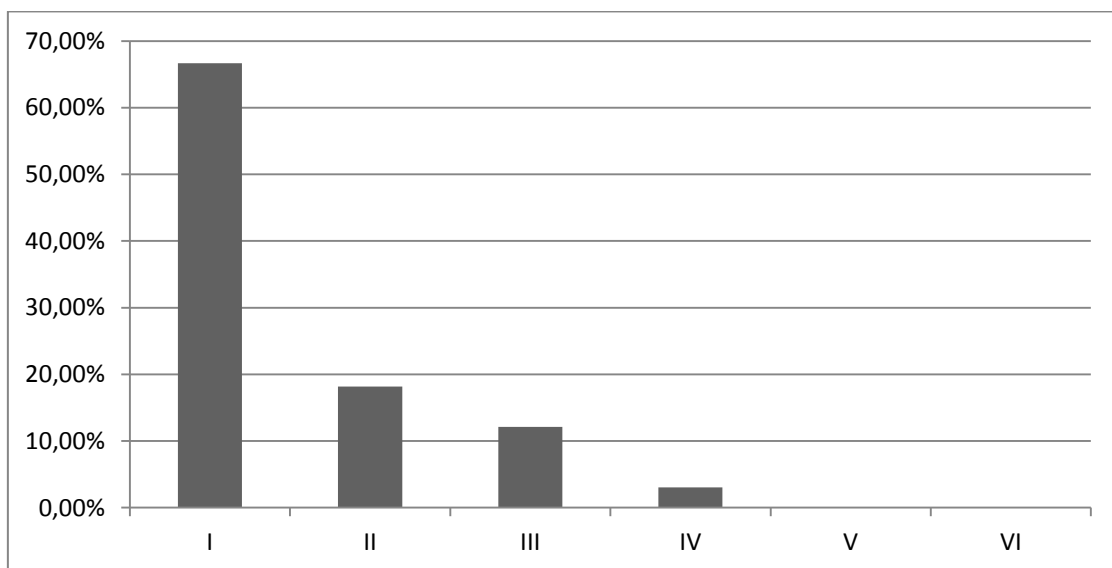
Pel que fa als terminis de pagament observem una tendència a pagar més ràpid que els pagesos. D'entrada un 36% dels dots són pagats el mateix dia de la redacció del capítol o el dia del matrimoni. En aquest fet hi juga un paper important el pes de les soldades que excepte en ocasions molt puntuals acostumen a ser aportades immediatament per la núvia ja que són diners que té en el seu poder. A més però, quan s'estableixen terminis de pagament i si vèiem

que els pagesos tendien a pagar majoritàriament en 3 o 5 anys els treballadors ho fan sobretot en 2 o 4.

Gràfic 20: Terminis de pagament dels dots entregats per filles de treballadors (1800-05).

Si analitzem els dots rebuts pels nuvis treballadors no hi observem aparentment gaires diferències. D'entrada i comparat amb els dots entregats per les filles de treballadors la bossa de famílies en nivells alts de pobres es manté en exactament dos terços. Si que s'observa una lleugera disminució del segon interval en favor del tercer i un nuvi que aconsegueix situar-se en el quart fruit de rebre un dot de 500 lliures. Semblaria doncs que la capacitat d'atracció és lleugerament superior a la d'estalvi però sense mostrar un comportament gaire dinàmic.

Gràfic 21: Dots rebuts per nuvis treballadors en intervals de lliures (1800-1805).

Comparant-ho amb el conjunt de la Regió de Girona pel bienni 1806-07 les xifres són de nou i sense pal·liatius clarament més baixes en el nostre estudi. Pel conjunt de la regió els casos al primer interval són gairebé tres vegades inferiors al nostre, situant-se al voltant del 20%. I el tercer i quart interval suposa gairebé el 45% de la mostra quan en el nostre estudi arriba a un escàs 13%.

De totes maneres i igualment com hem fet amb els pagesos hem volgut cercar a les llistes de l'armament del 1795 els treballadors que reben els dots més alts. Hem volgut considerar tots aquells que rebien 100 o més lliures. Això suposava un total de onze individus. També hem tractat indistintament si a qui localitzàvem era al pare o al fill per obtenir una mostra més àmplia i perquè excepte casos d'accés molt tardà al matrimoni, el patrimoni del nuvi depèn en bona part de la situació de la seva família. Tot i així els resultats són força pobres i a cinc dels onze individus no els hem pogut localitzar. Dos ja ho esperàvem perquè residien fora del corregiment de Girona, són els casos de Joseph Vilar, pare i fill respectivament, naturals de Palafolls. Benet Ferrer i Vilar a qui férem esment anteriorment per la seva condició de sordmut podria ser que fos exclòs d'una llista de tipus militar com és el cas d'aquesta. Els altres dos individus, que malauradament un d'ells és el que rep el dot més alt, no els hem localitzat, ni al nuvi ni al pare, malgrat que tots dos tenien el pare viu quan es redacta el contracte i per tant per força havia de ser viu i major de 16 anys durant el 1795. En tot cas creiem convenient mostrar els resultats obtinguts:

Nom del nuvi	Ofici llista armament	Dot rebut
Joseph Vilar	No localitzat	100
Isclè Rusalleda	Menestral	100
Benet Ferrer	No localitzat	104
Geroni Amargant	Menestral	130
Joan Costa	Jornalers i criats	175
Miquel Solé	Masover ²²	198
Joan Serra	Menestral	200
Joseph Vilar	No localitzat	200
Magí Cortina	No localitzat	300
Joan Bagastra	Menestral	300
Jaume Busquets	No localitzat	500

Quadre 18: Relació dels nuvis treballadors que reben dots superiors a les 100 lliures i ofici a la llista d'armament del 1795.

²² És l'ofici del pare, al capítol matrimonial ja hi consta que aquest és masover, el nuvi s'etiqueta en el capítol matrimonial com a bracer.

A jutjar pels resultats obtinguts semblaria que els encarregats d'elaborar la llista de l'armament de 1795 no tingueren gaires dubtes en atribuir l'etiqueta de menestrals a les famílies treballadores que (a jutjar pels dots atrets) millor situades estaven.

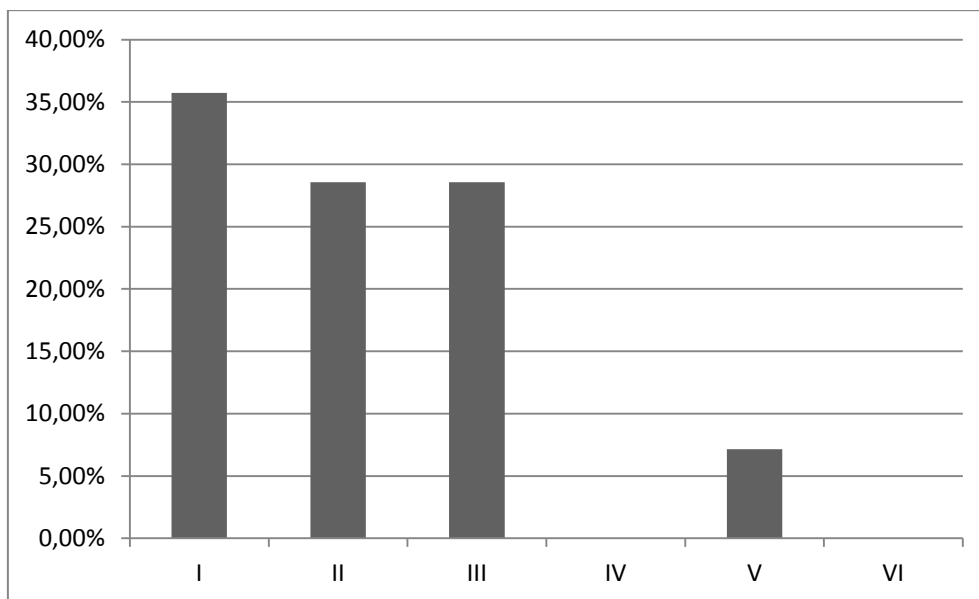
Per últim voldríem destacar que els dos únics nuvis bracers de tota la mostra apareixen en aquest quadre al rebre un dot superior al centenar de lliures. Es tracta concretament de Miquel Solé i Magí Cortina que, com es pot apreciar al quadre, amb 198 i 300 lliures respectivament foren el tercer i sisè dot més alt atret pel col·lectiu. Òbviament força per sobre tant de la mitjana com de la mediana dels dots rebuts pels 33 nuvis treballadors de la mostra. En el capítol dedicat als dots del període 1750-55 ja dèiem que si bé no arribàvem a entendre la diferència entre ser considerat bracer o treballador ni molt menys ens semblava que els primers es trobessin en un esglaió socioeconòmic inferior als segons. A la llum de les dades de 1800-05 i per bé que una mostra de dos individus és del tot insuficient per a qualsevol conclusió mínimament ferma, la sensació que teníem amb els capítols de cinquanta anys enrere sembla continuar vigent.

4.3 Els artesans

Pel que fa als dots dels artesans, cal dir d'entrada que per a l'anàlisi de la capacitat d'estalvi de les famílies d'aquest grup socioprofessional la mostra s'ha vist força reduïda ja que era el col·lectiu que presentava la taxa més alta de vídues. Així doncs de les 21 filles d'artesans que entregaven algun tipus de dot un terç ho feien com a vídues, de tal manera que la mostra s'ha vist reduïda només a 14 casos.

Amb la cautela d'estar tractant amb una mostra relativament petita tot semblaria indicar que el nivell socioeconòmic de les famílies artesanes es situava entremig dels pagesos i els treballadors. De tal manera que si aquells treballadors més pobres, representats en el primer interval, suposaven un 66% de la mostra, mentre que els pagesos representava un 28%, les famílies artesanes que entreguen dots inferiors a les 100 lliures representen el 35,71% de la mostra. La suma del primer i el segon interval (64,28%) ens segueix dibuixant un escenari similar, suposant un 24% menys respecte els treballadors i un 13% més en comparació amb els pagesos. A destacar també el gairebé 30% de casos que es situen al tercer interval, és a dir, entre 200 i 399 lliures barcelonines, quan les famílies treballadores que entregaven dots

similars no arribaven al 10%. Finalment i igualment com passava amb els treballadors el quart interval està buit i hi ha un cas al cinquè fruit d'un dot de 1000 lliures rodones.

Gràfic 22: Dots entregats per filles d'artesans en intervals de lliures (1800-1805).

Comparant-ho amb els dots pagats per famílies artesanes en el conjunt de la Regió de Girona pel bienni 1806-07, igualment com passava amb els dots d'aquelles famílies vinculades al treball de la terra, els resultats del nostre estudi denoten un índex força més alt de pobresa. Disposem d'una mica més del triple de casos en el primer interval; mentre que la suma del primer i del segon interval és gairebé un 20% superior. A més, al voltant d'un 15% de les famílies artesanes gironines aconseguïen pagar dots d'entre 400 i 999 lliures, situant-se per tant en el quart interval, el qual en la nostra mostra no hi trobem cap cas.

Si fem el mateix exercici comparatiu amb la comarca del Baix Empordà el resultat és força diferent i és que a diferència del que venia passant amb treballadors i pagesos, tot sembla indicar que la situació dels artesans del nostre estudi era lleugerament més favorable. És cert que en el treball del Baix Empordà s'utilitza la xifra rodona com a llindar superior. Tot i així si féssim la conversió del nostre gràfic passaríem a tenir un 50% exacte de casos al primer interval, que encara suposaria un 10% menys que en el cas baix empordanès; i la suma de primer i segon interval encara seria un 3% més baixa. La petitesa de la mostra ja hem dit que obliga a tractar les deduccions amb cautela però considerem molt destacable aquestes dades i més tenint en compte l'enorme diferencial que hi havia en els dots aportats per aquells col·lectius vinculats a la terra.

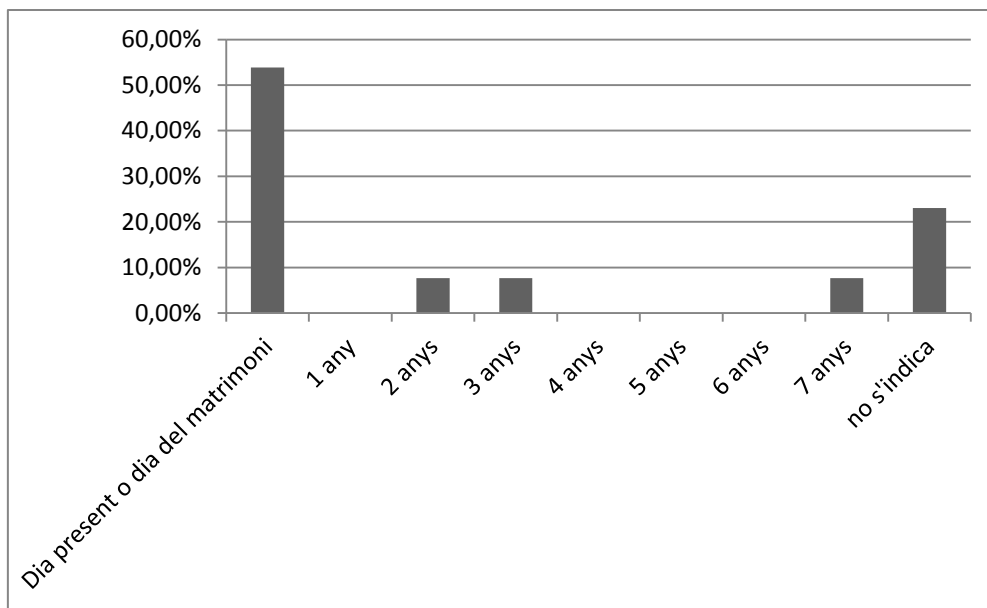
En relació a l'origen d'aquests dots és destacable també que les filles d'artesans són el col·lectiu que aporta menys soldades, tant en termes absoluts com nominals. En efecte, només quatre de les catorze filles d'artesans aporten algun tipus de soldada, fet que representa el 28% del total; gairebé un 10% per sota del 37% que representaven les 13 filles de pagesos i clarament per sota de les filles de treballadors, les quals en un 63% dels casos aportaven algun tipus de soldada.

Pel que fa als vestits i caixes aportats per les filles d'artesans semblen seguir un patró força similar al de les filles de treballadors: en prop d'un terç dels casos no s'aporta cap tipus de bé i en la resta de casos la tendència és a entregar un vestit i/o una caixa. Ampliant-se en algunes ocasions, que solen coincidir amb els dots més alts, el nombre de vestits; no així el de caixes que quan n'hi ha pràcticament sempre és una.

Béns entregats	Casos
Cap vestit i cap caixa	5 (35,71%)
1 caixa	2 (14,29%)
1 vestit i 1 caixa	2 (14,29%)
1 vestit	1 (7,14%)
2 vestits i 1 caixa	1 (7,14%)
3 vestits i 1 caixa	1 (7,14%)
3 vestits i 1 calaixera	1 (7,14%)
4 vestits i 2 caixes	1 (7,14%)

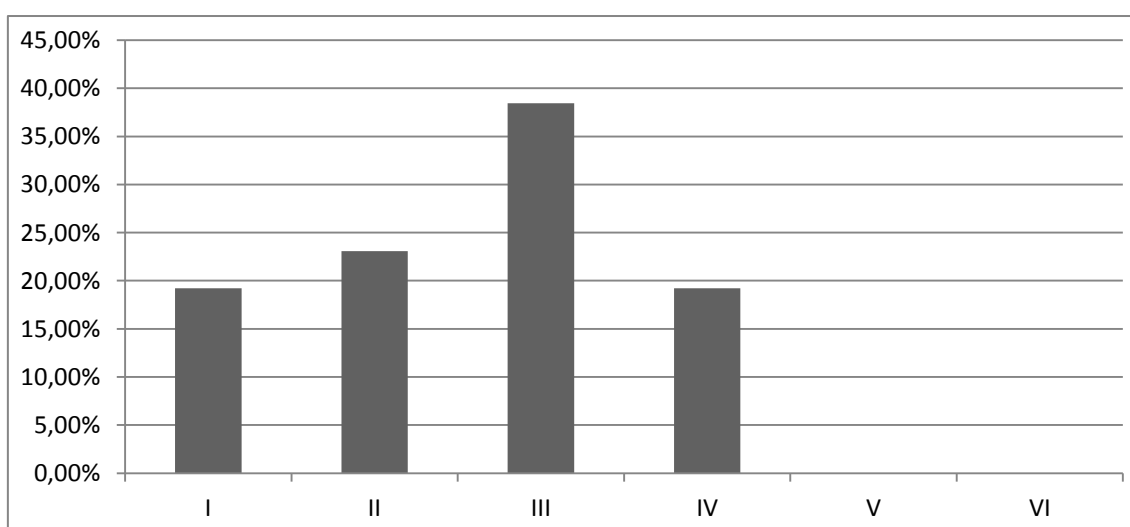
Quadre 19: Caixes i vestits entregats per filles de treballadors (1800-05).

L'anàlisi dels terminis de pagament del dot ens mostra com en més de la meitat dels casos el dot s'entregava el mateix dia de la redacció dels capítols o el dia en que es celebrés el matrimoni. A més hi ha tres capítols on no s'especifiquen terminis per bé que tampoc es diu que ja hagi estat pagat. De ja haver estat satisfets, la quantitat de capítols on el pagament del dot es immediat representaria a gairebé 8 de cada 10 matrimonis. D'altra banda i excepte un cas on es pagarà en set anys, els altres ho faran a 2 i a 3 anys. Una precocitat en el pagament del dot força més alt que el que s'observava pel mateix període al Baix Empordà on els pagats el dia present o el dia del matrimoni suposaven només el 15%.

Gràfic 23: Terminis de pagament dels dots entregats per filles d'artesans (1800-1805).

Si analitzem els artesans des de la capacitat d'atracció, és a dir, tenint en compte els dots que rebien els nuvis amb oficis de tipus artesanal, les xifres són força millors que les que es dedueixen de la capacitat d'estalvi de les famílies del mateix grup. Així doncs, podem observar com l'interval més representat no és el primer sinó el tercer, que ja vindria a mostrar un nivell de riquesa intermedi. No només representa un canvi respecte els dots entregats per les filles d'artesans sinó respecte tota la mostra ja que tant pagesos com treballadors i tant vist des del punt de vista de la capacitat d'estalvi com la d'atracció, l'interval més alt era el primer, en el millor dels casos empatat amb el segon i normalment clarament per sobre de la resta.

Gràfic 24: Dots rebuts per nuvis artesans en intervals de lliures (1800-05).

Així doncs els nuvis artesans semblen ser els millor situats en el mercat matrimonial, fins i tot per sobre dels pagesos que exceptuant aquells més rics que atreien dots dels darrers intervals, la majoria les atreien del primer i del segon. Dit d'una altra manera, no hi ha artesans rics, cosa que si que succeïa amb els pagesos, però en canvi n'hi ha relativament pocs de pobres, fet que no succeïa entre els pagesos.

Bona part del protagonisme cal atribuir-lo a les famílies d'oficis vinculats al món del comerç que com es podia apreciar al quadre 5 casaven majoritàriament (gairebé en exclusiva) les seves filles amb nuvis artesans i les quals es mouen en uns dots compresos entre les 100 i les 400 lliures.

Comparat amb el conjunt de la regió gironina pels anys 1806-07 i si fins ara els resultats del nostre estudi es situaven sempre per sota, en el cas dels dots atrets per nuvis artesans els resultats són pràcticament idèntics, així que per bé que no arriben a millorar el conjunt de la regió no contribueixen tampoc al seu empobriment.

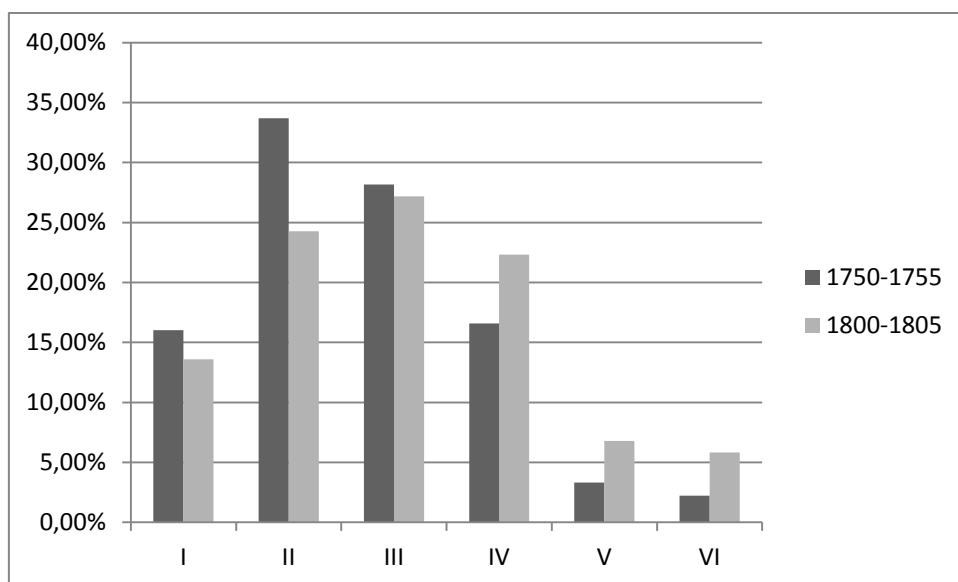
D'altra banda també cal destacar que l'enorme diferència entre la capacitat d'estalvi i d'atracció dels artesans (és clarament el col·lectiu amb el biaix més gran entre un i altre gràfic) ens fa pensar que les transformacions que hagué de viure aquest grup per convertir-se en el més atractiu del mercat matrimonial havien de ser força recents, de tal manera que els artesans més vells encara no semblaven recollir-ne els fruits, o com a mínim, no ho transmetien així a l'hora de col·locar les filles en matrimoni.

Considerar els artesans en un tot homogeni en un moment d'importantes transformacions productives creiem que seria erroni. La mostra però ja es prou petita com per desgranar-la en els diferents oficis artesans. De totes maneres considerem interessant, encara que sigui només a tall de mostra i sense entrar a analitzar-ho dir que alguns oficis com teixidors de lli i ferrers, dels quals en tenim 4 individus a cadascun d'ells, es mouen ambdós en dots entre les 200 i les 400 lliures. En canvi i també a tall d'exemple els tres nuvis corders reben dots entre les 20 i les 100 lliures. De fet l'únic ofici amb més de tres casos i que sembla distribuir-se en tots els nivells dotals és el dels mestres de cases, rebent els quatre nuvis amb aquest ofici dots de 35, 70, 250 i 575 lliures respectivament.

5. Anàlisi de l'evolució dels dots (1750-1805)

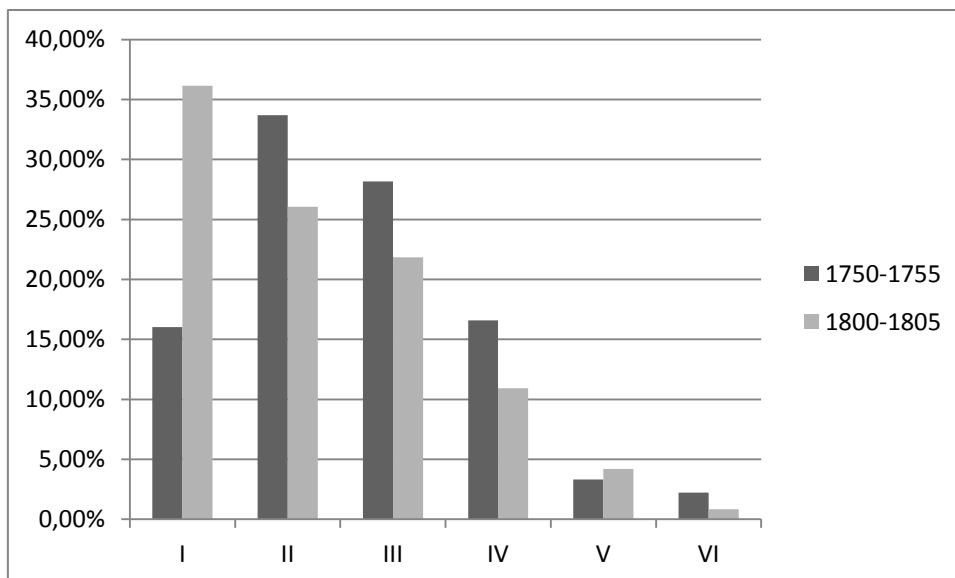
Un cop vistes les característiques de les aportacions dotals dels dos períodes analitzats i la seva situació en comparació amb altres àrees, a continuació volem mostrar els trets més importants de la suma d'una i altra peça, és a dir, de l'evolució dinàmica dels dots de mitjans segle XVIII a principis del XIX.

Com el lector deu haver deduït a hores d'ara el resultat de comparar el segon període amb el primer no dona ni de bon tros un resultat gaire favorable. Val a dir que en termes purament nominals els dots han augmentat moderadament. Tal i com es pot apreciar en el gràfic 25, sinó deflactéssim els dots pel preu del blat per tal d'obtenir intervals equivalents aquests s'haurien vist disminuïts en els tres primers intervals i augmentats en els tres darrers.

Gràfic 25: Evolució dels dots entregats en intervals no equivalents de lliures (1750-1805).

Així doncs, si apliquéssim als dots del període 1800-1805 els mateixos intervals que férem servir per als de 1750-1755 trobaríem com disminueixen moderadament els dots pobres i de nivells intermedis i com augmenten, també moderadament, els dots intermedis alts i els rics. Ara bé, els preus no es mantingueren estables al llarg de la segona meitat del XVIII i per això per tal d'analitzar els dots del sexenni 1800-1805 doblarem els intervals tot aprofitant que el preu del blat també experimentà un creixement de gairebé el doble. Feta aquesta conversió el resultat és clarament diferent:

Gràfic 26: Evolució dels dots entregats en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

El gràfic resultant és molt clar respecte l'evolució dels dots: augment molt gran del primer interval i disminució de tots els altres, excepte el cinquè que mostra un petit creixement. De fet el que ens està indicant aquest augment del cinquè interval (i el decreixement del sisè) considerem que és la persistència de la tradició per part de les famílies acomodades de dotar les seves filles amb 1000 lliures rodones, ja que aquesta xifra era el llindar inferior del sisè interval per als capítols de 1750-1755 i el del cinquè per als de 1800-1805.²³

Més enllà d'això el que sí s'observa és un empobriment de la societat, on les famílies que pagaven dots molt pobres, les del primer interval, haurien augmentat d'un 16,02% a un 36,13%, és a dir, s'haurien més que duplicat. Aquest augment dels dots més pobres va en detriment dels dots intermedis que presenten una caiguda molt considerable i la suma del tercer i quart interval que gairebé representava la meitat dels capítols del període 1750-1755 (44,75%) passa a representar encara no un terç dels casos (32,77%). Pel que fa als dots rics es mantenen estables, més enllà d'aquest transvasament de dots del sisè al cinquè degut als dots de 1000 lliures, la suma d'un i altre interval passa del 5,52% al 5,04%.

En aquest sentit les conclusions són clares: d'una banda les famílies de l'àrea de Santa Coloma de Farners no aconseguiren seguir en els dots l'evolució del preu del blat; d'altra banda un

²³ Sobre la persistència de la idea de les 1000 lliures com a llindar mínim de la riquesa resulta molt interessant la menció que en fa Joaquim Cadafalch al Congrés Català de Jurisconsults del 1882 i que recull Rosa Congost (2010: 164): *Así no sé extrañaré que, á juicio de la honrada gente del campo, se haya creído importante la dote de mil a cuatro mil libras; de suerte que, hasta há poco, no había apenas una dote de 6.000 libras; y en ciudades de la categoría de Barcelona los más valiosos propietarios y aún casas de alta y antigua nobleza no daban dote a sus queridas hijas, que excediese, de 8.000 libras.*

augment dels pobres, una caiguda d'allò que podríem considerar classes mitges i una estabilitat dels rics ens dibuixa un procés de diferenciació social.

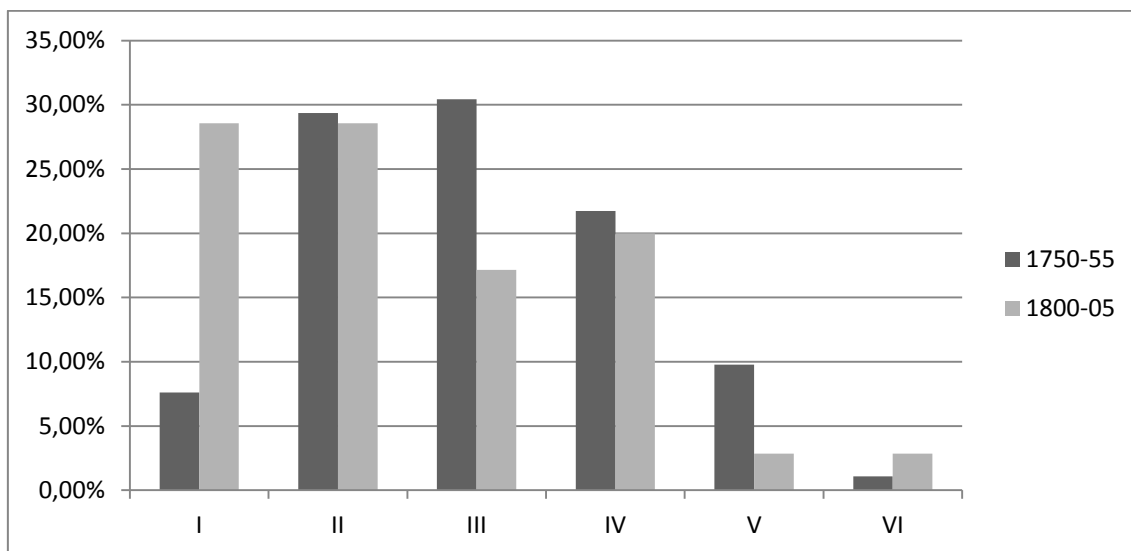
Si ho comparem amb el conjunt de la Regió de Girona (Congost i Ros, 2013: 283) hi veiem un resultat completament diferent, doncs la distribució dels dots per al període 1806-1807 és gairebé idèntica a la del període 1769-1770, de manera que a diferència de l'àrea de Santa Coloma de Farners, si que seguiren l'evolució del preu del blat. Resultats força similars obtenia Eulàlia Esteve per al Baix Empordà (2011: 278) on la distribució dels dots deflactats del període 1800-1805 era també força similar a la de 1750-1755.

Si per a la Regió de Girona no podem establir paral·lelismes entre els nostres resultats i els que mostren treballs de temàtica similar, on si que hi detectem un procés similar en l'evolució dels dots és al Delta del Llobregat (Codina, 1997: 255) on de la dècada central del segle XVIII a la primera dècada del segle XIX la mitjana en lliures dels dots entregats és gairebé la mateixa, passant de 196,8 a 199,9. De fet a jutjar per les dades de Codina els dots tocaren fons precisament en la primera dècada del XIX ja que dues dècades abans la mitjana havia arribat a situar-se en 231 lliures i la segona dècada del XIX ja tornaven a experimentar un creixement considerable. Només un estudi dels dots del darrer terç del segle XVIII i de les dècades centrals del XIX a l'àrea de Santa Coloma de Farners ens permetria veure si seguiren un procés similar al del Llobregat o si pel contrari en cap moment els dots varen fer l'intent de seguir l'alça dels preus.

5.1 Els pagesos

La comparació dels dots aportats per les filles de pagesos en un i altre període ens mostra un augment espectacular del primer interval que gairebé quadruplica els seus resultats passant d'un 7,61% a un 28,57% dels casos. L'altre interval que creix és el sisè, és a dir, aquell que vindria a representar la elit pagesa, per bé que segueix representant a una part molt petita del conjunt del grup (2,86%). Del segon al cinquè interval tots perden representativitat, per bé que el segon i el quart mostren un descens mínim i són el tercer i el cinquè els que tenen la caiguda més forta. Òbviament, un augment tant gran del primer interval acompanyat d'un gairebé estancament del segon implica també un creixement molt fort de les famílies pageses que a jutjar pels dots entregats les podríem considerar pobres, que passarien d'un 36,96% a un

57,14%. Al mateix temps la caiguda del tercer i el també quasi estancament del quart implica una caiguda dels dots intermedis (d'un 52,17% a un 32,14%). Els dots més rics també disminueixen perquè el creixement del sisè no compensa la caiguda del cinquè i passen de representar el 10,87% al 5,72%. D'entrada aquests resultats ja ens insinuen clarament cap a un procés d'empobriment i de diferenciació social, accentuat encara més pel fet que les caigudes dels dots intermedis i rics venen deguts a la pèrdua de pes del tercer i del cinquè interval mentre que el quart i el sisè presenten un comportament força més favorable.

Gràfic 27: Evolució dels dots entregats per filles de pagesos en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

De nou la comparació amb el conjunt de la Regió de Girona mostra el mateix patró que ja havíem esmentat pel conjunt dels dots. Un seguiment de l'evolució del preu del blat que implica que gairebé no hi hagi variacions en els intervals i quan es produeix algun tipus de canvi és més aviat favorable, ja que es podia observar una disminució molt moderada dels tres primers intervals que anava a parar al quart que era l'únic que creixia. El mateix patró mostraven els dots dels pagesos per al Baix Empordà però encara amb un comportament més favorable. A la comarca baix empordanesa els dots de 1800-1805 mostraven una caiguda moderada, però més accentuada, dels tres primers intervals i un creixement també més accentuat del quart. Així doncs si en el nostre estudi copsem un augment dràstic dels més pobres i una disminució dels nivells intermedis de riquesa, tant pel conjunt de la Regió com al Baix Empordà els pobres disminueixen lleugerament per donar pas a un augment dels intermedis, especialment d'aquells més ben situats, representats en el quart interval.

Aquesta caiguda dels dots anà acompanyada també d'una caiguda dels vestits i caixes entregats? En els capítols anteriors ja hem pogut veure quins eren els tipus d'entrega més

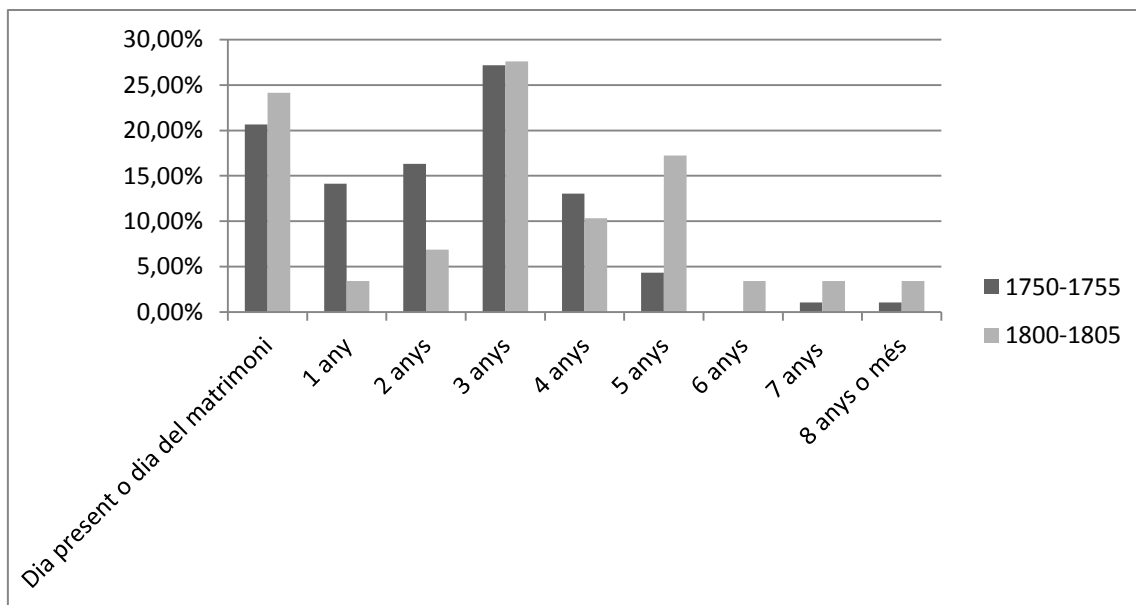
habitual que en el cas de les filles de pagesos eren dos vestits i una caixa per a 1800-1805 mentre que cinquanta anys enrere era d'un vestit i una caixa. També hem pogut veure però com augmentaven considerablement els casos en els que no s'entregava cap vestit ni cap caixa. No insistirem de nou en l'argument de la diferenciació social, però sí que considerem interessant per corregir aquest biaix i poder analitzar amb més nitidesa el conjunt dels pagesos abordar l'anàlisi des del punt de vista de la mitjana de caixes i vestits.

Tipus de bé	Mitjana 1750-1755	Mitjana 1800-1805
Vestits	1,55	2,53
Caixes	0,98	0,61
Calaixeres	0,00	0,31
Escriptoris	0,00	0,03

Quadre 20: Mitjana de vestits i caixes entregats per filles de pagesos (1750-1805).

Tal i com es pot apreciar en el quadre, en els capítols de 1800-1805 respecte els de mig segle enrere han augmentat la mitjana de vestits, en bona part gràcies a les famílies més riques que en ocasions arribaven a entregar cinc, sis o fins i tot deu vestits. En canvi s'ha disminuït la mitjana de caixes degut en bona part a que les famílies més pobres no n'entregaven i les més riques passaren a entregar calaixeres i fins i tot un escriptori, evolucions més sofisticades (i més cares) de la tradicional caixa de núvia.

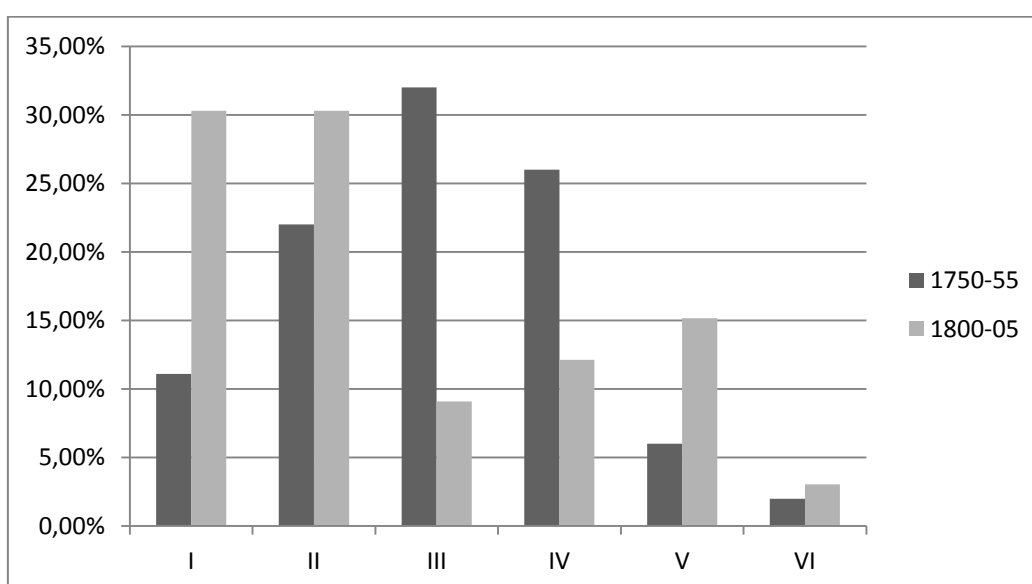
En relació a l'evolució dels terminis de pagament de les filles de pagesos s'hi pot detectar un lleuger augment dels dots pagats el dia de la firma del contracte o bé el dia del matrimoni, degut en bona part a dots molt petits i constituïts en exclusivitat o gairebé per soldades; i en paral·lel una disminució dels dots pagats a un o dos anys vista i un augment dels dots pagats a tres anys o més de la redacció dels capítols matrimonials.

Gràfic 28: Evolució dels terminis de pagament de dot de les filles de pagesos (1750-1805).

Aquest procés d'augment tant dels dots satisfets immediatament com dels terminis de pagament s'observa en unes pautes similars per al Baix Empordà on augmenten els dots pagats el dia del matrimoni, cauen en picat els pagats en un termini màxim d'un any i augmenten els pagats en dos anys o més.

Finalment i pel que fa a la comparació dels dots rebuts pels nuvis pagesos els resultats presenten algunes diferències amb els dots pagats per famílies pageses però en línies generals també ens mostren un empobriment de bona part del col·lectiu i un augment de la diferenciació social.

Gràfic 29: Evolució dels dots rebuts per nuvis pagesos en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

L'augment del primer interval si bé segueix essent espectacular s'ha reduït respecte els dots de les filles de pagesos de gairebé quadruplicar-se a gairebé triplicar-se; en canvi els dots del segon interval presenten un creixement força considerable, lluny de l'estancament que mostraven en els dots pagats per les famílies pageses. Per tant, la comparació entre la capacitat d'estalvi i la d'atracció del col·lectiu dels pagesos ens segueix indicant que prop de 6 de cada 10 famílies pageses es situaria en un nivell econòmic pobre. Pel que fa als dots intermedis trobem una caiguda encara més gran amb un enfonsament del tercer interval que passa de ser el més representatiu amb un 32% dels casos al segon menys representat amb un 9,09% superant només els dots del darrer interval. El quart també mostra una caiguda considerable, motiu pel qual la suma dels dos intervals intermedis passa del 58% al 21,21%. Els nuvis pagesos que atreuen dots rics augmenten (fet que no succeïa quan analitzàvem la capacitat d'estalvi), especialment els del cinquè interval, però també els del sisè i passen a representar el 18,18% dels casos quan cinquanta anys enrere suposaven el 8%.

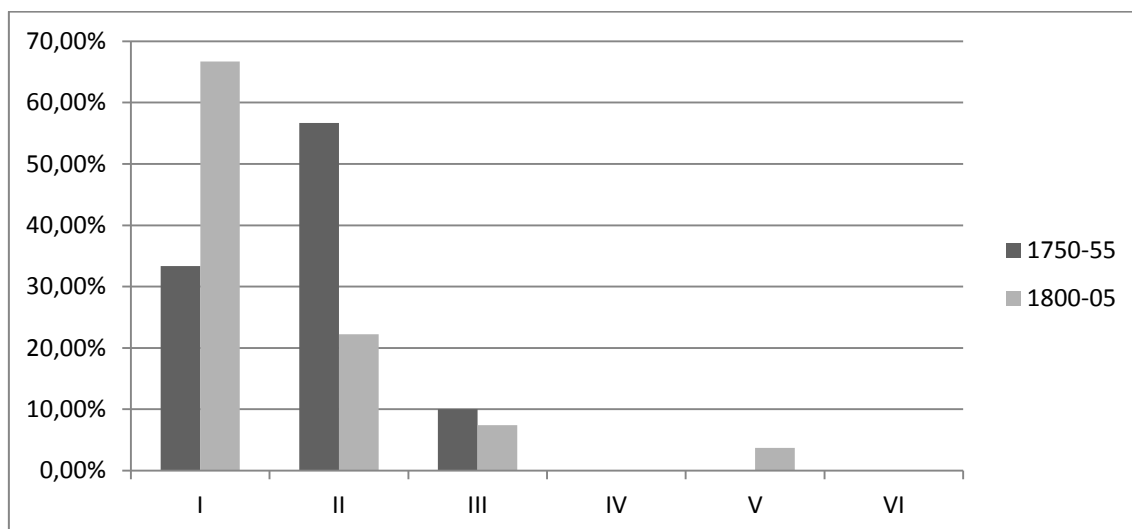
Així doncs el que es pot apreciar és que entre els nuvis pagesos de l'àrea de Santa Coloma de Farners la tendència a la diferenciació social és més clara ja que tant els dots pobres com els rics es dupliquen respecte el període 1750-1755 mentre que els dots intermedis passen de ser hegemònics a minoritaris.

5.2 Els treballadors

L'altre gran grup vinculat a la terra és el dels treballadors. En comparació amb els pagesos és un grup més homogeni que mou les seves aportacions dotals gairebé en exclusiva en els tres primers intervals tant en un període com en un altre. O el que és el mateix, els dots aportats per les famílies pageses es mouen en uns nivells inferiors a les 500 lliures a l'alçada de 1750-1755 i a les 1000 lliures per a 1800-1805. Ara bé, la distribució dels dots en aquests intervals en un i altre període sí que presenta algunes diferències remarcables.

Pel que fa als dots entregats per les filles de treballadors podem observar com en el primer sexenni del segle XIX s'han duplicat els dots del primer interval tot passant d'un 33,33% a un 66,67%, fruit de la caiguda del segon interval que passa d'un 56,67% a un 22,22%. Les famílies treballadores que aconsegueixen assolir dots del primer interval també han retrocedit, lleugerament, d'un 10% a un 7,41%. El que ve a mostrar aquest gràfic és un traspàs de

l'hegemonia dels dots del primer al segon interval. No és tant visible com en el cas dels pagesos, però un transvasament tant clar de dots del segon interval al primer, acompanyat d'un descens tant petit del tercer interval també ens insinua en la línia d'un augment de la diferenciació social en el si dels treballadors.

Gràfic 30: Evolució dels dots entregats per filles de treballadors en intervals equivalents de lliures (1750-1805).²⁴

Comparat amb el conjunt de la Regió de Girona la tendència evolutiva dels nostres dots és de nou força més dolenta. Semblaria que en el conjunt de la demarcació gironina a principis del XIX els dots més pobres s'haurien reduït lleugerament en favor del segon interval (procés invers al que detectem nosaltres) que ja de per si partien d'un nivell de representativitat força més baix, fet que no fa sinó accentuar l'empobriment dels treballadors de l'àrea de Santa Coloma de Farners respecte els seus veïns. A més pel conjunt de la regió hi havia un augment, petit això si, de casos al quart interval que nosaltres el tenim buit tant per a 1750-1755 com per a 1800-1805 i fins i tot algun cas al cinquè i sisè.

Si fem el mateix exercici comparatiu amb el Baix Empordà (Esteve, 2011: 292) i igualment com passava amb els pagesos, aquests presenten un patró similar al del conjunt de la Regió però encara més favorable: el descens del primer interval i l'augment del segon són més accentuats i a més augmenten també el tercer i el quart. De nou doncs podem copsar com els dots, en aquest cas de les famílies treballadores, de l'àrea de Santa Coloma de Farners no han pogut seguir l'evolució del preu del blat fet que els situa en una situació força desfavorable tant en el conjunt de la Regió com i especialment si els comparem amb una àrea propera però amb un comportament econòmic molt diferent com és el Baix Empordà.

²⁴ Sobre el cas al cinquè interval vegeu pàgina 56.

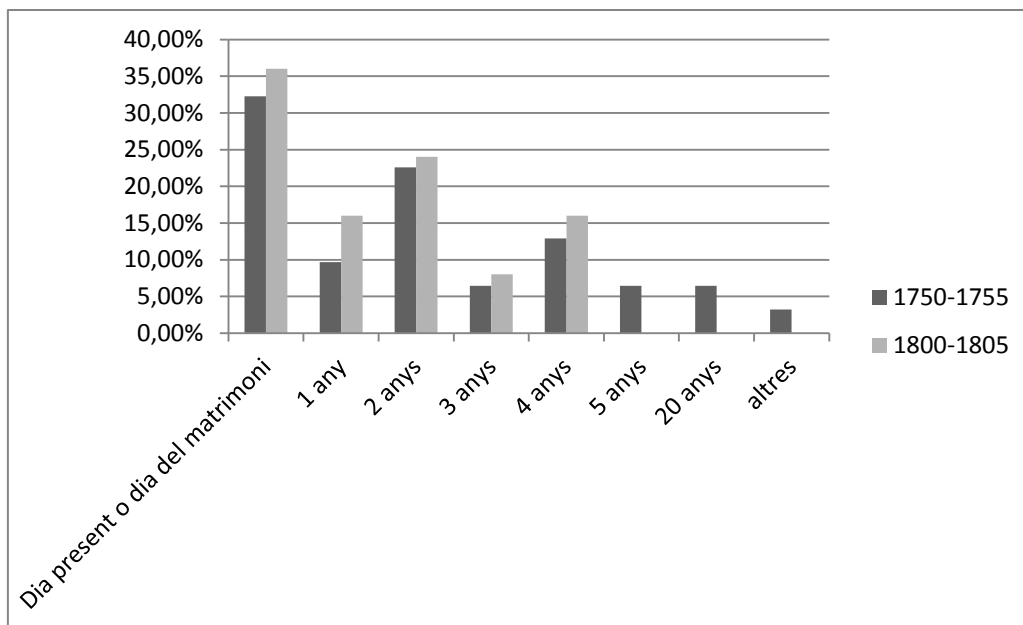
Tipus de bé	1750-1755	1800-1805
Vestits	0,63	1,15
Caixes	0,47	0,48
Calaixeres	0,00	0,04
Escriptoris	0,00	0,00

Quadre 21: Mitjana de vestits i caixes entregats per filles de treballadors (1750-1805).

Pel que fa a l'evolució dels vestits i caixes de núvia entregats en els capítols matrimonials per les filles de treballadors podem observar un augment dels vestits i un estancament de les caixes, així com l'aparició d'un capítol on s'entrega també una calaixera. Aquestes dades suposen un contrast respecte l'accentuat descens dels dots que indicàvem anteriorment. Val a dir que tant pel període 1750-1755 com pel 1800-1805 un terç exacte dels dots aportats per filles de treballadors no inclouen cap caixa ni cap vestit. Per tant, l'augment, gairebé del doble, de la mitjana de vestits es fruit del nombre d'aquests en els capítols que corresponen als dots més alts de les filles dels treballadors. Ja que si en els capítols de mitjans segle XVIII només un 6% de les filles de treballadors entregaven dos vestits i no n'hi havia cap que n'entregués tres o més, pel període 1800-1805 les filles de treballadors que entreguen com a mínim dos vestits ha augmentat a un 25,93%.

En relació als terminis de pagament del dot podem apreciar una clara tendència a la baixa per part de les famílies treballadores en relació a l'endeutament a mitjà i llarg termini. Tal i com mostra el gràfic 31 a principis del XIX han augmentat els pagaments de dot immediats i els que es paguen entre un i 4 anys, tot desapareixent aquells que es paguen en un mínim de cinc anys o més. Contrasta amb l'evolució dels terminis de les famílies pageses que mostrava una tendència completament oposada en reduir-se els terminis curts i augmentar precisament tots aquells que es pagaven a cinc anys o més.

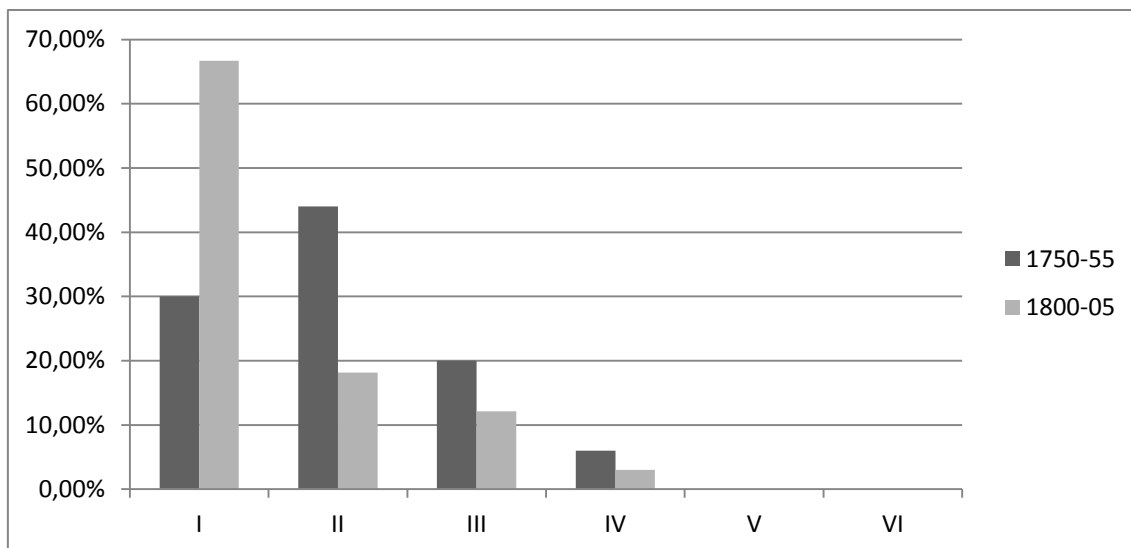
Comparat amb el Baix Empordà també s'hi observa una disminució dels terminis a cinc anys o més i un augment dels terminis inferiors, però en canvi també s'observa una disminució dels pagaments al dia present o al dia del matrimoni, que a més ja partien d'un nivell molt més baix: en el nostre estudi passen d'un 32% a un 36%, mentre que a la comarca baix empordanesa disminueixen aproximadament d'un 15% a un 10%.

Gràfic 31: Evolució dels terminis de pagament del dot de les filles de treballadors (1750-1805).

Tot plegat ens mostra un col·lectiu dels treballadors de la terra que si bé pagaven dots força baixos ho feien en terminis bastant ràpid, fugint de l'endeutament al mitjà i llarg termini. Insistim de nou en que bona part d'aquests pagaments de dot tant ràpids corresponen a capítols on les soldades hi tenen un pes important i al ser uns diners que acostuma a tenir la núvia a la seva disposició s'entreguen de forma immediata. De totes maneres exclusivament els capítols on la soldada representa pràcticament la totalitat del dot no són suficients per explicar aquesta tendència i realment es pot intuir una actitud de les famílies treballadores de l'àrea de Santa Coloma de Farners poc propensa a l'endeutament.

Finalment i igualment com mostrarem pel col·lectiu dels pagesos resulta interessant veure quina ha estat l'evolució dels dots rebuts pels nuvis treballadors. El patró de comportament dels dots en aquest cas és força similar al que observàvem per les filles de treballadors. Augment molt considerable del primer interval en detriment del segon i descens també del tercer i el quart. Proporcionalment l'augment del primer interval és més alt en aquest cas que en el dels dots pagats per filles de treballadors, però igualment i tant per al sexenni 1750-1755 com per al 1800-1805 la capacitat d'atracció dels nuvis treballadors és superior a la d'estalvi de les famílies del mateix col·lectiu. Així doncs i malgrat el fort procés d'empobriment, els nuvis que reben dots del tercer interval encara supera el 10% i manté representació al quart interval, el qual no assolien a pagar les famílies treballadores.

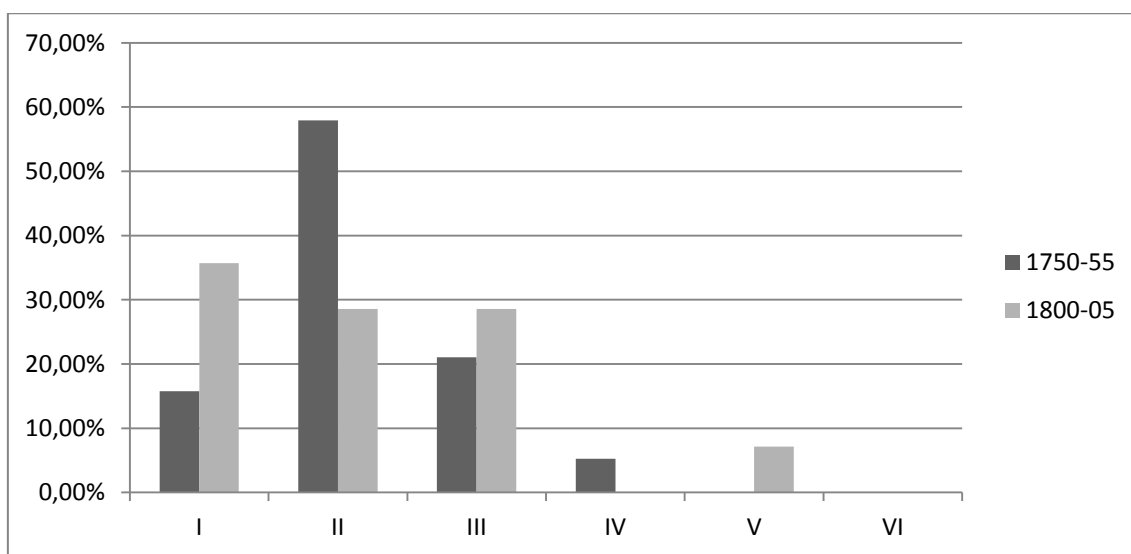
Gràfic 32: Evolució dels dots rebuts per nuvis treballadors en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Aquesta millor situació de la capacitat d'atracció dels nuvis treballadors respecte la d'estalvi dels seus homònims també es podia apreciar per la Regió de Girona, per bé que en aquell cas i seguint la tònica general, els dots rebuts pels nuvis treballadors no només aconseguiren seguir els preus del blat sinó que disminuïren els tres primers intervals per donar pas a un creixement gens menyspreable del quart. Procés completament contrari al nostre on l'únic interval que augmenta no és el quart sinó el primer. Per últim, el que si que val la pena destacar és que a diferència del que veníem constatant fins ara aquest procés d'empobriment dels dots rebuts pels nuvis treballadors també es detectava pel Baix Empordà en els mateixos paràmetres: augment del primer interval i disminució del segon, tercer i quart. L'augment del primer era més petit i per tant la disminució dels altres més moderada i a més partien d'un nivell més alt de dots intermedis, de manera que la situació dels nuvis treballadors baix empordanesos seguia essent força més favorable que la dels protagonistes del nostre estudi, però en tot cas la tendència evolutiva és la mateixa.

5.3 Els artesans

Un cop vists els moviments dels dots dels col·lectius socioprofessionals vinculats al treball de la terra, caldria ara veure quins patrons seguiren els dots entre els artesans de l'àrea de Santa Coloma de Farners de mitjans segle XVIII a principis del XIX. Anteriorment ja hem pogut veure com era un dels col·lectius que més canvis mostrava en aspectes de tipus socioprofessional,

hem vist com augmentava el percentatge d'artesans tant pel que fa als nuvis com als pares de núvia (i això que teòricament serien el col·lectiu que més precoçment hauria erosionat la pràctica d'escripturar capítols matrimonials); també com es produïa un canvi radical en les pràctiques relatives a l'exogàmia i a l'endogàmia social; o com eren els artesans els que aglutinaven la major part de les persones amb doble etiqueta d'ofici i per tant explicitaven la situació de pluriactivitat. Tot plegat en un context de teòrica protoindustrialització (qui sap si també de proletarització) a jutjar per les impressions que ens mostrava el viatger Francisco de Zamora al seu pas per la vil·la selvatana a les darreries del segle XVIII. Quin fou doncs el moviment dels dots artesans en aquesta segona meitat del segle divuit?

Gràfic 33: Evolució dels dots aportats per filles d'artesans en intervals equivalents de dot (1750-1805).

Analitzat des del punt de vista dels dots aportats per les filles d'artesans presenta un comportament força similar al dels treballadors: els dots del primer interval aproximadament es dupliquen acompanyats d'una caiguda del segon interval, és a dir augmenten els més pobres i disminueixen aquells que es mourien igualment en nivells de pobresa però més moderada. Val a dir però que malgrat mostrar el mateix patró tant en els capítols de 1750-1755 com en els de 1800-1805 la proporció d'artesans al primer interval és de gairebé la meitat respecte de treballadors. L'altra diferència amb els treballadors de la terra és que els artesans també augmenten el percentatge de casos en el tercer interval en part perquè desapareixen els casos en el quart però no exclusivament per aquest motiu, de tal manera que alguns artesans antigament pobres haurien aconseguit assolir nivells intermedis de riquesa. Hi ha un cas al cinquè interval fruit d'un dot de 1000 lliures que possiblement el podríem considerar com a part de la elit artesana local.

Comparat amb el conjunt de la Regió de Girona per al bienni 1806-1807 el comportament era exactament invers. I és que més enllà que ja d'entrada partien d'una proporció més baixa de dots pobres i més alta de dots intermedis, els intervals que creixen són el segon i el quart que vindrien a representar aquells artesans en una situació més favorable dins del seu estrat socioeconòmic (pobres i classes mitges respectivament).

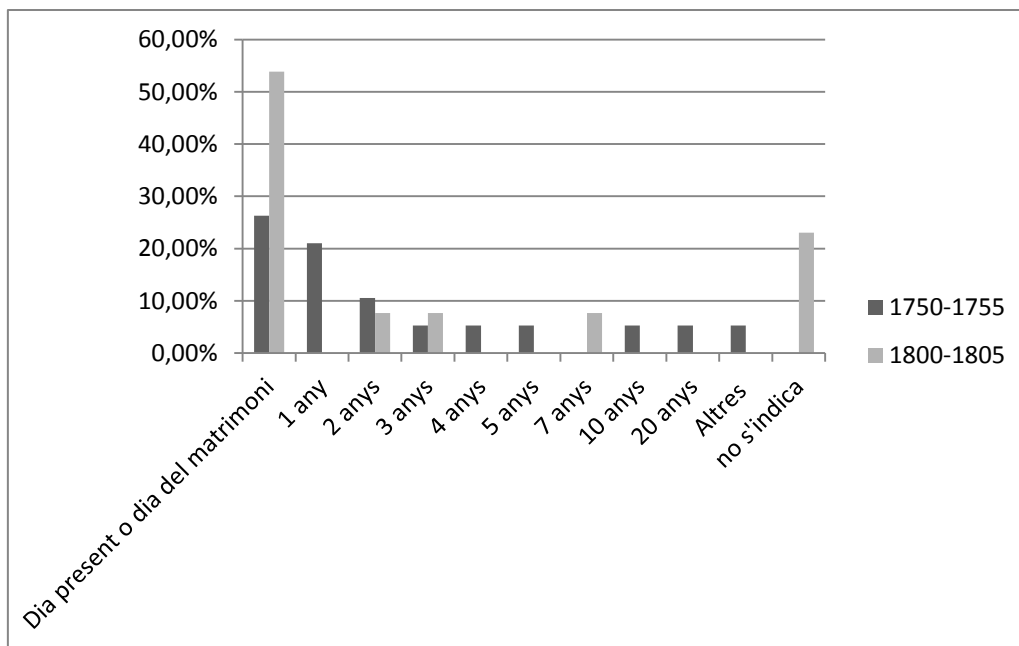
Pel que fa a la comparació amb el Baix Empordà (Esteve, 2011: 307) podem observar un comportament similar al del nostre estudi però amb un procés de diferenciació social més accentuat amb un augment molt més fort del primer interval que es triplica i un descens dràstic del segon i també del tercer (que en el nostre estudi augmentava) i un augment considerable (per bé que partia d'uns nivells molt baixos) del quart interval. De totes maneres a principis del XIX tindríem en els dots de l'àrea de Santa Coloma de Farners aproximadament el doble de famílies artesans situada en els intervals intermedis que al Baix Empordà.

En relació a les caixes i vestits que s'entregaven juntament amb el dot és el col·lectiu que presenta un comportament més desfavorable i això que teòricament hauria de ser el grup amb més relació amb el món dels bens manufacturats. Si vèiem que tant pagesos com treballadors en els capítols de principis del XIX augmentaven considerablement el nombre de vestits i disminuïen moderadament el nombre de caixes (compensat en part per l'aparició de calaixeres), els artesans veuen reduït no només el nombre de vestits sinó també el de caixes i només en un cas s'entregava una calaixera, que coincideix amb el dot de 1000 lliures que es pot observar a l'interval cinquè del gràfic 33.

Tipus de bé	1750-1755	1800-1805
Vestits	1,16	1,07
Caixes	0,95	0,57
Calaixeres	0,00	0,07
Escriptoris	0,00	0,00

Quadre 22: Mitjana de vestits i caixes entregats per filles d'artesans (1750-1805).

En relació a l'anàlisi dels terminis de pagament del dot no en podem extreure gaire conclusions perquè al fet que les mostres d'artesans sempre són més petites que a la dels col·lectius vinculats al treball de la terra, cal sumar-li que en tres dels capítols on es casaven filles d'artesans no s'estipulen els terminis de pagament.

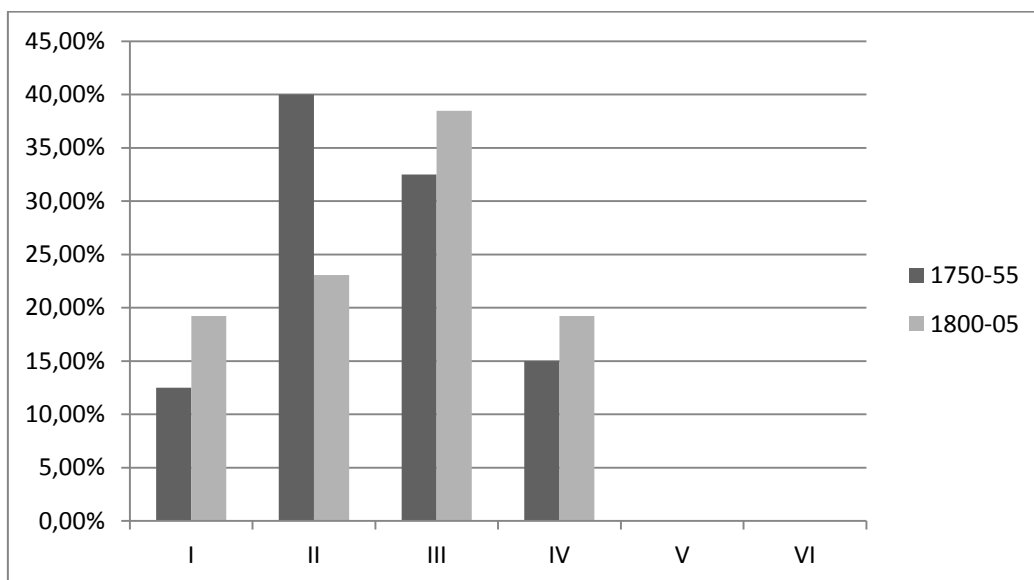

Gràfic 34: Evolució dels terminis de pagament del dot de les filles d'artesans 1750-1805).

Sí considerem necessari remarcar l'augment important de dots que s'entregaven el mateix dia de la redacció del contracte o bé el dia que es fes efectiu el matrimoni que en els capítols de 1800-1805 representen el 53,85% dels casos respecte el 26,32% que representava en els capítols del període 1750-1755. Pel que fa als tres capítols on no s'indiquen terminis no podem fer gaire més que especulacions però en tot cas d'existir el risc de no pagar-se el dot semblaria estrany que la família del nuvi hagués obviat la inclusió de terminis, per tant no és inversemblant pensar que es podria tractar de dots ja pagats o amb garanties de ser satisfets de forma bastant immediata. De ser així eixamplaria encara més la columna de dots pagats amb rapidesa. D'altra banda és cert que a principis del XIX desapareixen els dots pagats a un any que eren dels més majoritaris cinquanta anys enrere però paral·lelament també desapareixen els casos de pagaments a terminis ja força llargs de deu o fins i tot vint anys.

Finalment cal analitzar també quina fou l'evolució de la capacitat d'atracció dels nuvis artesans, en aquest sentit cal dir d'entrada que és el col·lectiu que presenta un comportament més favorable. Igualment com passava amb la resta augmenta el primer interval i disminueix el segon, fet que és un indicatiu clar d'empobriment, però en aquest cas el descens del segon interval (de 40% a 23,08%) és molt més dràstic que l'ascens del primer (de 12,5% a 19,23%), ja que augmenten també el tercer i el quart interval que es situen en un 38,46% i 19,23% respectivament quan partien cinquanta anys enrere del 32,5% i el 15%. Òbviament un augment del primer i un descens del segon acompanyat d'un augment dels intervals intermedis ens insinua de nou en la línia d'un procés de diferenciació social. Però el cert és que

és l'únic col·lectiu que ha invertit la tendència dels dots i si a mitjans del XVIII eren majoria els dots dels dos primers intervals (52,50%), mig segle després ho són els del tercer i quart interval (57,69%), quan tant en el cas dels pagesos com en el dels treballadors augmentava de forma molt clara el resultat de la suma dels dos primers.

Gràfic 35: Evolució dels dots rebuts per nuvis artesans en intervals equivalents de dot (1750-1805).

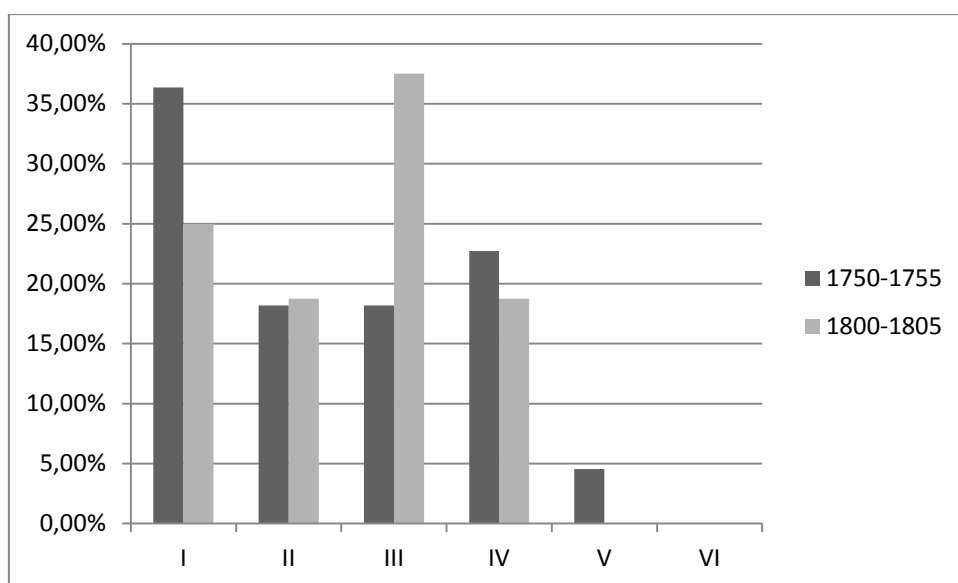
Comparat amb la Regió de Girona el comportament és relativament diferent, seguint la tònica general els dots atrets per nuvis artesans de la demarcació gironina aconseguiren seguir l'evolució del preu del blat i presenten poques diferències respecte els dots de mitjans segle XVIII, destaca en tot cas un petit descens dels dots més pobres, representats en el primer interval, situació inversa a la identificada en el nostre estudi.

Per tant i en tot cas, la capacitat d'atracció dels nuvis artesans de l'àrea de Santa Coloma de Farners tot i estar lluny de tendir a una homogeneïtzació cap a les classes mitges car augmenten els dots més pobres si és el que presenta un comportament més favorable cap a la consolidació dels intervals dotals intermedis. Procés d'altra banda que contrasta amb el que experimentaven els dots de les filles d'artesans que tenien un comportament molt similar al dels treballadors.

5.4 Els nuvis cabalers

Paral·lelament als dots de les núvies hi ha un seguit de nuvis tant en els capítols d'un període com en l'altre que degut a la seva condició de cabalers reben una aportació legitimària, ja sigui per part del pare i/o del germà hereu o d'algun parent i que la constitueixen en dot en el moment de contractar el matrimoni. Si amb qui es casa és amb una altra núvia cabalera pròpiament el nuvi no ho constitueix en dot sinó que simplement accepta la llegítima familiar, renuncia als seus drets sobre l'heretat familiar i nuvi i núvia posen en comú els seus respectius dots per iniciar una nova heretat. Si amb qui es casa és amb una pubilla o una vídua amb patrimoni si que podríem considerar que s'inverteixen els rols tradicionals i és el nuvi qui constitueix un dot que la núvia accepta com a pas previ a la formalització final del contracte.

No són gaires els nuvis cabalers que hem localitzat en els capítols: dels 192 del primer període en 22 el nuvi és cabaler (11,45%) i pel segon període disposem de 16 cabalers (13%). A més de ser pocs sembla ser un fenomen amb especial rellevància entre el col·lectiu dels pagesos. Així ho sembla indicar que 18 dels 22 del primer període i 12 dels 16 del segon siguin fills de pagesos.

Gràfic 36: Evolució dels dots dels nuvis cabalers en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Si ve la mostra és petita i qualsevol interpretació cal prendre-la amb cautela, la comparació entre els dots rebuts per nuvis cabalers en els capítols de mitjans segle XVIII i els de cinquanta anys més tard ens mostra un patró completament invers al dels dots de les núvies. Hi ha una

caiguda dels dots més pobres i un augment dels dots intermedis, especialment d'aquells situats en el tercer interval que correspondrien a aportacions dotals d'entre 200 i 399 lliures.

Cert és d'altra banda que disminueixen, lleugerament, els dots del quart interval i desapareixen els del cinquè, és a dir, que en els capítols de 1800-1805 no tenim nuvis cabalers reben dots iguals o superiors a les 1000 lliures. En tot cas i a jutjar per l'evolució dels dots de les núvies que com hem pogut veure majoritàriament no pogueren seguir l'augment del preu del blat el que ens insinuava en la línia d'un empobriment de la majoria de la població; els dots dels nuvis cabalers ens estan indicant un patró d'elitització de la pràctica de passar pel notari a l'hora de casar els fills mascles no heretants.

Lògicament un procés d'aquest tipus tindria el seu sentit en un context d'empobriment (també de certa diferenciació social pels dos extrems) de la societat, de tal manera que famílies amb condicions més humils però que anys enrere veieren la necessitat d'escripturar els capítols matrimonials dels seus fills cabalers, ara, en un context completament diferent, no vegin la necessitat de fer-ho o bé directament el que pot aportar el fill cabaler i el que pot aportar el tipus de núvia a la que aspira fan innecessari la tasca d'acudir al notari, amb el cost que això comporta.

Paral·lelament als dots que poguessin rebre aquests nuvis, també resulta interessant analitzar-los des de la perspectiva de les estratègies matrimonials que dugueren a terme. Òbviament la situació d'un fill cabaler és sempre més delicada que la del seu germà hereu. De no poder casar-se amb una pubilla o amb una vídua amb usdefruit i haver de fer-ho amb una altra cabalera es veurien gairebé amb tota seguretat encaminats a la tasca, sempre dura, d'haver d'iniciar una nova heretat des de zero. A continuació mostrem un quadre-resum per cadascun dels períodes analitzats que ens permeten entendre amb una mica més de claredat les estratègies dutes a terme per tots aquests cabalers:

Cas	Ofici del pare del nuvi	Ofici del nuvi	Ofici del pare de la núvia	Núvia pubilla
1	Artesà	Artesà	Pagès	No s'indica ²⁵
2	Artesà	Artesà	Treballador	Si
3	Artesà	Artesà	Pagès	No
4	Treballador	Treballador	Treballador	Si
5	Pagès	Artesà	Artesà	Si

²⁵ Vídua d'un ferrer.

6	Pagès	Treballador	Comerciant	Si
7	Pagès	Treballador	Artesà	No
8	Pagès	Pagès	Pagès	No
9	Pagès	Pagès	Pagès	Si
10	Pagès	Pagès	Pagès	No
11	Pagès	Pagès	Pagès	Si
12	Pagès	Pagès	Treballador	No
13	Pagès	Pagès	Pagès	No
14	Pagès	Pagès	Pagès	Si
15	Pagès	Pagès	Treballador	No
16	Pagès	Pagès	Comerciant	No s'indica ²⁶
17	Pagès	Pagès	Comerciant	No
18	Pagès	Pagès	Treballador	No s'indica ²⁷
19	Pagès	Pagès	Pagès	No s'indica ²⁸
20	Pagès	Pagès	Pagès	No
21	Pagès	Pagès	Pagès	No
22	Pagès	Pagès	Pagès	Si

Quadre 23: Ofici dels nuvis cabalers, del seu pare, del pare de la núvia i condició de pubillatge o no per part de la núvia (1750-1755).

Pel que fa als nuvis cabalers del període 1750-1755 observem d'entrada que els tres artesans duen a terme estratègies matrimonials diferents: el primer, un ferrer, s'uneix amb la vídua d'un ferrer que a més és usufructuària dels béns del seu difunt marit. El segon s'uneix amb la pubilla d'un treballador i per tant aconsegueix entrar a una heretat. Finalment el tercer ho fa amb la filla d'un pagès que no és pubilla. Val a dir que en aquest darrer cas el nuvi exerceix la mateixa professió que el seu pare i el seu germà gran (mestres de cases) però resideix en una localitat diferent. Això fa pensar que ja en el moment del casament està establert pel seu compte i podria ser que no tingués una necessitat tant gran d'entrar a una altra heretat. El quart cas és l'únic en que el nuvi és fill d'un treballador, es casa amb la pubilla d'un treballador de tal manera que també aconsegueix entrar a una heretat.

Pel que fa als restants 18 fills de pagesos com es pot apreciar la majoria d'ells també han trobat mecanismes per no haver de crear una "nova casa" . Nou d'ells es casen amb una

²⁶ Vídua d'un pagès.

²⁷ Vídua d'un treballador.

²⁸ Vídua d'un pagès.

pubilla o amb una vídua amb usdefruit dels béns del marit. Dels restants nou, un d'ells (el cas 12) ja indica un municipi de residència diferent al dels pares el que fa pensar que igual que passava amb el cas del tercer artesà ja s'ha establert per compte propi abans del matrimoni. Dos més reben legitimes molt altes (600 i 603 lliures en el cas 10 i 400 i 200 en el cas 17) de tal manera que no haurien de tenir masses dificultats per iniciar una nova heretat. Així doncs només ens queden 6 casos on el futur de la parella podria ser una mica més incert.

Per últim s'aprecia també una tendència forta a l'endogàmia social, especialment en aquells que es casen amb pubilles o vídues i només en dos dels casos (6 i 18) l'ofici del pare de la núvia o del difunt marit és diferent al del nuvi.

Cas	Ofici del pare del nuvi	Ofici del nuvi	Ofici del pare de la núvia	Núvia pubilla
1	artesà	artesà	treballador	no
2	treballador	treballador	pagès	no
3	treballador	treballador	treballador	si
4	treballador	treballador	pagès	no
5	pagès	pagès	artesà	no s'indica ²⁹
6	pagès	pagès	treballador	No s'indica ³⁰
7	pagès	artesà	comerciant	no
8	pagès	pagès	treballador	si
9	pagès	pagès	pagès	no
10	pagès	pagès	treballador	no
11	pagès	pagès	pagès	si
12	pagès	pagès	pagès	si
13	pagès	artesà	artesà	si
14	pagès	pagès	pagès	si
15	pagès	pagès	pagès	no
16	pagès	pagès	pagès	no

Quadre 24: Capítols amb nuvis cabalers, amb l'ofici del pare del nuvi, d'ell mateix, del pare de la núvia i condició o no de pubillatge per part d'aquesta (1800-1805).

D'entrada per als cabalers del període 1800-1805 volem fer notar un fenomen que també es podia observar en els de mig segle enrere i és que només en dos dels casos el nuvi diu tenir un

²⁹ Vídua d'un pagès.

³⁰ Vídua d'un pagès.

ofici diferent al del seu pare, que tractant-se la majoria de fills de pagesos és força destacable ja que l'etiqueta va vinculada al mas i aquest a l'heretament. Podria ser que mantinguessin l'etiqueta fins al moment de contreure el matrimoni i abandonar la llar? De ser així, els fills de pagesos que es casaven amb núvies cabaleres és molt possible que acabessin perdent aquesta etiqueta. D'altra banda els dos únics nuvis cabalers dels capítols de principis del XIX que tenen un ofici diferent al del seu pare pagès és perquè s'han convertit en artesans. Un d'ells és ferrer i es casa amb la pubilla d'un ferrer, de tal manera que semblaria estar encaminant els passos a garantir la continuïtat del seu nou ofici. L'altre, un carreter, es casa amb la filla cabalera d'un negociant. En general però veiem una tendència molt alta a l'autoreproducció social, és a dir, a buscar una núvia del mateix segment socioprofessional i a poder ser que sigui pubilla o bé vídua amb alguns drets d'usdefruit sobre els béns del primer marit.³¹

Per últim també voldríem destacar que hi ha tres casos (el 6, el 9 i el 12) en que la llegítima l'entrega l'oncle del nuvi per viure aquest a l'heretat familiar. Això implica d'entrada que aquests tres individus són fills cabalers d'un fill cabaler ja que en l'anterior generació l'hereu fou el germà del seus respectius pares. D'altra banda implica que o bé el pare decidí enviar el fill a viure a casa de l'oncle hereu o bé que després de casar-se continuà vivint a l'heretat familiar, naixent allà els seus fills. En tot cas tant una hipòtesi com l'altre representen una variació amb el model de família troncal que es deriva teòricament d'un sistema d'hereu únic com el català.

Per últim també volem fer notar que en el quadre 24 que ens mostra els matrimonis del nuvis cabalers del període 1800-1805 s'hi pot observar un nombre inferior de pubilles i de vídues i un augment de les núvies cabaleres, respecte els capítols de mig segle enrere. Aquest fet també ens porta a pensar que el mercat matrimonial dels nuvis cabalers s'havia vist reduït, circumstància que creiem que concorda força bé amb el fet que augmentin els dots dels nuvis cabalers en un procés que consideràvem d'elitització de les famílies que redactaven capítols matrimonials per als seus fills no heretants.

³¹ Vegis els casos 5 i 6 del quadre 24 en que nuvis pagesos es casen amb la filla d'un treballador i d'un artesà, les quals són vídues de pagesos.

6. Les soldades i l'escreix com a trets distintius de les filles de famílies més humils

Volem dedicar el darrer capítol d'aquest treball a la interpretació i evolució de les soldades i de l'escreix en els capítols matrimonials dels dos períodes analitzats. El cert és que són dos elements de naturalesa i tipologia molt diferent. Les soldades, que ja n'hem fet esment superficialment en els capítols dedicats a l'anàlisi dels dots, són diners adquirits previs al matrimoni per la núvia a través del treball fora de la llar familiar i que es constitueixen com a part o totalitat del dot. L'escreix és un tipus de pacte nupcial, també dit pacte de supervivència, on un dels dos contraents (o tots dos mútuament) s'obliguen a pagar una quantitat determinada de diners un cop hagi mort a l'altre. Per què hem decidit agrupar-los en un mateix capítol? El motiu és que tant les soldades com l'escreix tenen una especial incidència en les dones, és a dir i en l'estudi que ens ocupa, les núvies i perquè afecta i és principalment majoritari en les famílies que aporten dots més humils.

Dones i classes humils, dos grups força més difícils d'estudiar des del punt de vista de la història social i més en comparació amb els grans patrimonis rurals representats per un mascle com a cap de l'heretat familiar (el *paterfamilias*) que deixen un rastre documental molt més ampli. Considerem interessant doncs dedicar aquest darrer capítol a veure els mecanismes de les núvies més humils ja fos per augmentar el seu dot (les soldades) i per tant la seva capacitat de col·locar-se en matrimoni amb un nuvi més ben situat o per la capacitat de garantir-se un mecanisme de supervivència en un moment altament crític del cicle de vida familiar com pot ser veure's immersa en una situació de viudetat precoç (l'escreix).

6.1 Les soldades

Com dèiem a l'inici d'aquest capítol les soldades són els diners adquirits per la núvia a través del treball extra domèstic, és a dir, fora de la llar familiar i que eren constituïts en dot. Normalment aquestes soldades s'entregaven al nuvi en moneda, en els capítols de 1800-1805 hem vist com en alguns casos s'entregaven ja en forma de caixes de núvia i vestits el que implica que les soldades han estat ja invertides en la compra de bens nupcials prèviament a la contractació del matrimoni.

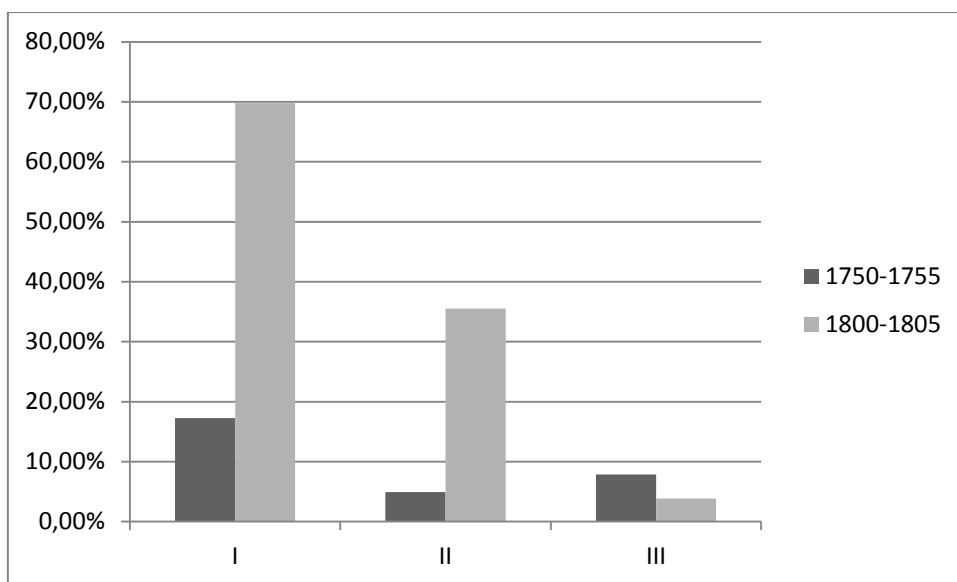
Sobre les característiques o origen d'aquestes soldades els capítols matrimonials en n'aporten poca informació. Tant pels de mitjans segle XVIII com pels de principis del XIX el notari utilitza la formula ambigua de que han estat adquirits *servint als amos en cosas licitas e honestas*. Una visió clàssica ens portaria a pensar que el treball femení, infantil o juvenil, fora de la llar es limitaria a servir com a minyona en masos que requerissin d'aquest tipus de servei. Francisco de Zamora (1973) al seu pas per Santa Coloma de Farners ens n'aporta una visió una mica més àmplia del treball femení:

se dedican las muchachas a traer fajos de leña y hojarasca de los robles, pinos y árboles para hacer cama a los cerdos. (p. 302)

I una mica més endavant:

En este pueblo se cogen bastantes piñones y, además, los hombres se dedican a coger las piñas de los términos inmediatos, quebrándolos después las mujeres uno a uno, con lo cual salen más de enteros. (p.303)

Més enllà de quin fos l'origen exacte d'aquests diners el cert és que en el transcurs dels capítols de mitjans segle XVIII als de mitjans segle XIX observem un creixement molt important de les núvies que aporten soldades i una consolidació d'aquestes en els dots més humils.

Gràfic 37: Evolució del percentatge de capítols amb soldades en intervals equivalents de dot en lliures (1750-1805).³²

³² No mostrem els tres darrers intervals perquè no hi ha cap dot que contingui soldades.

Tal i com es pot apreciar en el gràfic superior pel sexenni 1750-1755 les soldades eren força minoritàries, essent presents en el 17,24% dels capítols amb dots del primer interval i amb percentatges inferiors al 10% pel segon i tercer. En canvi cinquanta anys més tard set de cada deu dots del primer interval inclouen algun tipus de soldada, mentre que els del segon interval haurien augmentat fins a un 35,48%. Els del tercer interval que representa aquells dots compresos entre les 200 i les 399 lliures pràcticament hi haurien desaparegut les soldades. No en sabem els motius però el cert és que en un context d'empobriment com se'n dedueix de l'anàlisi de l'evolució dels dots podria haver implicat un augment de l'oferta de famílies que necessiten enviar les seves filles a servir fora de la llar familiar i això haver endurit les condicions que ofereixen els contractants de treball femení de tal manera que aquelles famílies que es situen en nivells socioeconòmics més aviat intermedis prescindissin d'enviar les filles a treballar fora.

D'altra banda també cal destacar que per al període 1750-1755 els pocs casos en els que s'aportaven soldades eren sempre núvies procedents de famílies vinculades a la terra, ja fossin filles de pagesos o de treballadors (principalment aquests darrers). En els capítols de 1800-1805, que com hem vist augmenta molt la presència de soldades ja ens hi apareixen filles d'artesans, però sempre en una proporció molt inferior a la de les filles de pagesos i treballadors.

Podria ser que a les vil·les, on teòricament s'haurien de concentrar la majoria d'artesans, és poguessin dur a terme activitats complementàries per ajudar a l'economia familiar que no impliquessin un guany monetari, mentre que en les zones de poblament dispers en canvi la opció més viable si que fos enviar els infants a servir fora?

Casos	Soldada	Total dot	Valor soldada respecte el dot
1	48	63	76,19%
2	5	105	4,76%
3	10	120	8,33%

Quadre 25 : Soldades entregades per filles de pagesos i valor respecte el total del dot (1750-1755).

Casos	Soldada	Total dot	Valor soldada respecte el dot
1	17	25	68,00%
2	38	38	100,00%
3	38	38	100,00%
4	40	40	100,00%

5	43	43	100,00%
6	53	53	100,00%
7	54	54	100,00%
8	40	100	40,00%
9	125	125	100,00%

Quadre 26 : Soldades entregades per filles de treballadors i valor respecte el total del dot (1750-1755).

També cal destacar que la majoria de filles de treballadors que constitueixen soldades en els dots del període 1750-1755 aquestes representen la totalitat del dot, de tal manera que de no ser pels diners adquirits treballant haurien estat en una situació encara més desfavorable dins del mercat matrimonial per la impossibilitat d'aportar cap tipus de constitució dotal.

Mig segle després la situació és força diferent, com dèiem augmenten les soldades en tots els col·lectius socioprofessionals, es diversifiquen en el seu pes respecte el total del dot, havent-n'hi que representen una part ínfima d'aquest, altres una part majoritària i d'altres la totalitat. En paral·lel i tal i com es pot apreciar en els quadres següents també hi trobem vestits i caixes de núvia on s'especifica que han estat pagats a través dels diners adquirits en soldades i per tant no formen part de la llegítima dels pares. En alguns casos fins i tot es combina una i altra aportació havent-hi soldades en diners i soldades en bens en el mateix capítol.

Casos	soldada	Total dot	Valor soldada respecte el dot
1	28	43	65,12%
2	50	50	100,00%
3	37	63	58,73%
4	15	65	23,08%
5	75	75	100,00%
5	1 caixa de núvia	75	-
6	80	80	100,00%
6	1 vestit	80	-
7	60	85	70,59%
7	1 vestit	85	-
8	18	93	19,35%
9	60	100	60,00%
10	1 vestit	100	-
11	1 caixa de núvia	100	-
12	124	134	92,54%
13	48	198	24,24%
13	1 caixa de núvia	198	-

Quadre 27: Soldades entregades per filles de pagesos i valor respecte el total del dot (1800-1805).

Casos	Soldada	Total dot	Valor Soldada respecte el dot
1	1 vestit i 1 caixa de núvia	8	-
2	1 caixa i 2 vestits	20	-
3	25	25	100%
3	1 vestit	25	-
4	25	25	100%
5	30	35	85,71%
6	50	50	100,00%
7	15	55	27,27%
8	25	55	45,45%
9	20	56	35,71%
9	1 caixa de núvia	56	-
10	1 vestit	70	-
11	50	75	66,67%
12	56	86	65,12%
13	62	92	67,39%
14	50	100	50,00%
15	80	104	76,92%
15	1 caixa de núvia	104	-
16	74	105	70,48%
17	30	260	11,54%

Quadre 28: Soldades entregades per filles de treballadors i valor respecte el total del dot (1800-1805).

Casos	Soldada	Total dot	Valor soldada respecte el dot
1	50	50	100,00%
1	1 caixa de núvia	50	-
2	21	51	41,18%
3	60	85	70,59%
4 ³³	80	150	53,33%

Quadre 29: Soldades entregades per filles d'artesans i valor respecte el total del dot (1800-1805).

Per al Baix Empordà Eulàlia Esteve també localitzava un augment dels dots que incloïen soldades per al període 1800-1805 respecte 1750-1755, així com una especial importància en les filles dels treballadors. La principal diferència rau en que rarament trobava filles de pagesos entregant soldades (cap al 1750-1755 i una en els capítols de 1800-1805). Possiblement la

³³ Els capítols matrimonials es redacten poques setmanes després d'haver-se celebrat el matrimoni. La núvia era la minyona del nuvi, que es casava en segones núpcies. Així que més que una entrega de soldades és un retorn d'aquestes al seu ex amo (i actual marit). El nuvi és Francesc Masferrer i Cabrer, pagès propietari del mas Masferrer de l' Esparra (Riudarenes), que a jutjar per les 3000 lliures de dot que entregà a la seva filla l'any 1801 al casar-se amb un pagès de Cassà de la Selva el situaven sens dubte entre la elit pagesa de la zona (Formiga, 1995: 70).

diferent situació socioeconòmica dels pagesos de l'àrea de Santa Coloma de Farners respecte els baix empordanesos, tal i com hem pogut apreciar en els diversos capítols dedicats a l'anàlisi dels dots, explicaria en bona part aquest fenomen.

Per últim destacar la presència d'algunes soldades realment altes, en alguns casos superiors a les 100 lliures, que impliquen molt possiblement un accés força tardà al matrimoni degut a la necessitat de treballar molts anys per aconseguir acumular aquestes quantitats³⁴.

6.2 L'escreix

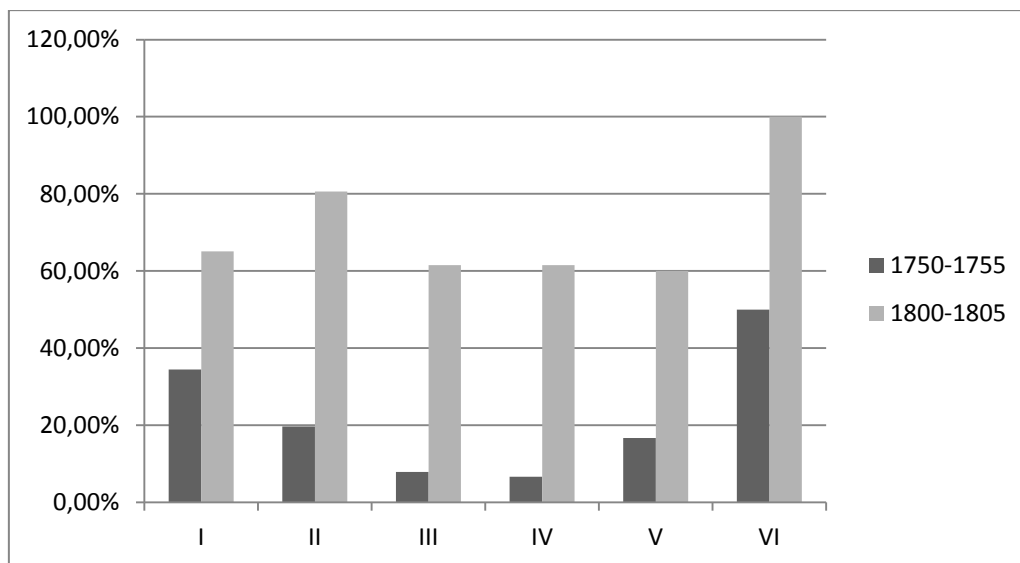
Com ja esmentàvem a l'inici d'aquest capítol l'escreix és un tipus de pacte pel qual un dels cònjuges garanteix a l'altre una quantitat determinada de diners en cas que mori ell primer. La forma més habitual era que el marit el garantís a l'esposa. També hi ha molts casos on la núvia garanteix un escreix al marit però en aquests casos n'hi ha també a la núvia i la quantitat sempre és igual o superior. Per tant és un pacte que té com a protagonista directe a les dones, de tal manera que no trobem cap cas d'escreix únicament al marit, malgrat que en moltes ocasions (especialment en els capítols del període 1800-1805) es facin escreix recíproc i per tant afecti també el marit.

En tot cas l'escreix a la núvia suposava una garantia (potser la única) de supervivència per a les vídues en cas de dissolució precoç del matrimoni. És a dir, en cas de viduitat sense fills una dona podia veure com tots els béns retornaven a la família del difunt cònjuge masculí i aquesta quedar-se desemparada. El disposar d'una garantia de certs diners en cas de produir-se una situació d'aquest tipus podia suposar una enorme diferència.

Hi ha una gran evolució de la presència de pactes d'escreix entre els dos talls cronològics analitzats. En els capítols de mitjans segle XVIII localitzarem 35 capítols (d'un total de 192) amb pacte d'escreix a la núvia el que suposa un 18,75% del total. 19 d'aquests eren exclusius a la núvia i 16 eren dobles garantint per tant també una quantitat de diners al marit, gairebé sempre la mateixa que a la dona (14 casos) i en els restants dos casos inferior. Mig segle més endavant 89 dels 123 capítols (72%) inclouen aquest tipus de pacte, el doble dels que localitzava per al mateix període Eulàlia Esteve per al Baix Empordà (2011: 318-320). 81

³⁴ Rarament s'indica quants anys ha servit o a casa de qui ho ha fet, de tal manera que resulta complicat intentar saber l'edat que podria tenir la núvia. A tall d'exemple i sense voluntat d'establir paral·lelismes amb les altres soldades, indicar que el cas nº6 dels que mostrem al quadre 28, en que la núvia aporta 50 lliures de soldada, s'especifica que ha servit com a minyona a casa d'un cosí seu durant 26 anys.

d'aquests capítols amb escreix a la núvia incloïen també escreix al nuvi i de nou era sempre una quantitat igual (54) o inferior (27), en cap cas superior.

Gràfic 38: Percentatge de capítols amb pacte d'escreix a la núvia segons intervals equivalents de dot en lliures (1750-1805).

De l'anàlisi del grau de representativitat del pacte d'escreix segons el valor del dot entregat es pot apreciar com en els capítols de 1750-1755 aquest era especialment important entre els dots pobres i els rics, estan clarament infrarepresentat en els capítols amb dots intermedis. Per als capítols de 1800-1805 i més enllà del fet que creixi en tots els intervals el que sí que es pot apreciar és que el pacte d'escreix passa a ser hegemònic en els dots del segon interval, mentre que en els del primer que en principi vindria a representar aquelles famílies en una situació més precària i que més necessitarien teòricament una garantia d'aquest tipus ha crescut relativament poc, situant-se al nivell dels dots intermedis. Establir-ne els motius resulta complex, no voldríem però descartar la hipòtesi que en famílies que vivien en una situació econòmica precària acabés pesant més en la balança els maldecaps que podia suposar l'haver de garantir una quantitat de diners en moneda que no la seguretat i el confort de saber que tenies garantits aquests diners en cas de dissolució del matrimoni.

En tot cas i com es pot observar en les taules que mostrem a continuació era en els dots més modestos on l'escreix tenia un pes més important, suposant en alguns casos el triple o més del valor dotal. En canvi en els casos que correspondrien a dots intermedis l'escreix no ha crescut proporcionalment i rarament arriba a suposar ni tant sols la meitat del valor del dot constituït.

Ofici nuvi	Quantitat escreix	Import dot	Valor escreix sobre el dot	Ofici pare núvia
treballador	25	12	208,33%	treballador
artesà	10	20	50,00%	treballador
Pagès	50	25	200,00%	pagès
treballador	50	30	166,67%	treballador
artesà	25	30	83,33%	pagès
artesà	30	30	100,00%	treballador
Pagès	25	38	65,79%	treballador
artesà	25	38	65,79%	treballador
treballador	17	43	39,53%	treballador
Pagès	10	48	20,83%	pagès
treballador	25	50	50,00%	pagès
Pagès	25	50	50,00%	pagès
treballador	25	50	50,00%	pagès
Pagès	25	50	50,00%	pagès
artesà	20	53	37,74%	treballador
Pagès	30	60	50,00%	pagès
artesà	50	60	83,33%	treballador
Pagès	50	60	83,33%	treballador
artesà	25	60	41,67%	treballador
Pagès	10	65	15,38%	pagès
Pagès	30	80	37,50%	pagès
treballador	25	80	31,25%	treballador
treballador	25	100	25,00%	comerciant
treballador	25	100	25,00%	pagès
Pagès	25	100	25,00%	pagès
pagès	100	150	66,67%	treballador
pagès	25	200	12,50%	pagès
pagès	100	225	44,44%	pagès
pagès	250	525	47,62%	pagès
pagès	250	1000	25,00%	pagès
pagès	500	1100	45,45%	altres
treballador	20	Dot en terres	-	comerciant
treballador	25	Il·legible	-	Il·legible
treballador	50	Pubilla	-	artesà
treballador	30	Pubilla	-	treballador

Quadre 30: Capítols matrimonials amb escreix a la núvia, valor d'aquest, valor del dot, ofici del nuvi i del pare de la núvia (1750-1755).

Ofici nuvi	Escreix	Dot	Valor escriu respecte el dot	Ofici del pare de la núvia
treballador	30	8	375,00%	treballador
artesà	25	20	125,00%	treballador
artesà	30	20	150,00%	treballador
treballador	10	25	40,00%	treballador
pagès	25	25	100,00%	treballador
pagès	45	25	180,00%	treballador
pagès	10	30	33,33%	pagès
treballador	15	35	42,86%	treballador
pagès	10	40	25,00%	pagès
pagès	26	43	60,47%	pagès
treballador	15	50	30,00%	pagès
treballador	25	50	50,00%	pagès
treballador	50	50	100,00%	treballador
comerciant	150	50	300,00%	artesà
pagès	25	55	45,45%	treballador
pagès	60	55	109,09%	treballador
treballador	12	56	21,43%	treballador
pagès	15	62	24,19%	treballador
treballador	20	63	31,75%	pagès
jornaler	50	65	76,92%	pagès
artesà	12	75	16,00%	treballador
treballador	20	75	26,67%	treballador
pagès	25	75	33,33%	pagès
treballador	40	75	53,33%	treballador
treballador	15	80	18,75%	pagès
treballador	15	85	17,65%	artesà
treballador	50	85	58,82%	pagès
treballador	50	86	58,14%	treballador
treballador	25	100	25,00%	treballador
artesà	25	100	25,00%	pagès
artesà	25	100	25,00%	pagès
pagès	25	100	25,00%	treballador
artesà	25	100	25,00%	artesà
comerciant	25	100	25,00%	pagès
artesà	30	100	30,00%	artesà
treballador	30	100	30,00%	pagès
pagès	40	100	40,00%	comerciant
comerciant	50	100	50,00%	comerciant
artesà	50	100	50,00%	comerciant
artesà	100	100	100,00%	comerciant
pagès	200	100	200,00%	pagès
treballador	60	104	57,69%	treballador

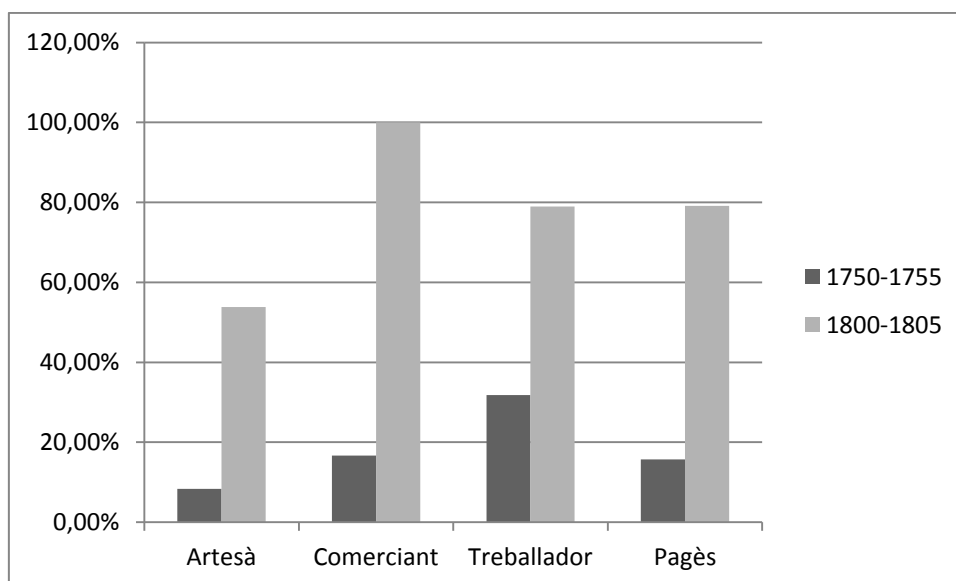
comerciant	400	120	333,33%	artesà
treballador	90	130	69,23%	pagès
pagès	25	134	18,66%	pagès
altres	25	150	16,67%	artesà
pagès	25	150	16,67%	pagès
pagès	30	150	20,00%	pagès
pagès	50	150	33,33%	treballador
comerciant	100	150	66,67%	treballador
pagès	350	150	233,33%	artesà
pagès	30	180	16,67%	artesà
treballador	125	198	63,13%	pagès
treballador	25	200	12,50%	pagès
artesà	30	200	15,00%	comerciant
pagès	50	200	25,00%	pagès
artesà	75	200	37,50%	treballador
artesà	100	200	50,00%	artesà
comerciant	25	218,5	11,44%	artesà
artesà	50	250	20,00%	treballador
pagès	150	260	57,69%	treballador
artesà	30	275	10,91%	pagès
artesà	30	300	10,00%	comerciant
treballador	50	300	16,67%	pagès
treballador	50	300	16,67%	pagès
comerciant	75	300	25,00%	artesà
pagès	75	300	25,00%	pagès
pagès	150	300	50,00%	treballador
treballador	25	350	7,14%	treballador
artesà	25	400	6,25%	comerciant
pagès	25	400	6,25%	pagès
artesà	100	475	21,05%	pagès
pagès	50	500	10,00%	pagès
artesà	50	575	8,70%	pagès
pagès	100	600	16,67%	pagès
pagès	150	800	18,75%	pagès
artesà	200	900	22,22%	pagès
pagès	50	1000	5,00%	treballador
pagès	200	1000	20,00%	pagès
pagès	250	1100	22,73%	pagès
pagès	400	2500	16,00%	pagès
treballador	25	Pubilla	-	treballador
artesà	25	Pubilla	-	treballador
treballador	25	Pubilla	-	artesà
treballador	25	Pubilla	-	artesà
treballador	30	Pubilla	-	pagès

pagès	50	Pubilla	-	pagès
treballador	50	Pubilla	-	treballador
treballador	100	Pubilla	-	artesà

Quadre 31: Capítols amb escreix a la núvia, indicant quantitat d'aquest, valor respecte el dot, ofici del nuvi i del pare de la núvia (1800-1805).

Ja hem vist que era un pacte que tenia especial importància entre les famílies més modestes, tal i com es pot apreciar en els quadres superiors eren aquelles famílies que pagaven dots més humils per a les que el pacte d'escreix tenia un pes força important, per aquest motiu hem ordenat les taules segons el valor del dot, de menor a major i no segons el valor de l'escreix, per tal de poder copsar millor aquestes diferències.

D'altra banda a través d'aquestes taules també es pot intuir que pel període 1750-1755 el pacte d'escreix era un fenomen gairebé exclusiu de les famílies vinculades a la terra i en ser especialment important en les famílies que pagaven dots més baixos era també més habitual entre el col·lectiu dels treballadors que dels pagesos.

Gràfic 39: Evolució del percentatge de capítols amb escreix segons l'ofici del pare de la núvia (1750-1805).

En aquest sentit el gràfic 39 permet veure com efectivament en els capítols de mitjans segle XVIII destacaven especialment els pactes d'escreix en les famílies treballadores, cinquanta anys més tard pagesos i treballadors mostren percentatges gairebé idèntics, mentre que les filles d'artesans si bé segueixen essent el col·lectiu menys representat en els pactes d'escreix, ja són

més de la meitat (53,85%) els que en presenten. Per últim destacar que els comerciants, si bé són una mostra petita, ja per a 1750-1755 mostraven uns paràmetres similars al dels pagesos i en els de 1800-1805 tots els capítols on la núvia es filla d'un comerciant (7) presenten pacte d'escreix.

7. Conclusions

En la introducció d'aquest treball dèiem que una de les coses que ens permeten dur a terme els capítols matrimonials és analitzar la societat des d'una perspectiva molt flexible i aquesta premissa hem intentat que imperés al llarg de tot el treball que hem presentat. Hem volgut mostrar els canvis i les continuïtat, és a dir, les transformacions, o no, que es van produir en la segona meitat del set-cents a l'àrea de Santa Coloma de Farners. Per fer-ho hem volgut anar més enllà del prisma de la *Catalunya dels masos* i hem mostrat i interpretat la societat en el seu conjunt, donant el pes i el protagonisme que es mereixien tots i cadascun dels col·lectius professionals. Hem pretès donar també una important visió comparativa ja no només en el si de l'àrea geogràfica que estàvem estudiant sinó amb els seus veïns de la demarcació gironina, per veure si efectivament es complia la idea inicial que estàvem davant d'una zona que no va pair especialment bé els canvis de la segona meitat del XVIII.

I quins resultats hem obtingut? Hem pogut copsar com efectivament a principis del XIX s'hauria produït un procés d'empobriment de bona part de la població que no hauria pogut seguir a través dels dots l'alça dels preus, de tal manera que el valor real d'aquests hauria disminuït. Hem vist com paral·lelament alguns, pocs però molt a tenir en compte, especialment els pagesos de mas més ben situats, aconseguien no només seguir en els dots la tendència alcista dels preus sinó augmentar-la, el que suposaria que juntament amb el procés d'empobriment de molts n'hi ha hagut un d'enriquiment d'uns pocs. Per força aquest procés implica un descens considerable de les classes mitges, d'aquells que no serien ni rics ni pobres, o el que és el mateix, s'hauria produït un procés de diferenciació social evident.

Tot plegat podria sobtar amb les conclusions finals del viatger Francisco de Zamora just abans de marxar de Santa Coloma de Farners i prosseguir el seu viatge:

Finalmente es uno de los pueblos del Principado en que se trasbalsa más dinero y vive la gente más acomodada (Zamora, 1973: 303).

De l'anàlisi dels capítols matrimonials que hem mostrat en les pàgines anteriors no en podem arribar a la mateixa conclusió. El cert és que el dia anterior a la seva arribada a Santa Coloma i aparentment tip de recórrer uns indrets exclusivament rurals lamentava que *Es un dolor que en estos pueblos no haya industria* (p.299), així que podria ser que el viatger castellà en arribar a una vil·la on hi veïé dues fàbriques tèxtils i un mercat actiu i frenètic se n'endugué una imatge massa idíl·lica de la seva prosperitat econòmica. No neguem l'existència d'aquestes

expressions que podríem catalogar com a “protoindustrials” ni d’un mercat potent i enfocat en part al comerç exterior que tant bé explica i relata el propi Francisco de Zamora. Així ens ho sembla indicar l’augment d’individus dedicats a activitats artesanals i comercials presents en els capítols del període 1800-1805 respecte els de 1750-1755. Encara més tenint en compte que teòricament tot fa pensar que aquests tenien menys tendència que els que treballaven la terra a escripturar els pactes nupcials. L’augment espectacular de matrimonis entre famílies artesanals i del ram del comerç, que ha implicat que en cinquanta anys els artesans passessin de ser els més endogàmics als més exogàmics, també ens porta a pensar en aquest sentit i en el d’una societat que, immersa en un procés de profundes transformacions de les relacions econòmiques, veien amb especial interès l’establir vincles perpetus (i que hi ha més perpetu que el matrimoni?) entre els dos agents encarregats de dur a terme aquests processos: els que produeixen els béns d’una banda i aquells que els transporten i comercien d’altra.

Paral·lelament hem observat una situació força precària dels principals protagonistes dels capítols matrimonials: aquells individus que desenvolupen oficis vinculats a la terra. Hem vist com la majoria de treballadors que a mitjans del XVIII no semblaven viure precisament en la opulència, cinquanta anys més tard es movien en nivells encara més alts de pobresa i rarament aconseguien assolir pagar dots de nivells intermedis. Dels pagesos de mas, més enllà que fossin propietaris o masovers, hem vist també com una gran part es movia en nivells de pobresa, uns pocs es mantenien en estadis intermedis i una part mostraven una situació socioeconòmica força còmode i favorable. A la pràctica doncs, la suma de treballadors i pagesos ens mostraria un col·lectiu de famílies vinculades a la terra amb una important diferenciació social on la gran majoria vivia en condicions força precàries, mentre uns altres vivien ricament i uns pocs es mantenien a mig camí.

Aquests pocs treballadors de la terra que aconseguien mantenir nivells intermedis de riquesa són molt probablement els candidats a convertir-se en futurs menestrals; de la mateixa manera que aquests pagesos més acomodats havien emprès (qui sap si ja culminat) el camí cap a convertir-se en rendistes hisendats. Sigui com sigui uns i altres en els primers sis anys del segle dinovè semblaven encara no estar al corrent de les noves modes vuitcentistes en quan a etiquetes socioprofessionals i encara no utilitzaven aquests dos nous termes. En canvi, hem constatat com alguns individus tendien a indicar situacions de pluriactivitat a través de l’ús de dues etiquetes socioprofessionals.

Per últim i ja a tall de cloenda voldríem indicar que, a la llum de tot el que hem mostrat al llarg de les pàgines anteriors, el procés d’empobriment al que tot sembla indicar es veié sotmesa

bona part de la població de l' àrea de Santa Coloma de Farners en el període cronològic estudiat, no implica en cap cas una falta de dinamisme en molts altres aspectes. Tot al contrari, deixant de banda el moviment dels dots, l'anàlisi de la resta d'elements que ens permeten estudiar els capítols matrimonials ens insinua una societat immersa en profundes transformacions, si bé i només amb la utilització d'altres fonts en podríem determinar l'abast i les conseqüències exactes.

8. Bibliografia

- Bustelo, F (1972). La població espanyola en la segunda mitad del siglo XVIII. *Moneda y Crédito*, 123, 53-104.
- Codina, J. (1997). *Contractes de matrimoni al Delta del Llobregat: segles XIV a XIX*. Barcelona: Fundació Noguera.
- Congost, R. (1993). Creixement econòmic i moviment de rendes. Els dots de l' Alt Empordà i de la Selva durant la primera meitat del segle XIX. *Estudi General*, 13, 173-199.
- Congost, R. (1997). De pagesos a hisendats: Reflexions sobre l'anàlisi dels grups socials dominants. La regió de Girona (1780-1840). *Recerques: història, economia, cultura*, 35, 51-72.
- Congost, R. (2010). Els dots com a indicador de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps. Dins Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- Congost, R. (2014). Més enllà de les etiquetes. Reflexions sobre l'anàlisi dels grups socials humils. La regió de Girona (1770-1850). *Recerques. Història, Economia, Cultura*, 68, 165-191.
- Congost, R., i Ros, R. (2013). Change in society, continuity in marriage: an approach to social Dynamics through marriage contracts (Catalonia, 1750-1850). *Continuity and Change*, 28, 273-304.
- Esteve, E. (2011). *Homes, terres, cases i masos del Baix Empordà. Estudi de les transformacions socials als segles XVIII i XIX*. Disponible des de <http://hdl.handle.net/10803/7861>.
- Faus i Condomines, J. (1907). *Els capítols matrimonials a la comarca de Guissona (Catalunya segriana)*. Barcelona: Impremta fills de Jaume Jepús.
- Ferrer, Ll. (2007). Una revisió del creixement demogràfic de Catalunya en el segle XVIII a partir dels registres parroquials. *Estudis d'Història Agrària*, 20, 17-68.
- Ferrer, Ll. (2010). Capítols matrimonials i història de la família. Dins Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- Ferrer, Ll. (2012). El creixement divers de la Catalunya del Segle XVIII. Protoindustrialització? *Catalan Historical Review*, 5, 195-209.
- Formiga, J. (1995). Evolució de la propietat a l'Esparra (1497-1900). *Quaderns de la Selva*, 8, 53-101.
- Livi Bacci, M. (1978). La fecundidad y el crecimiento demográfico en España en los siglos XVIII y XIX. Dins V. Glass i R. E. Levelle, *Población y cambio social (176-187)*. Madrid: Tecnos.
- Llobet, S. (2010). Observacions entorn dels accessoris del dot en els capítols matrimonials dels segles XVII i XVIII. El consum de mobles i robes. . Dins Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials*.

Una font per a la Història Social. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

Marfany, J. (2010). Els canvis en el costum: Igualada en el segle XVIII. . Dins Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

Maspons i Anglès, F. (1935). *La llei de família catalana*. Barcelona: Editorial Barcino.

Mendels, F. (1972). Proto-industrialization: The first phase of the Industrialization Process. *The Journal of Economic History*, 132, 241-261.

Nadal, J. (1963). Sur la population catalane au XVIIIè siècle. Dins D.D.A.A, *Actes du Congrès International de la Population* (581-600). Londres

Nadal, J. (1965). Les grandes mortalités des années 1793 a 1812, effets à long terme sur la démographie catalane. Dins D.D.A.A, *Problemes de mortalité. Col-loque International tenu a l'Université de Liège* (409-421). Liege.

Piera, M. (2005). La cómoda y el tocador, muebles de prestigio en la sociedad catalana del siglo XVIII. *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, 25, 259-282.

Ros, R. (2010). Capítols vilatans, capítols rurals. Els capítols matrimonials de Sant Feliu de Guíxols i la Vall d' Aro (1780-1860). Dins Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.

Ros, R. (2011). Canvi i continuïtat de les pràctiques hereditàries. Els casos de Sant Feliu de Guíxols i la Vall d'Aro, 1780-1860. *Estudis d'Història Agrària*, 22, 19-46.

Saguer i Olivet, E. (1907). Règim econòmic familiar de Girona y son bisbat segons els més freqüents pactes matrimonials. *Revista Jurídica de Catalunya*.

Vilar, P. (1966). *Catalunya dins l'Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, V. III. Barcelona: Edicions 62.

Zamora, F. (1973). *Diario de los viajes hechos en Cataluña de Francisco de Zamora*. Ed. a cura de Ramon Boixareu. Barcelona: Curial.

9. Arxius i series documentals consultats

Arxiu Històric de Girona.

Protocols notarial de Santa Coloma de Farners:

Protocol notarial de l'any 1750: AHG FN Santa Coloma de Farners , 107

Protocol notarial de l'any 1751: AHG FN Santa Coloma de Farners , 108

Protocol notarial de l'any 1752: AHG FN Santa Coloma de Farners , 109

Protocol notarial de l'any 1753: AHG FN Santa Coloma de Farners , 111

Protocol notarial de l'any 1754: AHG FN Santa Coloma de Farners , 112

Protocol notarial de l'any 1755: AHG FN Santa Coloma de Farners , 113

Protocol notarial de l'any 1800: AHG FN Santa Coloma de Farners , 154

Protocol notarial de l'any 1801: AHG FN Santa Coloma de Farners , 155

Protocol notarial de l'any 1802: AHG FN Santa Coloma de Farners , 156

Arxiu Comarcal de la Selva.

Protocols notarial de Santa Coloma de Farners:

Protocol notarial de l'any 1803: ACSCF FN Santa Coloma de Farners, 4

Protocol notarial de l'any 1804: ACSCF FN Santa Coloma de Farners, 5

Protocol notarial de l'any 1805: ACSCF FN Santa Coloma de Farners, 6

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.

Llibres de l'armament general de 1795: Consultat a través del buidatge dipositat al Centre de Recerca en Història de les Societats Rurals.